

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

AHMET YÜKSEL ÖZEMRE’NİN HAYATI VE TASAVVUF DÜŞÜNCESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hatice ARSLAN

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Yusuf AKBAK

TOKAT-2024

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Yusuf AKBAK'ın danışmanlığında hazırlamış olduğum "Ahmet Yüksel Özemre'nin Hayatı ve Tasavvuf Düşüncesi" adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

... / ... / 2024

Hatice ARSLAN

ÖNSÖZ

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasıyla saltanattan cumhuriyete geçiş ve buna bağlı olarak eğitim, kültür, sanat ve siyaset gibi toplum yapısını etkileyen kurumların değişiminde hızlı bir süreç yaşanmıştır. Tarikatlar, Cumhuriyetin ilk yıllarında tekke ve zâviyelerin kapatılmasıyla birlikte kurumsal yapıdan mahrum kalmışlardır. Legal olarak çalışma imkân ve fırsatı bulamamışlardır. Bu nedenle diğer kurumlara nazaran yeni düzene uyum sağlamaları zaman almıştır. Tarikatlar zaman içerisinde işlevselliğini yitirmiş gibi görünse de çekildikleri köşelerinde sağlam bir şekilde büyümeye devam etmişlerdir. İslâm kültürünün inanç sistemi, ahlak, düşünce ve sanat anlayışının şekillenmesinde etkin rol oynamışlardır.

Çalışmamızın konusu Ahmet Yüksel Özemre'nin hayatı ve tasavvuf düşüncesidir. Günümüzde Ahmet Yüksel Özemre ile ilgili kapsamlı akademik bir çalışma olmaması bizi bu araştırmaya yönlendirmiştir. Bu çalışmayla Özemre'nin kendi eserlerinden hayatı ve tasavvufi düşüncesi ile ilgili bilgiler açığa çıkartılmak istenmiştir. Özemre'nin hayatı, Akademik hayatıyla setredilmiş tasavvufi yönü ve düşüncesi üzerinde durulmuştur.

Özemre'nin tasavvufi yönü “*Üsküdar’da Bir Attar Dükkânı*” isimli eserde ilk defa gün yüzüne çıkmış ve ardından gelen diğer eserlerinde iyice belirginleşmiştir. Özemre, Halvetî-Uşşakî bir meşrebe sahiptir, feyz aldığı zât’ların ismini zikretmemiştir. Özemre, feyz aldığı zât’lar gibi kendini sırlamış, vefatının ardından bir talebesinin konuşmasıyla onunda feyz alınan bir zât olduğu ve talebelerinin bulunduğu öğrenilmiştir. Özemre; mânevi, dini yapısı, dirayetli, sâlabetli, sabırlı, asla dönüştürülemeyen duruşu ile bulunduğu çevrede her zaman eleştirilere, baskılara maruz kalmıştır. Tasavvufi tarafının açığa çıkmasını istememiş, akademik kimliği bu yönünün gizlenmesi noktasında bir araç olarak kullanmıştır.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; çalışmanın konusu, amacı ve önemi izah edilmiştir. Birinci bölümde; Özemre'nin yaşadığı dönemin siyasi durumu, dini ve sosyal yapı incelenmiştir. İkinci bölümde; Ahmet Yüksel Özemre'nin hayatı, eserleri, ilim anlayışı, tasavvuf yönünü etkileyen kişiler ve müntesip bulunduğu tarikatı ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Özemre'nin tasavvufi görüşleri incelenmiştir. Çalışmamıza konu olan Özemre'nin on üç kitabı, dönemin siyasi ve sosyal yapısını gösteren kitap ve makaleler ele alınarak incelenmiştir. Sonuçta ise elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir.

Bu süre zarfında yardımlarıyla daima yanımda olan Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Yusuf Akbak hocama teşekkürlerimi sunarım. Çalışmama katkıda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Nazım Çınar, Dr. Öğr. Üyesi Edibe Boyraz hocama ve tezimizi okuyup tashih eden Doç. Dr. Öğr. Üyesi Alper

Ay hocama müteşekkirim. Dualarını esirgemeyen anne ve babama, gösterdikleri sabır ve fedakârlıklarından dolayı değerli eşim Mustafa Arslan ve çocuklarıma minnettarlığımı ifade etmek isterim.

ÖZET

AHMET YÜKSEL ÖZEMRE’NİN HAYATI VE TASAVVUF DÜŞÜNCESİ

ARSLAN, Hatice

Yüksek Lisans Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Yusuf Akbak

Aralık, ix+ 94

Çalışmamızda Türkiye’nin ilk atom mühendisi kimliğiyle tanınan Ahmet Yüksel Özemre’nin hayatı, eserleri ve tasavvufî görüşü incelenmiştir. Özemre, çok sayıda eser telif etmiş ve öğrenci yetiştirmiş velud bir şahsiyettir. Akademik kimliği yurt içi ve yurt dışında pek çok kimse tarafından bilinip takdir edilse de tasavvufî yönü büyük ölçüde mahfuz kalmıştır. Onun tasavvufî yönüne dair kaynaklarda fazla bilgi bulunmaması melâmi tavrı dolayısıyla kendi tercih ettiği bir durumdur. Özemre’nin telif ettiği kültür eserinde tasavvufî yönüyle ilgili bilgiler ilk defa gün yüzüne çıkmıştır. Halvetî- Uşşakî bir meşrebe ve Hamzavî- Melâmî bir neşveye sahip olduğu bu eserlerinde aşikâr olmuştur. Özemre çocukluğundan itibaren yaşadığı muhit ve babasıyla birlikte müdavimi olduğu attar dükkânının müdavimleri sayesinde tasavvuf kültürünü görerek ve yaşayarak yetiştirilmiştir. Özemre’nin tasavvufî düşüncesi ağırlıklı olarak *Kâmil Mürşîdin Portresi* ve *Kâmil Mürşîdlerin Mirası* isimli eserlerinde yer almıştır. Çalışmamızda Özemre’nin satır aralarına sardettiği bilgiler ve kendisi hakkında yazılan yazılardan yola çıkarak onun tasavvufî yönü incelenmiştir. Bu bilgiler ışığında Özemre’nin çocukluktan âşina olduğu tasavvuf kültürünü dönemin şartlarına rağmen yaşamaya gayret ettiği, sözlü olarak çok fazla dile getirmese de davranışlarıyla tasavvufî hayatı yaşayarak aktardığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Ahmet Yüksel Özemre, Tarikat, Mürşîd-i Kâmil

ABSTRACT

AHMET YÜKSEL ÖZEMRE’NİN HAYATI VE TASAVVUF DÜŞÜNCESİ

ARSLAN, Hatice

Master’s Degree Basic Islamic Sciences Department of Science

Advisor: Dr. Lecturer Member Muhammed Yusuf Akbak

December 2024, ix+ 94 pages

In our study, the life, works and Sufi view of Ahmet Yüksel Özemre, who is known as Turkey's first Atomic Engineer, are examined. Özemre is a prolific figure who has written many works and educated many students. Although his academic identity is known and appreciated by many people at home and abroad, his Sufi aspect has remained hidden at the same rate. The fact that there is not much information about his mystical aspect in the sources is a situation he preferred due to his melâmi attitude. In Özemre’s cultural work, information about his Sufi aspect has come to light for the first time. It was evident in these works that he had a Halvetî-Ushshshakî attitude and a Hamzavî-Melâmî cheer. Özemre grew up seeing and experiencing the Sufi culture thanks to the neighborhood he lived in since his childhood and the regulars of the Attar Shop, where he was a regular with his father. Özemre’s Sufi thought was predominantly included in his works titled *Portrait of the Perfect Murshid* and *Legacy of the Perfect Murshid*. In this study, his Sufi aspect is analyzed based on the information that Özemre hid between the lines and the articles written about him. In the light of this information, it was seen that Özemre tried to live the Sufi culture, which he was familiar with from childhood, despite the conditions of the period, and although he did not express it verbally much, he conveyed the Sufi life by living it through his behavior.

Keywords: Sufism, Ahmet Yüksel Özemre, Order, Murshid-i Kamil

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
3. Araştırmanın Yöntemi.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM	3
PROF. DR. AHMET YÜKSEL ÖZEMRE’NİN YAŞADIĞI DÖNEM.....	3
1.1. Siyasi Durum	3
1.2. Dini ve Sosyal Yapı.....	3
İKİNCİ BÖLÜM.....	8
PROF. DR. AHMET YÜKSEL ÖZEMRE’NİN HAYATI VE TASAVVUFÎ YÖNÜ	8
2.1. Hayatı.....	8
2.2.Eserleri	22
2.2.1. İlimde Demokrasi Olmaz.....	22
2.2.2. İslâm’da Aklın Önemi ve Sınırı	22
2.2.3. Üsküdar da Bir Attar Dükkânı	22
2.2.4. Gel de Çık İşin İçinden	23
2.2.5. Geçmiş Zaman Olur ki.....	23
2.2.6. Kâmil Mürşidin Portresi	23
2.2.7. Kâmil Mürşidlerin Mirâsı	24
2.2.8. Aklın Yolu İlimdir	24
2.2.9. Portreler, Hâtıralar	24

2.2.10. Din İlim Medeniyet Düşünceler	25
2.2.11. Ah Şu Atom' dan Neler Çektim!	25
2.2.12. Üsküdar Ah Üsküdar.....	26
2.2.13. Üsküdar'ın Üç Sırlısı	26
2.2.14. Akademik Yıllarım.....	26
2.3.İlim Anlayışı	30
2.4. Tasavvuf Düşüncesini Etkileyen Şahsiyetler	34
2.4.1. Üsküdarlı Hâfız Eşref Ede Efendi (ö.1954).....	34
2.4.2. İskele Câmîi İmâmı Hafız Nâfız Uncu Efendi (ö. 1958).....	36
2.4.3. Bankacı Şevket Turgut Çulpan (ö.1990).....	38
2.4. İntisap Ettiği Tarikatlar	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	45
PROF. DR. AHMET YÜKSEL ÖZEMRE'NİN TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ	45
3.1. Seyr u Sülûk'a Dair Görüşleri	45
3.1.1. Mürîd ve Mürşîd ilişkisi	45
3.1.2. Zikir	46
3.1.3. Dua.....	48
3.2. Tasavvufî Ahlâka Dair Görüşleri	51
3.2.1. Kulluk ve İbadet Hayatı.....	51
3.2.2. Zühd.....	53
3.2.3. Takvâ.....	55
3.2.4. Mücâhede.....	56
3.2.5. Akıl ve İlim	58
3.2.6. Tevekkül.....	60
3.2.7. İhsan.....	61
3.2.8. Cûd/ Sehâ.....	62
3.3. Tasavvufî Haller.....	65
3.3.1. Rüya.....	65

3.3.2. Nefs.....	66
3.3.3. Ruh.....	70
3.3.4. Vecd ve Cezbe.....	71
3.4. İrfanî Tasavvuf Anlayışı.....	74
3.4.1. Nübüvvet ve Velâyet.....	74
3.4.2. Şeriat ve Tarikat	74
3.4.3. İlm-i Ledün	77
3.4.4.Tevhîd Mertebeleri.....	78
3.4.5.Kerâmet.....	82
3.4.6. Hikmet	83
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	86
ÖZGEÇMİŞ	Error! Bookmark not defined.

KISALTMALAR

AECL	Atomic Energy Kanada Limited
AEK	Atom Enerji Komisyonu
ANAEM	Ankara Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi
BAYG	Bilim Adamı Yetiştirme Grubu
c.c	Celle Celalühü
ÇNAEM	Çekmece Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
ECN	Energie Centrum Nederland
IAEA	Uluslararası Atom Enerji Ajansı
İ. Ü	İstanbul Üniversitesi
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
İTÜNEE	İstanbul Teknik Üniversitesi Nükleer Enerji Enstitüsü
NSD	Nükleer Santraller Dairesi
ö.	Ölüm
Prof.	Profesör
s.a.s	Sallallahü Aleyhi ve Sellem
TAEK	Türkiye Atom Enerji Kurumu
TÜBA	Türkiye Bilimler Akademisi
vb.	ve benzeri

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Türkiye'nin ilk Atom Mühendisi olan Ahmet Yüksel Özemre 1935 yılında İstanbul'da doğmuş ve 2008 yılında vefat etmiştir. Özemre'nin on iki telif ders kitabı, pozitif, sosyal, dînî ilimler hakkında dört yüz kadar makale ve raporu bulunmaktadır. Telif kültür kitaplarıyla birlikte tercüme kitapları da vardır.¹ Çalışmamızda Ahmet Yüksel Özemre'nin hayatını ve tasavvuf düşüncesini şekillendiren bilgiler değerlendirip, yeni bulgular sunulmaya çalışılmıştır. Özemre'nin hayatı ve tasavvuf düşüncesi, beslendiği ortam, feyz aldığı kişiler, ilim adına kendini sürekli nasıl geliştirdiği ortaya konulmuştur. Onun dînî ve ilmî alt yapısının oluşum aşamaları tanıtılmış, tasavvufî kimliğinin oluşum süreciyle bağlantısı tespit edilmiştir.

Tasavvufî kimliği hakkında bazı eserlerinde onun Hamzavî- Melamî neşveye ve Halvetî-Uşşakî tarikatına mensup bir zât olduğunu görmekteyiz. Araştırmamızda onun eserleri ve hakkında yazılan makaleler arasında verilen bilgilere göre sûfî kişiliği ve tasavvufî görüşleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ahmet Yüksel Özemre, akademik kimliğiyle ve sırlanmış tasavvufî kişiliğiyle dikkatleri üzerine çeken bir zâttır. Kur'ân ve sünneti kendine rehber edinmiş, ehl-i sünnet çizgisinde bir insan-ı kâmilidir. Özemre'nin tasavvufî yönüyle hakkında kapsamlı bir çalışma yapılmadığı için kendisi hakkındaki bilgilere yine kendi eserleri ve Türkiye'nin ilk atom mühendisi olması itibarıyla kaynaklarda ona dair sunulan bilgiler kullanılmıştır. Özemre'nin Akademik kariyeri hakkında bilgi bulunmasına rağmen tasavvufî yönüyle ilgili kendi eserlerindeki bilgiler dışında bilgiye ulaşılamamıştır. Onun hakkında Bilgihan Kalkan'ın hazırladığı "Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre'nin Tasavvufî Görüşleri" isimli makale çalışılmıştır. Bu çalışmada tasavvufî görüşleri hakkında bilgiler sunulmuştur. Ancak bu çalışma bir makalenin hacmine sığabilecek kadar bilgi ihtiva etmektedir. Ulaştığımız yeni bilgiler Özemre'nin tasavvuf düşüncesine dair kapsamlı bir tez çalışması yapma fırsatı sunmuştur. Neticede Özemre'nin hayatı, akademik kariyeri, eserleri, tasavvufî düşüncesine dair bir araştırma yapmaya karar verilmiştir. Amacımız onun, bilim insanı kimliğinde tasavvufî kişiliğini setrederek, ilim ile dini nasıl birleştirdiğini tespit etmek ve onun sûfî kimliğini ortaya koymaktır.

¹ Ahmed Yüksel Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2010), 253.

Araştırmanın önemi; Araştırmamıza konu olan Ahmet Yüksel Özemre, hem ilmî alanda hemde kültür alanında kitap telif eden velûd bir şahsiyet ve Türkiye'nin ilk atom mühendisi olması açısından önem arz etmektedir. Özemre, yeni bir form kazanmaya çalışan Cumhuriyet Türkiye'sinde ve İkinci Cihan Harbinin Türkiye'ye yansımaları ekseninde yetişmiştir. Türkiye'nin geçirdiği çalkantılı yıllara rağmen Özemre'nin sûfî kimliğiyle akademik alanda başarılar göstermesi, siyasî ve sosyal bakımdan çalışmamızı önemli kılmaktadır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada Özemre hakkındaki makaleler ve kendi eserleri gözden geçirilmiş, dönemin yapısıyla ilgili kitaplar araştırılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak doküman analizi yapılmıştır. Çalışmamızda Özemre ile ilgili olan makalelere Özemre'nin kendi sitesinden² ulaşılmıştır. Diğer bilgi kaynağımız olan eserler, tarafımızdan defaatle okunmuş, incelenmiş, mütalaa edilmiştir. Yapılan inceleme ve değerlendirilme aşamalarından sonra onun tasavvufî görüşü ve düşüncesi, bağlı olduğu tasavvufî düşünce yapısı tespit edilmiş, Özemre'nin kişiliğinde meydana getirdiği tesirlerle tasavvufî düşüncesi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

² <https://ozemre.com/>

BİRİNCİ BÖLÜM

PROF. DR. AHMET YÜKSEL ÖZEMRE’NİN YAŞADIĞI DÖNEM

1.1. Siyasi Durum

Ahmet Yüksel Özemre 1935’te Üsküdar’da doğmuştur. Onun çocukluk yıllarına tekabül eden 1939-1945 yılları arasında İkinci Cihan Harbi yaşanmaktadır. Bu savaştan tüm dünya etkilendiği gibi Türkiye de etkilenmiştir. Türkiye devletinin Cumhuriyet rejimiyle yeni bir form kazanması, ekonomik sıkıntılar ve rejimin getirdiği birtakım yenilikler devlette huzursuzluğa yol açmıştır. Cumhuriyete geçiş sürecinde yaşanan siyasi otorite değişimi halkın üzerinde baskılar oluşturmuştur.³ Sistem olarak yeni yeni şekillenmeye başlayan Cumhuriyet Türkiye’de, İkinci Cihan Harbiyle yeni bir dönem başlamıştır. Özemre bu süreci yaşayarak müşahade etmiştir.

Özemre akademik hayatına 1957 yılında İstanbul Üniversitesinde başlamıştır. 1968 yılı itibariyle Batı’da daha konforlu eğitim talep eden öğrencilerin ayaklanmaları pek çok ülke gibi Türkiye’ye de sıçramış, Özemre’nin içerisinde bulunduğu kurumları da etkilemiştir. Türkiye’de aynı gerekçelerle ayaklanma başlatan üniversite öğrencileri birtakım kesimlerin ve medyanın kışkırtmalarıyla ülkede boykot ve işgal hareketlerini başlatmışlardır.⁴ Özemre İTÜ Elektrik Fakültesinde öğrenci ayaklanmasına bizzat şahit olmuştur.⁵ Masum birtakım taleplerle başlayan boykot hareketi ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik buhranlarla başka bir noktaya evrilmiştir. Siyasi ve ekonomik olarak çalkantılar yaşayan Türkiye 12 Eylül 1980 tarihinde eğitim açısından siyasal çerçevede kesin çizgilerle ayrılmıştır. Siyasal yapılardan her biri öğrencileri kendi tarafına çekmek amacıyla üniversitelerde aktif rol almışlardır. İki dönem arasında yani 1968 ve 1980 yıllarında öğrenci olayları ve işçi hareketleri zirveye ulaşmıştır.⁶ Türkiye Devleti süregelen dönemlerde kendini tanımış, sorunlarını çözme yolunda ilerleme katetmiştir. Böylelikle toplumsal dönüşüm ve değişim hızlı bir sürece girmiştir.⁷

1.2. Dini ve Sosyal Yapı

Türkiye’nin dinî ve sosyal yapısının oluşum temelleri Cumhuriyet rejimi evvelindeki Osmanlı ve ondan önceki devlet yapılarıyla kademe kademe şekillenmiştir. Bu dönemler daha sonraki yaşanacak gelişmeler üzerinde önemli bir paya sahiptir. Gelişim sürecinin ilk basamağı

³ Mahmut Turan, “Cumhuriyet Dönemi Demokrasi Hareketleri”, *Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, (2011), 18.

⁴ Aslıhan Keskin, “Öğrenci Olaylarına Genel Bir Bakış (1968-1980)”, *Atatürk Dergisi* 8/2 (2019), 242.

⁵ Ahmed Yüksel Özemre, *Akademik Yıllarım* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2004), 103.

⁶ Salim Gökçen, “İki Darbe Arası Türk Demokrasisi (1961-1980)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 67 (2020), 253.

⁷ Gökçen, “İki Darbe Arası Türk Demokrasisi (1961-1980)”, 261.

eğitim olarak öngörülmüştür. Eğitim, Millî Mücadele yılları ve Cumhuriyetin hazırlık dönemlerinde, Osmanlıdan devralınmış eğitim kurumları ile devam ettirilmiştir. Bu süreç sosyal ve ekonomik şartların getirdiği imkânlar ölçüsünde yürütülmeye çalışılmıştır.⁸ Cumhuriyetin ilanı ile birlikte devlet sisteminde değişikliğe gidilerek ülkeyi yeni bir form kazandırılmak istenmiştir. Bu yenilikçi düzen içinde diğer alanların yanında eğitim özelinde de kanunlar yürürlüğe konulmuştur. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler tarihin tozlu sayfalarına karışmıştır. Şer'îye ve Evkaf Bakanlığının yerine Diyanet işleri Başkanlığının açılması, din ile diyanet işlerinin birbirinden ayrılması için yapılmış düzenlemelerdir. Bu getirilen düzenlemeler ve yenilikler halkın üzerinde baskılar oluşturmıştır. 2 Eylül 1925'te toplanan Bakanlar Kurulunda "Tekke ve Zaviyelerinin Kapatılması, Türbedarlıklarla Birtakım Unvanların Kaldırılması, Dinsel Giysilerin, Yasaklanması ve Devlet Memurlarının Şapka Giymesine Dair" üç kararname çıkarılmıştır. Bu kararnamelerden en sert biçimde uygulanmaya konan "Şapka İktisası Hakkında Kanun" dur. Bu kanunla Osmanlı'nın son döneminde giyilmeye başlanılan fesin yerine Batıyı yansıtan bir giysi olarak şapkanın giyilmesi zorunlu hale getirilmiştir.⁹ İlerleyen yıllarda bu baskıcı tutum, giyim kuşam alanında daha da yaygın hale gelmiştir. Zira Emniyet Umum Müdürlüğü tarafından, 1940 yılında "Medeni kıyafete aykırı kisve taşıyanlar hakkında" yayımlanan bir emirle, yeniliklere aykırı ve belli bir amaca yönelik olarak kasketlerini ters giyen erkekler ile yüzünü örten, peçe takan kadınların takip edilip bunlara izin verilmemesi istenmiştir.¹⁰ Bir dönemin inanç, kültür ve örfünü yansıtan kıyafetlerin böyle bir emirle kaldırılması bazı kesimler tarafından medenî bir düşünce sistemini getirmek değil ülkenin değerlerini ortadan kaldırmak olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte ilim ve fenden kuvvet alan milletin tekkelerin irşadına ihtiyaç duymadığı, tekkelerin gayesinin halkı aptallaştırmak olduğu düşüncesi 30 Kasım 1924 Tekke ve Zâviyeleri kapatılmasına yol açmış, tarikatları da yasaklamıştır.¹¹ Aslında bu kurumlar Millî Mücadele yıllarında bir irtibat merkezi olarak kullanılmıştır ve özellikle Özbekler Tekkesi Şeyh Atay Efendi'nin (ö.1936) zamanında İstiklal harbine katılmak için İsmet İnönü, Mehmet Akif Ersoy (ö.1873-1936), Halide Edip Adıvar (ö. 1884-1964) gibi daha niceleri tarafından Ankara'ya intikal için kullanılmıştır.¹² Tekkelerin bu imkânlarından çokça yararlananlar Milli Mücadele yıllarından sonra bu kurumları kontrol edemeyeceklerini bildikleri ve kendi aleyhlerine dönüşmesi kuvvetle muhtemel bu imkânı ortadan kaldırmayı zaruri görmüşlerdir.¹³ Bu kurumlar zahirde

⁸ Halis Aydın, "Cumhuriyet Dönemi Din Eğitime Genel Bakış", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/4 (1999), 238.

⁹ Turan, "Cumhuriyet Dönemi Demokrasi Hareketleri", 97.

¹⁰ Ali Dikici, "Millî Şef Dönemi İç Güvenlik Anlayışı ve Türk Polisi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 27/80 (2011), 425.

¹¹ İsmet Giritli, "Atatürk Cumhuriyeti'nin Lâiklik İlkesi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 2/4 (1985), 56.

¹² Ahmet Yüksel Özdemir, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2002), 14.

¹³ İsmail Kara, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam I* (Dergâh Yayınları, 2019), 248.

kapatılmış olarak görülse de halk, evler ve iş yerlerinde sohbetlere devam etmiştir. Bilhassa haftanın belirli günlerinde belirli iş yerlerinde ilim meclisleri kurulmuştur.¹⁴ Yasaklar sadece dindar çevreleri değil herkesi daha sınırlı ve katı kültürel dini imkânlarla, daha dar bir dünyaya mahkûm etmiş gibi gözükmektedir. Lakin bu süreçle oluşan yeni düzen tarikat ve tasavvuf kültürünü kendine mahsus kanallarla devam etmesi olanağını sunmuştur.¹⁵

Yapılan yenilikler diğer adıyla reformlar yeni Cumhuriyet Türkiye'sinin hafta tatili günlerine, ölçü ve tartı birimlerine de yansımıştır. Arşın, okka gibi ölçüler belirsiz sayılarak onların yerine metre ve kilo birimleri getirilmiştir. Hafta tatili Cuma'dan Cumartesi Pazara kaydırılmıştır.¹⁶ Bu şekilde ticari ve iktisadi işlemlerin kolay olması hedeflenmiş, yurdun her bölgesinde ortak bir ölçü düzeni kurulmuştur.

Cumhuriyet Türkiye'sinin almış olduğu radikal kararlardan biriside Arap alfabesinin yerine Latin alfabesinin getirilmesidir. Arap alfabesinin öğrenme zorluğuna dikkat çekilerek Latin harflerin gerekliliği vurgusuyla 1 Kasım 1928 yılında Harf İnkılabı yapılmıştır.¹⁷ Yapılan bu inkılapla alfabe değiştirilmiş ve bu minval üzere olan kitaplar yasaklanmıştır. 1930'lu yılların başlarında, Türkçeleştirme çabaları hız kazanmıştır. Türk Müslümanlığı veya Türkleşmiş İslâm düşünce sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Aşama aşama dine dair bütün olgular Türkçeleştirilmiştir. Millîleştirme kapsamında İslâm'a ait kavramlar, değerler ve dine ait şahsiyetler hakkında çeşitli kuramlar üretilmiştir. Bu kuramlar hakkında en dikkat çekici nitelikte olan ise Hz. İbrahim'e ve onun soyundan gelen Hz. Peygamber'e (s.a.s) Türklüğün izafe edilmesidir. Yani Türklüğün kapsamını Peygamberlere kadar genişletilmiştir. Buna ek olarak Arap dilinin Türkçeden türeyip oluştuğu, Arapça kelimelerin Türkçe kökleri üzerine bina edildiği ve Türkçe gramerine göre oluşturulmuş bir yapıya sahip olduğu öne sürülmüştür.¹⁸ Bu şekilde millîlik anlayışı çerçevesinde din, dil ve tarihe yeni bir form kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu inkılapla Arap alfabesi içeren kitapların hem okunması hem de okutulması yasaklanmıştır. Kur'ân Kursları kapatılmış daha sonraki yıllarda ise açılmasına izin verilen kurslara 12 yaş sınırı getirilmiştir. Korku atmosferinin hâkim olduğu bu dönemde okumak için elif-be cüzü bulmak, bulundurmamak yasaklandığı için hocalar gizli olarak ders vermişlerdir. Hatta o dönemde düzgün hale getirilmiş ve hafifçe ıslatılmış gürgen tahta parçasının üzerine sabit kalemle yazılan elif-be okutularak

¹⁴ Özdemir, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı*, 23.

¹⁵ Kara, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam* 1, 251.

¹⁶ Giritli, "Atatürk Cumhuriyeti'nin Lâiklik İlkesi", 56-62.

¹⁷ İhsan Doğramacı, "Atatürk ve Eğitim", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 1/3 (1985), 661.

¹⁸ Mahmud Esad Erkaya, "Ulus Bilinci ve Tasavvuf: Cumhuriyet Döneminde Millîleşmenin Dini Boyutunu Vurgulayan Eserlerde Tasavvuf ve Mutasavvıflar", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Dizisi- II Cumhuriyetin 100. Yılı ve İlahiyat*, (2023), 272.

öğrenim yoluna gidilmiştir. Çünkü bu dönemde ilköğretim çağındaki çocukların kursa gitmeleri yasaktır. Yaşlarının tutması halinde izinli kurslara devam edenlerin ise Arap alfabesi ile Kur'ân okumaları engellenmiştir.¹⁹

Örgün eğitimde, din eğitimi dersine son verilmiştir.²⁰ Akabinde ise bu sınırlandırmalar Türkçe ezan kuralı ve ibadetlerin Türkçeleşmesine kadar uzanmıştır. Müslüman bir toplumun ortak sembolü olan ezan, nasıl ve hangi sebeple olursa olsun bugün dahi sebebi açıklanamayan bir tarzda 1932 yılları başlarında “Türke has” bir şekle sokmak amacıyla Türkçeleştirilmiştir.²¹ Arapça ezan yasağıyla camilerden uzaklaştırılan halkın, hacca gitmeleri engellenmiştir. Dini yayın çıkartmaları da yasaklanmıştır.²² Nitekim bu türden yasaklama ve kısıtlamalarla oluşturulmaya çalışılan Cumhuriyet ideolojisi İslâm ve Müslümanlık çerçevesinde, İslâm unsurunu devre dışı bırakarak modernleşme projesi olarak adlandırılmıştır.²³

Cumhuriyet döneminin çalkantılı günleri yavaş yavaş sona yaklaşırken, ülke başka bir zorlu sürecin içine girmiştir. Özemre'nin çocukluk yıllarına tekabül eden 1939 yılında İkinci Cihan Harbi başlamış ve tüm dünya ülkelerini etkilediği gibi Türkiye'yi de meşakkatli bir sürece sokmuştur. Savaşın ne zaman sonuçlanacağı bilinmediğinden çok sayıda genç askere alınmıştır. Bunun doğal sonucu olarak üretim de azalma ve besin maddelerine erişim zorlaşmıştır. Ekmek karnelerle verilir hale gelmiştir. Öyle ki karneyi kaybetme durumunda aç kalmak kaçınılmaz bir durum olmuştur.²⁴ Temel ürünlerde devlet stok ihtiyacını durum belirsizliğinden dolayı geniş tuttuğu için iç piyasada darlık yaşanmıştır. Ürünlerin fiyatları olağanüstü artış göstermiştir. Nitekim bunun doğal sonucu olarakta stokçuluk ve karaborsacılık baş göstermiştir. Bu fırsatçılığın önüne geçmek adına Milli Korunma Kanunu çıkartılmış lakin mal yokluğunun ve karaborsacılığın önüne geçilememiştir.²⁵ Savaş yılları bu zorluk ve sıkıntılar içerisinde atlatılmaya çalışılmıştır.

Özemre, yaşadığı muhit olarak Üsküdar esnafının bu tür sıkıntıların yaşanmasından dolayı müşterilerine göstermiş olduğu birtakım alışkanlıklardan vazgeçtiğini belirtmektedir. Pastanelerde yapılan pastaların mısır unu ile yapıldığını ve artık ikramlarda kullanılan pudra şekerinin bile masalardan kaldırıldığını söylemektedir. Kahvelerin, çayların yanında tabağın kenarına konulan sadece birkaç tane üzümden bahsetmektedir. Bu küçük gibi görünen problemler harp dolayısıyla

¹⁹ Zeynep Özcan, “Yasaklı Dönem’ de Trabzon’da Dinî Hayat”, *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon’da Dinî Hayat Sempozyumu, Bildiriler Kitabı* II/112 (2016), 803.

²⁰ Zeynep Özcan, *Cumhuriyet Dönemi Dinî Hayat (1938-1950)* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 85.

²¹ Ceylan, *Cumhuriyet Dönemi Din-Devlet İlişkileri*, I, 359.

²² Özcan, *Yasaklı Dönem’ de Trabzon’da Dinî Hayat*, 802.

²³ İsmail Kara, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam I* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), 28.

²⁴ Ahmed Yüksel Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2021) 19.

²⁵ Turan, “Cumhuriyet Dönemi Demokrasi Hareketleri”, 30.

ülkeye yansıyan sıkıntıların sadece en basit tezahürü olduğunu belirtmektedir. Özemre, İkinci Cihan harbi döneminin önemli bir bölümünde eskiyen kıyafetlerin yerine yenisini almanın, kitap, kalem gibi kırtasiye malzemelerini tedarik etmenin oldukça problemli bir iş olduğunu anlatmaktadır. Kıyafet almak yerine kıyafetlere bir takım tamir ve tadilatlar uygulandığını belirtmekte, biten kurşun kalemlere ise birtakım eklenen uzantılarla izmarit gibi kalıncaya dek kullanıldığına vurgu yapmakla beraber ailelerin bu durumun çocuklarına utanılacak bir şey olmadığını telkin ettiğini belirtmektedir.²⁶ Özemre, İkinci Cihan Harbi'nin sadece bu türden zorluklar yaşatmadığını bununla birlikte ülkeye uzun seneler harp tehlikesinden dolayı her gece karartma uygulandığını, sokak lambalarının kullanılmadığını ve evlerde de dışarıya ışık sızmaması için çift perde kullanıldığını, evde sadece mum kullanıldığını belirtmektedir.²⁷ Nitekim bu sıkıntılı günler 1940-1944 yılları aralığında yaşanmaya devam ederken, baskılar ramazan ayının huzurunu ve mânevîyatını kaçırmaktadır. Ramazanların sembolü olan mahyaların minareler arasına gerilmesi ve teravih namazına gitmek artık büyük bir külfet haline dönüşmüştür.²⁸ Çünkü karartmadan dolayı sokaklar zifiri karanlık olduğu için çocuk ve özellikle yaşlılar düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Cumhuriyetin ilanıyla buna bağlı olarak eğitim, kültür, sanat ve siyaset gibi toplum yapısını etkileyen unsurlarda da hızlı bir değişim süreci yaşanmıştır. Tekke ve zaviyeler kapatılmış olup; derviş, mürşit, mürit, dede, şeyh, baba ve pîr gibi unvanlar da kaldırılmıştır.²⁹ Cumhuriyet dönemiyle beraber süregelen sıkıntıların sosyal hayat içerisinde getirdiklerine Özemre, şu şekilde anlatmaktadır. “O yıllarda Kur’ân-ı Kerîmler, eski yazılı kitaplar ortada görünmez, bunlara ulaşmak isteyenler gizli yollarla temin eder hale gelmişlerdir. Eski yazı ve Kur’ân okutan hocalar gizlice bunları okutmaktadırlar.”³⁰ Özemre’nin Kur’ân eğitiminde bu şekilde mahallesindeki bir teyze tarafından gizlice yerine getirilmiştir. Özemre, Arapça Ezanın yasaklanmasıyla camilerde ezanın Türkçe okunduğunu lakin Kurban Bayramı gibi dini özelliği olan günlerde kimsenin bu kurala uymadığını anlatmaktadır.³¹

Zamanla konulan yasaklar politikacıların, kamu desteği kazanmak için ehl-i tariki sık sık ziyaret etmeleriyle, ellerini öpmeleriyle, bazı tarikatların âdap ve erkânının folklorik yanlarını “kültür mirasımız” kalkanıyla halk kitlelerine sunulmasıyla delinmeğe başlanmıştır.³²

²⁶ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 20.

²⁷ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 21.

²⁸ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 22.

²⁹ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 140,141.

³⁰ Özemre, *Üsküdar’da Bir Attâr Dükkânı*, 32.

³¹ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 54.

³² Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 141.

İKİNCİ BÖLÜM

PROF. DR. AHMET YÜKSEL ÖZEMRE’NİN HAYATI VE TASAVVUFÎ YÖNÜ

2.1. Hayatı

Ahmet Yüksel Özemre 1935 yılında Üsküdar’da Münip Paşa Konağında doğmuştur. Annesi Saraybosna göçmeni Pakize Hanım (ö.1986), babası Hafız Mehmet Nurullah (ö.1973) beydir. Annesinin ailesi Balkan Harbi dolayısıyla Saraybosna’dan İstanbul’a zorlu şartlar altında göç etmişlerdir. 1920’lerin başında Münip Paşa Konağında kiracı olmuşlardır. Akabinde Mehmet Nurullah Bey Pakize hanımla evlenmek istemiştir lakin babası kızını vermek istemeyince Mehmet Nurullah Bey Pakize hanımı kaçırarak evlenmiştir.³³ Bu evlilikten üç erkek çocukları olmuştur. Özemre, ağabeyi Mazhar Bey ile kendisi arasında iki buçuk yaşında bir ağabeyini de kaybetmiştir.³⁴ Özemre, konakta baba, anne, ağabey, babaanne ve hizmetkârdan oluşan bir aile ortamına sahiptir.³⁵

Üsküdar gibi nezih bir ortamda yetişmek onu her anlamda donanımlı bir genç haline getirmiştir. Kişisel gelişimine, birtakım ahlakî özellikler kazanmasına hem ailesinin hem de babasının arkadaşı Saim Efendi’nin (Düzgünman) (ö.1887/1962) Attar dükkânında fazlaca vakit geçirmesinin katkısı büyüktür. Özemre, babası ve arkadaşı Saim Efendi’nin dostluğunun temelini bilmemektedir. Lakin her ikisinin de Müslümanlıkta samimi, İslâm’ı hayatlarına nakşeden hafız ve Hz. Peygamber sevgisi ile yaşadıklarını gözlemlemiştir. Saim Efendi’nin kıyafet tercihinde yakasız gömlek, mest ve ayakkabı olarak da lastik pabuçlar tercih etmesi anlattıklarıyla örtüşür bir şekilde giyim tarzı geliştirdiğini göstermektedir.³⁶ Bu giyim tercihi genelde inanç sistemini hayata yansıtarak birbiriyle örtüşürldüğünü gösterir niteliktedir.

Özemre’nin çocukluğunda, Kaptanpaşa Camii’nden ve oradaki güzel sesli hafızlardan etkilendiği görülmektedir. Şöyle ki Ramazan ayında her gün, sonraki günlerde de hafta da bir gün ikinci namazından sonra camiye gittiklerinden, hafızlardan mukabele dinlediklerinden ve bu durumdan etkilenip evde minder üstünde talim yaptığından bahsetmektedir.³⁷ Aslında eğitimin ilk aşamalarını babaannesi aracılığıyla bu şekilde almış olduğu görülmektedir. Özemre’nin çocukluk yıllarında medreseler, tekke ve zaviyeler kapalı olduğu için ilk Kur’ân eğitimini mahalleden

³³ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 188-189.

³⁴ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 198.

³⁵ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 174.

³⁶ Özemre, *Üsküdar’da Bir Attâr Dükkânı*, 13.

³⁷ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 11.

babaannesi aracılığıyla Ulviye Hanım Teyzeden almıştır.³⁸ Çünkü o dönemlerde Harf İnkılabının getirdiği yasaklar halen devam etmektedir. Nitekim o yıllarda daha önce de ifade ettiğimiz üzere Özemre'nin müdavimi olduğu attar dükkânında dahi elif-ba cüzleri, Kur'ân-ı Kerîmler dükkânının en ücra köşesinde korunmakta, isteyenlere de tezgâh arkasından paketlenerek verilmektedir.³⁹ 1935 doğumlu Özemre ezanın türkçeleştirilmesi ile ilgili kanunun yansımalarını şöyle anlatmaktadır: “O dönemde camilerde tekbir Türkçe olarak okunur lakin Kurban Bayramı gibi özel günlerde bu kurala uyulmamaktadır, Kurbanlar tığlanırken yani kesilirken tekbirler Arapça okunmaktadır.”⁴⁰

Özemre ilkokula İkinci Cihan Harbi'nin gölgesinde mahallesinde bulunan Ayazma 21. İlkokulunda başlamıştır. İlkokul birinci sınıf öğretmeni Yusuf Bey'in ikinci sınıfa geçtiğinde tayini başka bir okula çıkmıştır bu sebepten dolayı onun yerine son derece disiplinli, kurallara riâyetkar, daima düzenli giyinen, kendini sürekli yetiştiren ve inci gibi bir yazısı olan Vasfi Seçkin atanmıştır.⁴¹ Özemre'nin ailesinden almış olduğu terbiye, disiplin anlayışı Vasfi Bey'in ona katmış olduğu erdemlerle birlikte onun karakterini şekillendirmeye başlamıştır.⁴²

Özemre, Ayazma 21. İlkokulunu üstün başarı belgesiyle bitirmiştir. Bu başarısındaki en büyük etkenlerden birisinin matematiği sevdiren, geometri problemlerini tahayyül ve tecessüm etmelerini daima tavsiye eden Rasim Bey olduğunu belirtmektedir.⁴³ Özemre'nin çocukluğundan beri okuduğu ve oluşturduğu küçük kütüphanesi ona başarılı bir eğitim hayatının kapılarını açmıştır. Özemre ilkokulda *Ateş Çocuklar İçin*, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çıkardığı *Çocuk* dergileri, bunlardan resimlerle anlatılan *Dede Korkut Masalları* ve *Ergenekon Destanı* dergilerini de severek okuduğunu belirtmektedir.⁴⁴ Üçüncü sınıfta ise çocuk dergilerine devam etmiştir, sonrasında ansiklopedilere merakı oluşmuştur. Onu fizikçi olmaya yönlendiren, pozitif ilimlere karşı merakını uyandıran üç kitaptan bahsetmektedir. Bunların ilki *Thomas Alva Edison'un Hayatı*, ikincisi *Çocuk Ansiklopedisi*⁴⁵, üçüncüsü ise *Coğrafyada İlk Adım*⁴⁶ isimli kitaplardır. *Coğrafyada ilk Adım* isimli kitap Özemre'nin gökyüzüne karşı merakını olağanüstü derecede çekmiştir. Özemre'nin ilgisini çeken kitaplar bunlarla sınırlı değildir. Abisinin kütüphanesinden *İnsanlar Âlemi*, *Hayvanlar Âlemi*, *Kâşifler Âlemi* ve *Gökyüzü* isimli kitapları da okuduğunu ve

³⁸ Özemre, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı*, 33.

³⁹ Özemre, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı*, 32.

⁴⁰ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 54.

⁴¹ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 61.

⁴² Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 62.

⁴³ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 68.

⁴⁴ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 71.

⁴⁵ Faik Sabri Duran vd., *Çocuk Ansiklopedisi* (İstanbul: Sevimli Ay Matbaası, 1927).

⁴⁶ Faik Sabri Duran, *Coğrafyada İlk Adım* (İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1948).

Büyük Atlas’ı da beşinci sınıftayken ezbere bildiğini belirtmektedir.⁴⁷ Bu kadar şevkle okunan kitapları anne ve babası görünce onun için piyasada çıkmış olan özellikle Halit Yaşaroğlu kitap evinin ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun bütün çocuk kitaplarını satın almışlardır. Bu kitaplar onun şahsi gelişiminde etkili olmuştur. Özemre’nin kitapları olan ilgisi bunlarla da kalmamaktadır ve her çeşit ansiklopediye karşı büyük bir ilgi duymaktadır.⁴⁸ Bütün bu kitap ve mecmuaları okuyarak gittikçe kendini yenileyen, geliştiren Özemre, ilkokul hayatı boyunca içten içe kendini hazırladığı Galatasaray Lisesinde okumaya hak kazanmıştır.⁴⁹

Galatasaray Lisesine kayıt yaptıracakları zaman abisi de bu okuldan mezun olmuştur. İkinci Cihan Harbinin çıkmasından dolayı ülke zor günler geçirmektedir. Ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılı zaman dilimi dolayısıyla Galatasaray Lisesinin yatılı bölümünün fiyatı, dönemin ekonomik şartlarını da ortaya koymaktadır. Bu lisenin yıllık ücreti 525 lira iken babasının Karamürsel Mensucat ve Ticaret A.Ş. den aldığı maaşın sadece 280 lira olması aradaki bu büyük uçurum, paranın değersiz ve iş görmez olduğunu göstermektedir. Bu bilgilerden Özemre’nin yetiştiği ortamın ekonomik açıdan iyi durumda olmadığı sonucuna varılmaktadır. Özemre bu şartlar altında liseye yatılı olarak 1946 Ekim ayında başlamıştır.⁵⁰ Başarılı okul yıllarını her dönem sınıf birincisi, okul ikincisi olarak devam ettirmiştir.⁵¹ O, ilerleyen yıllardaki başarısına etki edeceği ve ilk defa tasavvuf kitaplarını okuma fırsatı bulacağı bir kaza geçirmiştir. Sınıf arkadaşları tarafından kollektif oyunlara davet edilmediği için ferdi olarak atletizmle ilgilenmiştir. 1949 Nisan ayında yaşadıkları konağın bahçesinde yüksek atlama talimi yaparken düşme sebebiyle sağ elini kırmış ve uzunca bir nekahet dönemiyle okula gidememiştir. Bu nekahet dönemini fen kitaplarıyla, klasik batı müziğiyle ilgilenerek geçirmiştir. Bunların yanı sıra hem genel kültürünü artırmak hem de onu cezbeden tasavvufi konuları içeren pek çok kitabı okuma fırsatı bulmuştur.⁵² Özemre kendini sürekli geliştirmek adına başına gelen görünmez kazalarıda lehine çevirmiştir.

Galatasaray Lisesi dokuzuncu sınıfa bulûğ çağının verdiği sıkıntılı ruh hali, diğer yandan da yeni aldığı matematik kitabını anlamakta zorlandığı için lise dönemine problemli başlamıştır. Bu hâlet-i rûhiye dönem ortasında iyice arttığı için üç hafta kadar okula gitmemiştir. Akabinde artık yatılı olarak okulda kalmayacak gündüzlü olarak eğitime devam edecektir. 1951-1952 yılları onun mistik hislerinin arttığı, matematik ve fiziğin yanı sıra yoğun bir şekilde tasavvufla

⁴⁷ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 72.

⁴⁸ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 73.

⁴⁹ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 89.

⁵⁰ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 89.

⁵¹ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 97.

⁵² Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 105,106.

uğraştı bir dönemdir. Bu durumu kontrol altına alabilmek için spor yapmakta, Ramazan ve Kurban Bayramları hariç her gün oruç tutmaktadır. Bu oruç alışkanlığı üniversite birinci sınıfa kadar sürmüştür.⁵³ Bu süreç içerisinde Halvetiye'nin Uşşakiye koluna mensup amcası ona “Yükselciğim, feyz aldığım mübarek zâta senden bahsettim; Oda bana: Şevket Bey, o zâtı bize gönderin! dedi. Böyle bir zata gitmek ister misin?” teklifinde bulunmuştur.⁵⁴ Araştırmalarımız sonucu bu zatın isminin Ali Fuad Gönülenen⁵⁵ olduğu tespit edilmiştir. Özemre senelerdir beklediği imkâna kavuşmuş, amcasının bahsettiği Ali Fuad Gönülenen ile tanıştıktan sonra beş sene ilminden istifade etmiştir. Ali Fuad Gönülenen onun kontrol edemediği tasavvuf neşvesini kontrol altına almış her gün tutmakta olduğu orucunu Savm-ı Dâvût'a çevirmesini tavsiye etmiştir. Sonrasında hocası 1959 senesinde vefat etmiştir. Vefatından sonra yerine gelen zâtın 1994'deki vefatına kadar 35 yıl feyz almaya devam etmiştir.⁵⁶ Araştırmalarımıza rağmen bu zâtın ismi bulunamamıştır.

Özemre, Galatasaray Lisesinde eğitimine devam ederken üniversite tahsilini Fransa'da ya da Almanya'da yapmayı düşünmektedir. Bu hususta Fransız hükümetinin Galatasaray Lisesi'ne tahsis ettiği sayılı burstan yararlanmak istemiştir. 1954 yılında lise son sınıfta iken Fransız hocaların nezdinde Fransız müdür yardımcısı Mr. Rene Larroumets'ye müracaatını yapmıştır ama lisedeki bütün başarılarına rağmen burs verilmemiştir. Bunun sebebini Özemre şu şekilde yorumlamaktadır: “Karakterimin kolay tesir altında kalmayışı, bazı kalıplara sokulmak konusunda büyük dirayetimin olması, gelişmiş bir kritik etme yeteneğimin Fransızlar tarafından pek uygun karşılanmamış ve uysal bir şahsiyete sahip olmayışım bursu verecek kurula pek cazip gelmemiştir.”⁵⁷ Nitekim yurt dışına alınacak öğrencilerin, o ülkenin kültürüne kolay adapte olması ve koşulsuz boyun eğme gibi robotlaştırılmış bir karakter üzere olması, Özemre gibi öğrencilerin kabul edilmemesi gibi durumları ortaya çıkarmaktadır. Bunun üzerine Özemre, Almanya'da teorik fizik tahsili yapmayı tercih etmiştir. Bu tahsil için Merkez Bankası döviz tahsis şubesine resmi müracaatta bulunmuş lakin ret cevabı almıştır. Bunun sebebini ise şöyle dile getirmiştir: “O dönemlerde döviz tahsili çok zordu. Muhakkak hükümete yakın ve ensesi kalın bir kişinin desteğine ya da bir aracıya ihtiyaç vardı. Benimde böyle bir tanıdığım olmadığından, dönemimizden beş ya da altı kişiye döviz tahsili yapılırken bana da ret cevabı gelmiştir.”⁵⁸ İki

⁵³ Ahmed Yüksel Özemre- Necmettin Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2004), 20.

⁵⁴ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 21.

⁵⁵ Ahmed Yüksel Özemre, Nötronların Dizfüzyon Teorisi isimli te'lif eserini hocası Ali Fuad Gönülenen'e ithaf etmiştir. Ali Fuad Gönülenen hakkında birde Özemreye yazılmış Gönülenen imzalı mektuptan başka bir belge bulunamamıştır. Bu mektupta Ali Fuad Gönülenen tarafından Kamuran hanımın rahatsızlığı için belirli sayıda çekmesi için tesbihat gönderilmiştir. Bu zât hakkında Özemrenin eserlerinde ya da başka kaynaklarda herhangi başka bir bilgiye ulaşılmamıştır. bkz. Ahmet Yüksel Özemre, *Gelde çık İşin İçinden!* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2019), 121.

⁵⁶ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 22.

⁵⁷ Ahmed Yüksel Özemre, *Portreler, Hâtıralar* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2001), 5.

⁵⁸ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 6.

üniversiteden de olumsuz cevap alan Özemre, üniversite tahsiline İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi matematik-fizik bölümüne kayıt yaptırarak başlamıştır.

Özemre, daha çocuk denilecek yaşlarda iken atmosferik, fiziki ve semavî olaylara karşı ilgi duymaktadır. Onu pozitif ilimlere teşvik etme noktasında dokuz buçuk yaş büyük abisi ve ailesinin katkısı yadsınamaz bir gerçektir.⁵⁹ Bahsi geçen şahısların ve lisedeki hocalarının da katkısıyla çok geniş bir okuma kültürüne sahip olmuştur. Lisedeyken ders dışı okuma yapması için özel izinle kütüphaneyi kullanması da onun için bulunmaz bir fırsat olmuştur. Bu okumaları sayesinde daha derinlemesine bilgiler edinen Özemre, Teorik Fizikçi olmaya karar vermiştir.⁶⁰ Ders dışı çalışmalarının sonucunda İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik-Fizik bölümündeki okutulan derslerin iki yıllık kısmını hazmetmiş olarak üniversiteye başlamıştır.⁶¹ Üniversitedeki tahsilini başarıyla 1957 yılında tamamlayan Özemre, 1956-1957 yılında Teorik Fizik Enstitüsü kurulmasıyla Akademik kariyerine İstanbul Üniversitesinde devam etmiştir. Akabinde sınıf arkadaşı Kâmuran Avcıoğlu (ö.1991) ile evlenmiştir. Evliliklerinden Feza isimli bir kız çocukları dünyaya gelmiştir. Kızları Feza üniversite zamanı geldiğinde İÜ Kimya Fakültesini tercih etmiştir. Sonrasında fakültede yaşanan birtakım sıkıntılar itibarıyla Boğaziçi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Kimya Bölümüne nakli yapılmıştır.⁶²

Kamuran Hanım hocası Nüzhet Hanım aracılığıyla Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği'nin temin ettiği bursla Fransa'da Mme Herman'ın Meudon Rasathânesi'nde doktorasını yaparken Özemre'de Türkiye Atom Enerjisi Komisyonu burslusu olarak Fransa Nükleer Bilimler ve Teknoloji Milli Enstitüsünde 1957-1958 yıllarında Atom Mühendisliği eğitimini başarıyla tamamlayarak Türkiye'nin ilk Atom Mühendisi vasfıyla yurda dönmüştür. Yurda döndükten sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi dekanlığına Teorik Fizik Kürsüsünde asistan olarak atanmak için başvurmuştur. Fakat bu başvurunun hemen ardından 1958 yılında bir karın ağrısıyla Cerrahpaşa Tıp Fakültesi hastanesine kaldırılmıştır. Difüz peritonit teşhisiyle ameliyat edilmiştir. Altmış sekiz gün hastanede kalmış ve iki ameliyat daha geçirmiştir. Bu dönemi eşi Kamuran Hanım ve anne-babasının yüksek ihtimamları sayesinde atlatabilmiştir. Uzun süren ve meşakkatli geçen bu dönemde Özemre Üniversite hocaları Cahit Arf (ö.1997) ve Fikret Kortel (ö.1916) tarafından hem ziyaret edilmiş hem de dönemin dekanı olan Prof. Dr. Lütü Biran (ö.1998) tarafından anlaşma sağlanarak Teorik Fizik Enstitüsü Asistanlığı kadrosu açıldığı ve iyileşme sürecinden sonra görevinin başına geçebileceği bilgisi verilmiştir. 1959 yılında Özemre sağlığına

⁵⁹ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 23.

⁶⁰ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 14,15.

⁶¹ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 151.

⁶² Özemre, *Akademik Yıllarım*, 271.

kavuşarak göreve geçmiştir.⁶³ Hocası Fikret Bey Teorik Fizik Kürsüsünde bütün dersleri haftanın iki gününe toplamıştır. Özemre’de bu derslerin tamamının uygulamalarını yaptırmaktadır. Bu kürsüde hocası ve ondan başka kimse yoktur.⁶⁴ İyileşme süreci akabinde askerlik görevini yerine getirmek için Üsküdar Askerlik Şubesine başvurmuştur. Lakin diğer geçirdiği ameliyattan tam bir yıl sonra 1959 yılında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesin de bir ameliyat daha geçirmiş ve askerliği o yıl ertelenmiştir. Özemre bağırsak kanseri sebebiyle askerlikten muaf tutulması için birtakım raporların oluşturulması sebebiyle 1962 yılında Haydarpaşa Askeri Hastanesine sevk edilmiş, lakin bir karara varılamadığından dolayı 1963 yılı itibariyle türlü sıkıntı içeren tetkiklerden geçmiştir. Burada da bir karara varılamamıştır. 1964 yılı başlarında nihai bir karar için Ankara Gülhane Askeri Tıp Akademisine havale edilmiştir. Bu hastanede yirmiyedi gün tetkiklere tabi tutulmuş ve 2 Mart 1964 gün 363 sayılı kararla “habis urlu hastalık geçirenlerin, selim urları olanların çürüğe çıkarılması gerektiği” ni ifade eden D/43.F.2 uyarınca çürüğe çıkarılmıştır.⁶⁵

1959 yılındaki nükseden hastalığı ve tekrar ameliyat edilmesi sebebiyle iyileşme sürecinde doktora tezine hazırlanmıştır. Özemre, bu dönemde doktora tezi verme yetkisine sahip olan tek kişi Cahit Beyin müsaadesi olmadan hazırladığı tez çalışmasından onay alamamıştır. Bunun yegâne sebebi tez çalışmasının Cahit beyin eserleriyle hazırlanmamış olmasındandır. Özemre, İlmî mesleğinin başlangıcında kişilerin ipotekleri altında çalışma yapmak istemediğinden dolayı sadece kendisine ait bir doktora çalışması sunmuştur. Bunun doğal sonucu olarak böyle bir tepkiyle karşılaşmıştır. Cahit Bey yüksek ısrarlar sonucu tez çalışmasını ancak dört konu dört ayrı makale halinde ayrılmış şekilde Almanya’da muteber bir dergide yayınlaması şartıyla kabul edeceğini belirtmiştir. Tez çalışması Cahit Bey’in istediği şartlar altında muteber bir dergi sayılan Nukleonik dergisinde yayınlanmıştır. Cahit Bey bu durum karşısında mutmain olmuş ve tezin dekanlığa verilmesine izin vermiştir.⁶⁶ Özemre’nin asistanlığı için bu kadar çaba sarf eden hocalarının doktora döneminde aynı iyimserliği göstermedikleri görülmektedir. Bunun sebebi ise hastalık sonrası nekahet döneminde onun hakkında olumsuz yönde çalışmalar olmasıdır. Bu durumdan hocası Cahit Bey de etkilenmiştir. Teorik Fizikten doktora imtihanını Ord. Prof. Dr. Cahit Arf, Prof. Dr. Fahir Yeniçay ve Prof. Dr. Lütfi Biran’dan oluşan jüri önünde 1 Şubat 1960’da Pekiyi derecesiyle vermiştir.⁶⁷ Özemre, Üniversite de Teorik Fizik Kürsünde istediği mesleğe kavuşma sebebiyle çok çalışmış çok okumuş ve bu mesleğin hakkını vermek için hastalığına rağmen ciddi

⁶³ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 12,13.

⁶⁴ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 44.

⁶⁵ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 75,76,77.

⁶⁶ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 14.

⁶⁷ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 15.

bir oto kontrol ve otokritik uygulamıştır. 1960 başlarında daha sağlığına kavuşamamışken Kamuran Hanım hocası Prof. Dr. Nüzhet Hanım aracılığıyla Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği'nin temin ettiği yüksek bir bursla Fransa'ya doçentlik tezi hazırlaması için gönderilmek istenmiştir.⁶⁸ Hâlbuki Özemre komplikasyonlarla geçen ilk kanser ameliyatının nekahet dönemini yaşamaktadır. Bu sebep itibariyle eşinin Fransa'ya gönderilme fikrine sıcak bakmamıştır. Bu durum dolayısıyla eşiyle arasında üzüntülü, sıkıntılı, karşılıklı bir asabiyet ortaya çıkmıştır. Bu sıkıntıların akabinde eşi Özemre'nin aleyhinde boşanma davası açmıştır.⁶⁹ Kamuran Hanım 54 günlük bir ayrılıktan sonra boşanmaktan vazgeçmiştir. Eve dönmesinin ardından iki ay gibi bir süre sonra 1961 yılı itibariyle baba evinden yani konaktan ayrılarak Kadıköy'de bir apartman dairesine taşınmışlardır. Bu daireyi 450 liraya kiralamışlar lakin zamanın ekonomisi itibariyle ikisinin de maaşları masraflarına yetmemiştir. Bunun üzerine Dekanlıktan ve herkesten gizli olarak hocası Fikret Bey Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesinde matematik hocalığı yapmasına izin vermiştir.⁷⁰ Ekonomik süreci bu şekilde rahatlatmıştır. Ekonomik açıdan rahatlığa kavuşan ve Özemre'nin iyileşme süreci sonunda Kamuran Hanım 1963 yılında Meudon Rasathanesi'ne yalnız olarak gitmiş, bir yıl sonra kesin dönüş yapmıştır.⁷¹

Özemre, kara tahtayı Galatasaray Lisesindeki Biyoloji-Jeoloji hocası Bernard Charezieux'den ve daha sonra Fen Fakültesi öğrencilik yıllarındaki Lütfi Biran, Fikret Kortel, Feza Gürsey, Giacomo Saban, Halil Yüksel, Fahir Yeniçay gibi çok iyi ve dikkatli kullanmaktadır. Öğrencilerin derse ilgisini sıcak tutmaya çalışarak ve öğrencilerin karşılaştıkları yabancı kelimelerin etimolojisini de ayrıntılarıyla sunmaya özen gösterir nitelikte ders sunumları yapmıştır. Bu şekilde hocalığı tıpkı bir ibadet gibi yerine getirme melekesi gelişmiştir.⁷²

Üniversitede Fahir Bey'le arkadaşlığı dostluğa dönüşmüştür. Bu dostlukla beraber Fahir Bey ona Fakülte'deki bazı şahıslar hakkında irşad edercesinde bilgilendirmeler yapmıştır. Üniversite zihniyetine aykırı davranışları hakkında uyanık olmaya, bu kişilerin kıskançlıkları, sinsi tavırlarına karşı temkinli olmaya davet eden konuşmalar yapmıştır. Nitekim Fahir Bey'de bu şahısların kıskançlıklarından fazlaca nasibini alanlardandır. Çünkü Teorik Fizik Kürsüsünün Türkiye'ye gelmesini sağlayan kişinin Fahir Bey olmasına karşın bu olaya tam tezat nitelikte eleştirmeler yapılmaktadır. Hatta getirmek şurada dursun geciktirilmesinin müsebbibi Fahir Bey görülmektedir. Denel Fizik Kürsüsünün meşhur çay odası tam da bu türden entrikaların döndüğü,

⁶⁸ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 38.

⁶⁹ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 41.

⁷⁰ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 42.

⁷¹ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 43.

⁷² Özemre, *Akademik Yıllarım*, 48.

Fahir Beyinde fazlaca çekiştirildiği, aklı başında, idrâk ve temyiz gücüne sahip şahıslara yön verdikleri bir yer haline geldiği görülmektedir.⁷³

Özemre, Astronomi Kürsüsündeki öğretim üyeleriyle arasında eşi Kamuran Hanımdan ileri gelen bir muhabbeti vardır. Buradaki kütüphanenin bütün kitaplarını elden geçirdiği için eşinin hocası Nüzhet Hanım zaman zaman onu seminerlere çağırmıştır. Seminerlerde ve bu kürsünün yemek odasında ona karşı kıskançlık oluşmuştur. Bu durum itibariyle artık yemek işini Teorik Fizik Kürsüsünün ölçüm laboratuvarının bodrum katında Nüzhet Hanım, Edibe Hanım, Kamuran Hanım gibi öğretim üyesi arkadaşlarıyla kendi aralarında hazırlamışlardır.⁷⁴ Denel Fizik'teki çay odası Astronomi Kürsüsünde oluşturulan yemek odasından farklı alanlara hizmet etmektedir. Çay odasında ağırlık gıybet odaklı sohbetler yapılmaktadır. Buranın sürekli müdavimleri arasında Doç. Dr. Feza Gürsey ve Doç. Dr. Fikret Kortel gibi birçok öğretim üyesi bulunmaktadır. Arada sırada da Ord. Prof. Dr. Cahit Arf buraya uğramaktadır. Buraya Özemre entegre olamamıştır ve bu durum hemen fark edilmiştir. Ayrıca Fahir Bey ile oluşan dostluğu ve onunla ilgili övgü dolu sözleri buranın müdavimlerini rahatsız etmektedir. Bu şekilde gitgide kötüleşen kanaatler kıskançlık ve münafaret içeren bir çerçevede ilerlemiştir. 1962 yılında Türkiye Atom Enerji Komisyonu Genel Sekreterliği (AEK) mecburi hizmet için Çekmeköy Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezinin (ÇNAEM) yakın bir tarihte açılacağı gerekçesiyle sözleşmeli “Araştırmacı” statüsüyle istihdam edilmesi için İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanlığından izin istemiştir. Fakülte Kürsüdeki dersleri aksatmaması şartıyla bu izni vermiştir. Özemre ÇNAEM de 1962-1965 tarihi aralığında araştırmacı olarak çalışmış⁷⁵ ve 28 Ekim 1969 tarihinde gıyabında yapılan oylamayla ÇNAEM Müdürlüğüne atanmıştır.⁷⁶ Bu görevi 28 Şubat 1973 tarihine kadar ifa etmiştir.⁷⁷ Eylemsiz profesör olarak 3 Eylül 1973 de İÜ Teorik Fizik Kürsüsü’ ne profesör olarak tayin edilmiştir. Bu görevinden kendi arzusuyla emekli olacağı 3 Mart 1984 tarihine kadar çalışmıştır.⁷⁸

Özemre, Türkiye Atom Enerji Komisyonu Genel Sekreterliği (AEK) tarafından 1967 tarihinde İlmi İstişare Heyetine üye seçilmiştir. Bu görevi 1969 yılında AEK üyesi seçilinceye kadar devam etmiştir. Fen fakültesi Özemre’yi 1966 yılında “bilgi ve görgü artırmak üzere” altı ay süreyle Paris’e göndermiştir. Bu süre zarfında Fakültede onun aleyhinde çalışmalarda hız kazanmıştır. Altı aylık ikametden döndükten sonra Fikret Bey’in mesafeli tavırlarıyla karşılaşmıştır. Nitekim Kürsüyle ilgili alınan kararları beraber almalarına karşın o tarihlerde

⁷³ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 58,59,60.

⁷⁴ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 68.

⁷⁵ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 70.

⁷⁶ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 135.

⁷⁷ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 165.

⁷⁸ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 19.

Jeofizik Kürsüsünden bir asistanı Teorik Fizik Kürsüsüne naklettirmiştir. Jeofizik Kürsü Başkanı ve bir Mason olan Prof. Dr. İhsan Özdoğan bu asistanı başından savmak için çay odasında Fikret Beyi ikna etmiştir. Lakin bu şahıs Fakültede herkesle kavgalı ve psikolojik problemleri olan bir kişidir. Özemre bu zata 1968 yılında öğrencilerle ilişkiler konusunda bir şeye dikkatini çektiğinde bu zat onun boğazına sarılarak yumruklamış gömlek ve ceketini yırtmıştır. Özemre nefsi-i müdafaa için kendini savunmuş ve reaksiyon göstermiştir. Bu olayın akabinde biri Fen Fakültesi dekanlığına diğeri de Fikret beye olmak üzere iki dilekçe yazarak durumu açıklamıştır. Disiplin soruşturması açılmasını talep etmiştir.⁷⁹ Ertesi gün bu yaşananlardan Fikret Bey, Özemre'yi sorumlu tutmuştur. Çay odası müdavimleri görevlerini başarıyla yerine getirmişler ve olayın sorumluluğunu Özemre'ye yıkmışlardır. Özemre çok kırılmış, hayal kırıklığına uğramış ve aleyhinde beslenen nifakın büyüklüğünü de idrak etmiştir. 1967-1968 ders yılı yaz imtihan dönemi sonunda Teorik Fizik Kürsüsünden istifa ettiğini bildiren dilekçeyi Fen Fakültesi dekanlığına vermiştir. Bu talebi yönetim blöf olarak algıladıkları için sürüncemede bırakmışlardır. Bu süreçte diğer kürsülerden davet almış bu yönde bir daveti etik bulmadığı için kabul etmemiştir. Bu zaman zarfında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Elektrik Fakültesi'nin modern matematik dersi hocalığı teklifi almıştır. Bu durumu yönetim kuruluna iletmış ve verilen izin sayesinde İTÜ'de doçent kadrosunda ders vermiştir.⁸⁰ İstanbul Üniversitesinde 1958'den 1968 yılına kadar çalışmıştır.⁸¹

Özemre'nin İTÜ Elektrik Fakültesinde göreve başladığı yıllarda 1968 Mayıs ayında Batı'da başgösteren öğrenci ayaklanması aynı yıl Türkiye'de de baş göstermiştir.⁸² İkinci Cihan Harbinden sonra pek çok ülkenin etkilendiği bu ayaklanma bir kitle hareketine dönüşmüştür. Bu durumdan etkilenmeyen hiçbir üniversite ve sektör bulunmamaktadır. Başta İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi olmak üzere pek çok üniversitede boykot hareketleri ve işgal dalgaları başlamıştır. Bu olaylardan ilk önce öğrenciler etkilenmiş gibi görülsede iş siyasete ve sağ-sol gruplaşmalarına dönüşmüştür. Türkiye'deki hareketler daha çok sosyalist öğrenci düşünce çizgisi üzerinedir.⁸³ Sosyalist öğrenci hareketinin beslendiği kaynaklar ise ağırlıklı Marksist- Leninist literatür çerçevesindedir. Dolayısıyla doğrudan doğruya devrim teorisine dayanmaktadır.⁸⁴ Daha çok bu kaynaklardan beslenen öğrenciler çeşitli stratejilerle tahrik ve

⁷⁹ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 96.

⁸⁰ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 98.

⁸¹ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 99.

⁸² Özemre, *Akademik Yıllarım*, 102.

⁸³ Emine Öztürk, "Türkiye ve Fransa'da 1968: Fransa'daki Mayıs Ayaklanmasını Başlatan Öğrenci Hareketinden Farklı Yönleriyle Türkiye'de Sosyalist Öğrenci Hareketi", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/34 (2018), 373.

⁸⁴ Öztürk, "Türkiye ve Fransa'da 1968", 393.

provoke edilmişlerdir. Hem okullarda hem de sokaklarda huzur kalmamıştır.⁸⁵ Özemre İTÜ Elektrik Fakültesinde bu dalgalanmalara şahit olmuştur. Orada “Modern Fiziğe Giriş” dersinde öğrencileriyle yakından ilgilenmiş, onlara anlayamadıkları konular hakkında yardımcı olabilmek adına mesai sonuna kadar odasının kapılarını öğrencilerine açık olduğunu beyan etmiştir. Böyle bir tutum karşısında fakültedeki diğer hocaların dikkatini çekmekle beraber rahatsız olduklarını da müşahade etmiştir. Öğrencilerin sık sık onu sağcılık-solculuk hakkında yoklamaya geldikleri de olmuştur.⁸⁶ Bir süre sonra solcu elbaşlarda onu ütopyalarına ortak etmek için sık sık odasına gitmişlerdir. Lakin onların saflığı ve manipüle edilebilirlikleri karşısında sabırla, kişiliklerine zarar vermeden dinlemiş ve onların dayandıkları Marx, Lenin, Troçki, Stalin gibi şahsiyetlerin kitaplarında bugünkü tutumlarının sapkınlık olduğunu delilleriyle ve üstün müzakere yeteneğiyle açıklamıştır. Bunun üzerine solcu elebaşları diğer arkadaşların etkilenmesi korkusuyla bir daha Özemre’yi rahatsız etmemişlerdir. Özemre’nin sergilemiş olduğu bu tutum ve davranış sonucunda onların saygı ve sempatilerini kazanmıştır. Bu minvalde Özemre gibi davranan Prof. Dr. Tahsin Saya’ da onların bu saygılarına ve sempatilerini elde etmiştir. Bir keresinde elli kişilik bir öğrenci grubunun okul içerisinde Enternasyonal Marşı söyleyerek askeri adımlarla yürürken Özemre’nin kapısının önünden geçerken sessizliğini koruması, diğer fakülte hocaları tarafından farkının anlaşılmasına neden olmuştur. Başka bir seferde ise bunların elebaşlarından birisinin gelip Özemre’ye Fakülteyi işgal edecekleri bilgisini vermekle birlikte odasındaki eşyaların alınmasıyla ilgili yardımcı olacaklarını da söylemişlerdir. Dokuz ay kadar süren işgalin akabinde ise fakülte pislik içerisinde ve harap olmuş bir hale gelmiştir. Özemre’nin ve Prof. Tahsin Sayan’ın odası haricinde diğer bütün hocaların oda kapı önlerine, kapı üzerlerine kırmızı boyayla boynuzlu öküz kafaları resmedilmiştir. Bu durum diğer hocalar üzerinde büyük bir etki yaratmış, Prof. Tahsin Saya ve Özemre’ye “komünist sempatizanı” oldukları yönünde sinsi bir izolasyon manevrasının başlamasına yol açmıştır.⁸⁷ Bu hadiselerin yaşanılmasına kadar Elektrik Fakültesindeki hocalarla ve Fakülte Sekreteri Ata Bey ile ilişkileri nezaket çerçevesinde gelişmiştir. Fakülteye tayininden bir yıl sonra hakkında kurulmuş olan Profesörlük Komisyonuna takdim ettiği “Profesörlük Tezi” ile Eylemsiz Profesörlüğe yükseltilmesi hakkında olumlu rapor verilmiştir. Bu rapor Fakülte Kurulunda akabinde İTÜ Senatosunda kabul edilmiş ve 1969 Aralık ayında Eylemsiz Profesör olmuştur. Bu ilmi alanda ilerlemeler başta İÜ Fen Fakültesi Matematik’ den sınıf arkadaşı Cengiz Aydını rahatsız etmiş ve bu durumun Mason olmadan vuku bulamayacağı yönündeki inancına vurgu yaparak rahatsızlığını dile getirmiştir. İTÜ deki oluşan rahatsızlığın sebepleri ise genel yapı itibariyle şu şekildedir: “Elektrik Terimler” komisyonunun bazı fizik kavramlarının büyük

⁸⁵ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 102.

⁸⁶ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 103.

⁸⁷ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 106.

hatalarla tanımlaması, Elektrik Fakültesi içinde bulunan Meteoroloji Kürsüsündeki boş bir kadroya asistan tayini için açılan imtihana başvuran kürt kökenli bir kızın engellemesi talebi, sonuç ne olursa olsun kızın sınavda başarısız olduğunu beyan eden rapor istenmesi ve Özemre'nin buna itiraz etmesiyle akabinde zorlu bir imtihandan sonra kızın “pekiyi” notuyla önünün kesilmemesi durumu ve onun yazdığı *Çağdaş Fiziğe Giriş Ders Kitabı*'nin önsözünün sonundaki: “Bu kitabımı ilmin değerini tam manasıyla teslim takdir ederek *“İlim Çin’de dahi olsa arayınız”* ⁸⁸ diye buyuran Hazreti Muhammed’in aziz ve temiz hatırasına, doğumunun 1400. Yıl dönümü münasebetiyle, hürmet muhabbetle acizane ithaf ediyorum” beyanı hocalar arasındaki olumlu havayı birdenbire onun aleyhine dönüştürmüştür. Bu ithaf bazı Selanik Dönmelerinin ve Masonların nezdinde infial etkisi yaratmıştır. Bu söylemlerin kamu alanı içerisinde anti-laik olarak kabul etmişlerdir. Özemre'nin bu minvaldeki tutum ve davranışlarından dolayı İTÜ'deki hocalarla arasına mesafe girmiştir. ⁸⁹ İTÜ’de beş yıllık hizmeti olmuştur. Fakat onun fakülteye fakültenin de ona alışması mümkün olmamıştır. Oradaki hocaların çoğunluğuna göre onlara yabancı bir kimse olarak değerlendirilmiştir. ⁹⁰

İstanbul Üniversitesine Özemre Eylemsiz Profesör olarak 1973 tarihinde yeniden avdet etmiştir. Buradaki arkadaşlarına hiçbir gönül kırgınlığı olmadan iletişimine devam etmiştir. ⁹¹ Fakülte'deki çalışmaları devam ederken ilerleyen yıllarda eşiyle olan evliliği de giderek zorlaşmaya başlamıştır. Kamuran Hanım ilmi çalışmalar, dersler, Fakülte Kurulundaki görevler gibi işlerin altında ezilmekle birlikte bu durum ona da harici bir asabiyet kazandırmıştır. Yine böyle bir zamanda Fakülte içi bir konuyla ilgili çok büyük münakaşa zuhur etmiş ve 15 Temmuz 1978 tarihinde Özemre annesinin yanına taşınmıştır. Kamuran Hanım bir ay sonra boşanma davası açmıştır. Diğer iki boşanma talebinde kızları Feza çok küçük olduğu için Özemre bu duruma razı olmamış ve eşini bu fikirden caydırmıştır. Artık feza 20 yaşında olduğu için ve bu travmayı zararsız atlatabilecek yaşta olduğundan dolayı 20 Eylül 1978 tarihinde boşanmışlardır. Evlikleri 21 yıl 4 ay kadar devam etmiştir. ⁹² Boşanma ve sonrasında duyduğu üzüntü Özemre'nin bedeninde psikosomatik etkilere sebep olmuştur. Diğer taraftan da atlattığı kanser yeniden rücu etmiştir. Hastalıkları ve etkileri söndükten sonra yeni bir yuva kurma isteği hasıl olmuştur. Bir büyüğüne müracaat ederek kendisini evlendirmesini rica etmiştir. 1979 tarihinde Gülsen Hanımla ikinci evliliğini yapmıştır. Gülsen Hanım'dan Fatıma Rabia isimli kız çocukları dünyaya gelmiştir. İlerleyen yıllarda Fatıma Rabia İTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Fizik Mühendisliği Bölümünü

⁸⁸ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, 2/ 253.

⁸⁹ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 110.

⁹⁰ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 101.

⁹¹ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 226.

⁹² Özemre, *Akademik Yıllarım*, 278.

kazanmıştır.⁹³ İkinci evliliği ve kızı Feza arasında samimi ve muhabbetli bir kardeşlik hüküm sürmüştür.⁹⁴

Özemre, Prof. Dr. Nüzhet Gökdoğan'ın (ö.2003) yaş haddinden dolayı emekli olmasından dolayı dekanlık seçimiyle 1980 yılında İÜ Fen Fakültesi Dekanı olmuştur.⁹⁵ Bu dönem 1980 darbesine denk gelmektedir. Bir takım temel hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı bu dönemde kamplaşmalar oluşmuş, toplumun birçok kesimine yansımıştır.⁹⁶ Kemalist resmî ideoloji çerçevesinde Üniversitelerde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yükseköğretim Kanunu bu yönde çıkartılmış ve maddeleri üniversitedeki disiplinin askeri nitelikler taşımasına yol açmıştır.⁹⁷ Yükseköğretim Kanunu öğrencilerin temel değerlere aykırı olduğu düşünülen kıyafetlerle üniversiteye girilemeyeceğini ve öğrencilerin sakal bırakamayacağını vurgular nitelikte düzenlenmiştir. Üniversitelerdeki kılık kıyafet düzenlemesi askeri otoriteyi gösterir niteliktedir.⁹⁸ Tamda bu dönemde çalışma fırsatı bulan Özemre okulda bulunan 30-40 kadar başörtülü öğrenciler için kolaylık sağlamıştır. Fakültede çalışan hademeler de bu kolaylıktan faydalanmışlardır.⁹⁹ Dekanlık süreci bu şekilde ilerlerken Rektörün bir dostunun oğlu ile sözlüsüyle ilgili usulsüz bir talepte bulunması ve çok ısrarcı olması sebebiyle Özemre üç yıllık Dekanlık görevinden kendi isteğiyle istifa etmiştir.¹⁰⁰ Bu istifanın hemen ardından Dekan Vekili olarak Prof. Dr. Metin Bara göreve başlamıştır. Öğrenciler için kolaylıkların gösterildiği başörtüsü durumu birdenbire renk değiştirmiş önce hademeler sonrada öğrenciler başörtüsünü çıkarmaya zorlanmışlardır. Ardından fakülte kapısına polis getirilmiştir. Bu arada fakültedeki başörtülü öğrenci sayısı 20 misli artış göstermiştir.¹⁰¹ Rektörün bu denli cebri yaptırımlarının dikkat çekmesi üzerine Dekan Vekili istifa ettirilmiştir. Yerine Prof. Dr. Kamuran Avcıoğlu getirilmiştir. Oda tıpkı boşandığı eşi gibi bir yol takip etmiş ve öğrencilere kolaylıklar sağlamıştır. Kamuran Hanım Dekanlık görevini 1991 yılında Hodgkins hastalığından vefat edinceye kadar sürdürmüştür.¹⁰² Özemre dekanlık görevinden istifa ettikten bir süre sonra 3 Mart 1984' te emekli olmuştur.¹⁰³ Emekli olduktan sonra 1984 yılında Borusan Sanayii A.Ş. Genel Müdürlüğünde görev yapmıştır. 1985 yılında ise Türkiye Atom Enerji

⁹³ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 284,285.

⁹⁴ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 284.

⁹⁵ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 289.

⁹⁶ Bilal Nergiz, "12 Eylül Döneminde Milli Güvenlik Konseyi'nin Yasama Faaliyetleri (12 Eylül 1980-18 Ekim 1982)", *İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, (2012), 76.

⁹⁷ Özkan Öztürk, "1980 Sonrası Türkiye' de Milli Eğitim İdeolojisi", *Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, (2009), 96.

⁹⁸ Öztürk, "1980 Sonrası Türkiye' de Milli Eğitim İdeolojisi", 97.

⁹⁹ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 321.

¹⁰⁰ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 317.

¹⁰¹ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 322.

¹⁰² Özemre, *Akademik Yıllarım*, 322, Bkz. Dip not.328.

¹⁰³ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 326.

Kurumu Başkanı olarak tayin olmuştur.¹⁰⁴ Başkanlık görevini yerine getirdiği zaman diliminde Rusya da Kiev yakınlarında bulunan Çernobil Nükleer Santrali'nin dört numaralı reaktöründe nükleer kaza meydana gelmiştir. Bu kazanın sonuçları ve Türkiye'de alınması gereken bütün önlemler için ıstıyakla çalışmıştır. Lakin asla robotlaştırılmayan Özemre'den kurtulmak üzere, bir müsteşarın kurumda komünistler bulunduğ u iddiasıyla, bunların atılıp yerlerine 200 sağcı militan yerleştirilmesi için baskı yapması sonucu birtakım planlar yapılmıştır. Sonuç olarak, Başbakan Turgut Özal (ö.1993) ABD'nde Houston'da kalp ameliyatı için gittiğinde bu müsteşarın devlet bakanlığına terfi etmesiyle, 627 kişilik TAEK'te 400 komünisti koruyan gizli bir komünist olduğ u iftirasıyla görevinden azledilmiştir.¹⁰⁵ Bu sürecin ardından TÜBİTAK genel sekreteri olan Prof. Dr. Sümer Şahin'in (ö.2002) yoğun isteğ i üzerine TÜBİTAK'ta danışmanlık görevine başlamıştır. Bu kurumda beş aylık bir çalışma dönemi olmuştur. Genel sekreter tüzük ve kural ihlali yaparak re'sen TÜBİTAK Marmara Bilimsel ve Endüstriyel Araştırma Merkezine, Gazi Üniversitesi asistanlarından Hüseyin Sarıy ı müdür olarak tayin etmiştir. Tabi ki bu duruma göz yummayarak karşı çıkan Özemre bu görevden de azledilmiştir.¹⁰⁶ 1992-1996 yılları arasında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Danışmanlığı Nükleer Santral Proje Koordinatörlüğ ün de hizmette bulunmuştur.¹⁰⁷ Burada Prof. Dr. Ahmet Bayülken (ö.2013), Prof. Dr. Nejat Aybersin'in de (ö.2000) katkılarıyla sunmuş oldukları bilgiler kabul görmemiştir. İş in uzmanı olmayan taraflar tarafında birtakım yönlendirmelere ve iş in cahili olarak nitelendirilen kişiler tarafından Nükleer Santral İhalesi'nin hatalı başlaması üzerine Özemre buradaki görevinden de istifa etmiştir.¹⁰⁸ TEAŞ Genel Müdürü Zeki Köseoğ lu (ö.2020), TEAŞ Nükleer Santraller Dairesi (NSD) kadrosunun Akkuyu Nükleer Santral İhalesini yürütecek bilgi ve deneyimden yoksun olduğ unu belirterek 1998 yılında Özemre ye danışmanlık teklifinde bulunmuştur. Bu görevi Zeki Köseoğ lu'ndan başka iş ine kimse karışmaması, ona doğrudan doğruya bağı lı olabilecek bir statü talebiyle görevi kabul etmiştir. Görevini ihaleyi kazanmak uğ runa Alman firmasının yalan yanlış beyanlarını egale etmek ve danışmanlık yaptığ ı müdüre sağlam dayanıklı raporlar yazarak sonrasında hükümet yetkililerine uzanan rapor silsilesiyle 2000 yılına kadar ifa etmiştir.¹⁰⁹ Santralin yanlış kişilerin eline geçmemesi uğ runa verilen gayretlerin elbette bir sonucu olmuştur. Lakin tamamen Türkiye'nin aleyhine sonuçlanan bir kararı Başbakan Bülent Ecevit (ö.2006) 25 Temmuz 2000 tarihinde Akkuyu Nükleer Santral İhalesinin Bakanlar Kurulu Kararıyla ve sudan

¹⁰⁴ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 289.

¹⁰⁵ Ahmed Yüksel Özemre, *Çernobil Komplosu* (Bilge Yayınları, 2004), 120. Bu azlin detayları için bkz. *Gel De Çık İş in İçinden*, (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2019), 146-155.

¹⁰⁶ Özemre, *Çernobil Komplosu*, 128.

¹⁰⁷ Ahmed Yüksel Özemre, *Ah, Ş u Atomdan Neler Çektim!* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2002), 130.

¹⁰⁸ Özemre, *Ah, Ş u Atomdan Neler Çektim!*, 140.

¹⁰⁹ Özemre, *Ah, Ş u Atomdan Neler Çektim!*, 141.

sebeplerle 15 ya da 20 yıl gibi bilinmeyen ileri bir tarihe ötelendiğini ilan etmiştir.¹¹⁰ Özemre o yıllarda Türkiye'nin gelecekte enerji dar boğazına gireceğinin farkında olmasıyla ihalenin devamı adına çok gayret göstermiştir. Lakin bu gayretin arkasında sağlam bir siyasi irade bulunmadığından bu çalışma ertelenmiştir.¹¹¹ Nitekim bu karar sonucu ihalenin hazırlık ve değerlendirme çalışmaları, yazılan sayfalarca raporlar ve bu yönde çalışan insanların emekleri de böylece rafa kaldırılmıştır. Özemre'nin hayatı bu denli hareketli geçmekle beraber mücadele dolu yaşamı onun bilgisini, bakış açısını genişletmiş ve yaşamıyla karakterize olan haksızlıklara boyun eğmeyişi, yönlendirilmeme konusundaki sabrı büyük bir kesim tarafından takdirle karşılanmıştır. Yaşamı boyunca çalışmayı ve okumayı hedefleyen sürekli gelişime açık olan Özemre, kıskançlıkların, hasetlerin ve çıkar çatışmaların odağında kalmıştır. Yapısı itibarıyla boyun eğmeyen kendi tabiriyle robotlaştırılmayan bu zât-ı muhterem her görevini tevazu ile kabul etmiştir. Ayrılma zamanı geldiğinde ise alnı ak, göğsü dik olarak vakarla ayrılmıştır.¹¹² “İlim Adamı” değil “İlmi Anlayan bir adam” düsturunda çalışmış bu yüzden çok çileli yıllarda geçirmiştir.¹¹³ Pozitif, Akademik, Felsefî, Siyasî, Sosyal ve Dinî ilimler konularında dört yüz kadar makale ve raporu bulunmaktadır. Halen üniversitelerde okutulmakta olan on iki cilt telif ders kitabı ve defalarca basılmış eserleri mevcuttur.¹¹⁴

Tasavvufî yönü ile ilgili bilgiler onun bize yansıttığı kadar eserlerinde gün yüzüne çıkmıştır. Bu yöndeki ilk sızıntılar *Üsküdar'da Bir Attar Dükkânı* ile açığa çıkmıştır. Eserlerinde gençlik yıllarındaki yaşamış olduğu taşkın cezbe ve bir mürşide intisabı ile ilgili bilgiler mahfî bir şekilde verilmektedir. İsmi vermek istemeyen bir talebesi tarafından, onun otuz yıl kadar irşat görevinde bulunduğu, seksen ile yüz arasında talebesi olduğu, onların seçimin de ise sohbetlere devamlılık ve kişilerin entelektüel oluşunu göz önünde bulundurduğu bilgisi verilmektedir. Vefatından sonra geride dört halifesi olduğunu ve müridânını bu halifeler arasında taksim ettiği bilgiside verilmiştir.¹¹⁵ Özemre melâmilik tavrına uygun mahfî bir yaşam sergilemiş ve akademik kimliğini bir örtü olarak kullanmıştır. Hayatı boyunca yirmi üç ameliyat, üç kanser, üç hepatit ve gözünden on üç ameliyat geçiren Özemre 25 Haziran 2008'de vefat etmiştir. Üsküdar da Gülnûş

¹¹⁰ Özemre, *Ah, Şu Atomdan Neler Çektim!*, 186.

¹¹¹ Yunus Arslan, “İki Denizin Birleştiği Adam: Ahmet Yüksel Özemre”, *Lacivert Dergi* 53 (Ocak 2019), 1-3.

¹¹² Ahmet Yüksel Özemre, “Ahmet Yüksel Özemre Röportajı” (Görüşmecisi: Elif Kara- Erdal Gökyıldız, Görüşme Transkripsiyonu) *uskudarım* (Eylül 2007), 34-35.

¹¹³ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 22.

¹¹⁴ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 253.

¹¹⁵ Bilgihan Kalkan, “Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre'nin Tasavvufî Görüşleri”, *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5/9 (2016), 257.

Vâlîde Sultan Camiinde kılınan cenaze namazından sonra Karacaahmet Mezarlığına defnedilmiştir.¹¹⁶

2.2.Eserleri

Türkiye'nin ilk Atom Mühendisi olan Ahmet Yüksel Özemre'nin, halen üniversitelerde okutulan 12 telif ders kitabı, pozitif, sosyal, dînî ilimler hakkında 400 kadar makale ve raporu bulunmaktadır. Telif kültür kitaplarıyla birlikte tercüme kitapları da vardır.¹¹⁷ Telif kültür kitapları şu şekildedir:

2.2.1. İlimde Demokrasi Olmaz

Bu eser Yeni Asya Yayınları'ndan çıkartılmış toplam 278 sayfadan oluşmaktadır.¹¹⁸ Bu eserde Ahlak ve Kültür, Ahlak ve Bilim ana başlığı altında, ilimde gerçekten demokrasi olamayacağına yani ilmi gerçeklerin, insanların işaret etmeleri ya da tercihlerini belli etmelerinden bağımsız, uzak tutulan nesneler oldukları durumuna ve bunun çeşitli yönlerine ışık tutmaya çalışılmıştır. Eser, Türkiye gazetesinde yayınlanmış olan makalelerin bir kısmından, İnsan ve Kâinat dergisinde yayınlanmış makalelerin bazılarında ve çeşitli sebeplerle verilmiş olan konferanslardan, daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış yazılardan oluşmaktadır.

2.2.2. İslâm'da Aklın Önemi ve Sınırı

Bu eser, Özemre'nin dîn ve diyânet kavramlarının bazı yönleriyle ilgili incelemelerinden oluşmaktadır. İncelemeler öncelikle aklın; Kur'ân ve Sünnete göre önemi, aklın; Kur'ân ve Sünneti sorgulayan bir konumda olamayacağı bilakis onların hizmetinde olması gerektiği ve sınırının bu olduğunu göstermeye yöneliktir. Eser, konferans, sohbetler ve çeşitli dergilerde yayınlanmış olan toplam otuz bir makaleyi içermektedir. Bu eserin Kırkambar Yayınları tarafından ikinci baskısı yapılmıştır.¹¹⁹

2.2.3. Üsküdar da Bir Attar Dükkânı

Eserde, Ahmet Yüksel Özemre'nin, çocukluğunun, gençliğinin ve Akademik hayatının nasıl geçtiğinden bahsedilmektedir. Çocukluğunda derin izler bırakan Attar Dükkânından bahsetmiştir. Dükkânın bulunduğu semt ve muhitin kendisine kattığı değerler eserde göze çarpmaktadır. Dükkânın müdevimleri ise Özemre üzerinde ayrıca tesir oluşturan bir başka etkidir. Bu eser, Kubbealtı Neşriyatı tarafından baskısı devam etmektedir. Eser, merhum Özemre

¹¹⁶ Suavi, 1 Temmuz 2008.

¹¹⁷ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 253.

¹¹⁸ Ahmet Yüksel Özemre, *İlimde Demokrasi Olmaz* (İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1991), 278.

¹¹⁹ Ahmed Yüksel Özemre, *İslâm'da Aklın Önemi ve Sınırı* (İstanbul: Kırkambar Yayınları, 1998), 2.

tarafından vakfa bağışlanmıştır. Elde edilen gelir, vasiyeti gereğince öğrencilere burs olarak verilmektedir.¹²⁰

2.2.4. Gel de Çık İşin İçinden

Eser, Kubbealtı Neşriyat tarafından basılmıştır. Eserde müellifin yaşadığı olağan üstü durumlar, rüya ya da gerçeklik arasında ne olduğu tam da çözilemeyen haller ile birlikte akademik hayatındaki yurt dışı seyahatlerindeki ilginç, gizemli ve şaşılası durumlar anlatılmıştır.¹²¹

2.2.5. Geçmiş Zaman Olur ki

Müellif, bu eserinde yetiştiği ortam hakkında bilgiler verirken geçmişe duyduğu özlemde ön plana çıkmaktadır. Örneğin; “Çocukluğumun ve gençliğimin Üsküdar’ı (1935-1954) alt başlığında, doğduğu, büyüdüğü ve terbiyesi üzerinde etkili olan Üsküdar ve oranın eski sakinleri hakkında izlenimlerini, üzüntülerini dile getirmiştir.

“Çocukluğumun Bayramları” başlığında, unutulmaya yüz tutmuş örf ve âdetlerimiz anlatılmıştır.

“Ayazma 21. İlkokulu” başlığında, çocukluğunun tasviri ve gençliğinde aldığı birtakım kararların alt yapısının oluşum süreci anlatılmıştır.

“Galatasaray Lisesi ve Üniversite Yıllarım (1946-1958)” başlığında, şahsiyet ve fikri yapısının şekillenme süreci ve bu iki okul dada geçirdiği verimli yıllar aynı zamanda yüksek tahsil döneminde de bu yıllardaki verimli çalışmalarının karşılığını alması anlatılmıştır.

“Münip Paşa Konağı’nda Terbiyemi Verenler” başlığında, Üsküdar da bulunan eski bir konakta müellifin, hayat tarzını şekillendirecek terbiyenin nasıl verilebileceği sergilenmiştir.

Bu bölümden sonra gelen; Allah’ın Nice Sırlı Gayb Erenleri Vardır, Allame Ettafayyış, Viyana’da Bir Türk Kahvesi, Hak Erenlerine Naz Edilmez başlıklar ise daha çok *Gel de Çık İşin İçinden* başlıklı kitap içeriğini kapsamaktadır. Eser Kubbealtı Neşriyat tarafından basılmıştır.¹²²

2.2.6. Kâmil Mürşidin Portresi

Bu eser Özemre’nin Necmettin Şahinler ile yaptığı Ocak 1996 ve Eylül 1996 da Trabzon’un yerel televizyon kanalı olan Kuzey TV’deki iki sohbetinden ayrıca 29 Ocak 1996 tarihinde Trabzon’da “Araştırma Kültür Vakfı” salonlarında vermiş olduğu konferansların içeriğinin kitap haline getirilmesinden oluşmuştur. Kitabın, 1. Sohbet Başlığı “İnsanda Mânevi

¹²⁰ Özemre, *Üsküdar’da Bir Attâr Dükkânı*, 1.

¹²¹ Özemre, *Gel de Çık İşin İçinden!*, 3.

¹²² Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 3.

Değişimin Seyri” dir. Bu başlıkta Özemre ve Necmettin Şahinler’in soru-cevap niteliğinde konuyu incelemeleri şeklinde gelişmiştir. 2. Konferans başlığı “İnsan-ı Kâmil ve Tarikatlar” dır. Konferansa, Özemre “insan yaratılmışların neden en şereflişidir” ayetiyle başlamaktadır. Konferansın ilerleyen yerlerinde nefsin mertebelerine ve Esmâü’l-Hüsna zikrinin önemine değinilerek nübüvvet ve velâyet ilişkisi ele alınmıştır. Ardından soru ve cevaplarla konferans tamamlanmıştır. 3. Sohbet başlığı “Mürşîd-i Mânevî Nasıl Olmalıdır.” Bu başlıkta yine Özemre-Şahinler ikilisinin soru- cevap şeklindeki mülâhazaları yer almıştır.¹²³

2.2.7. Kâmil Mürşîdlerin Mîrâsı

Bu eser, Kâmil Mürşîdin Portresi isimli kitabın genişletilmiş halidir. Bu esere Özemre ve Necmettin Şahinler’ in Kuzey TV de yapmış oldukları sohbet ve konferanslara ek olarak, Şahinlerin Özemre ile yaptığı 1998- 2003 yılları arasındaki sohbetler de eklenmiştir. Kitabın içeriği *Kâmil Mürşîdin Portresi*’ ne ek olarak; Çağımızda Tasavvuf, Kader ve Sabır, Tekkeler Neden Yozlaştı?, Beden Nefs ve Ruh, Vehim ve Mânevî Seyir, Hayatı İbâdet Kılmak, Toma’ya Göre İncil, Tevhîd Mertebeleri, Kâmil Mürşîdlerin Mirası bölümlerinden oluşmuştur. Bu bölümler de soru- cevap şeklinde konu tahliliyle ele alınmıştır.¹²⁴

2.2.8. Aklın Yolu İlimdir

Bu eser, Cemâl Uşşak ve Ahmed Yüksel Özemre’nin gerçekleştirmiş olduğu 1994-1995 yılları arasında Moral FM’de haftalık periyodlarda düzenlenen “Aklın Yolu İlimdir” programlarındaki sohbetlerinden derlenerek hazırlanmıştır. Eser; Türkiye’nin Eğitim Çıkamazı, Kültürümüzdeki Yozlaşma, Bilgi Çağı ve Bilgi Toplumu, Türkiye’nin Bilimsel ve Teknoloji Geleceği, Türkiye’nin En Büyük Nükleer Kazası ve Etkileri I-II-III, Enerji Kaynakları Açısından Dünyanın Geleceği, İlim ile Din Arasındaki Bağıntı, İlimlerin İslâm Âlemindeki Serüveni, Kur’ân’a Göre Aklın Önemi, Putlaştırma Cinneti, Câhiliye Çağı Şirkinin Kalıntıları, Tarikat Nedir? Ne Değildir?, En Büyük Cihad Nefse Karşı Açılan Cihaddır, İslâm’da Geniş Anlamıyla Cihâd, Cezbe ve Mucize, İslâm Felsefeyi Reddeder mi?, Yabancı Toprağında İslâmiyet Meselesi ve Dârü’l- Harb, Hoşgörü ve Eşitlik Efsaneleri, Modernist Kur’ân Tefsirleri, İslâm ile Papalık Bağdaşmaz konu başlıklarını kapsamaktadır.¹²⁵

2.2.9. Portreler, Hâtıralar

Bu eser müellifin hayatında, özellikle akademik hayatında karşılaştığı ilgi çekici kimselerle yaşadığı üzüntülü, sevinçli hatıralardan oluşmaktadır. Hayatının önemli bir bölümünde beşerî

¹²³ Şahinler, *Kâmil Mürşîd’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 4.

¹²⁴ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşîdlerin Mirası*, 3.

¹²⁵ Özemre-Uşşak, *Aklın Yolu İlimdir*, 8.

münasebetlerini daha çok kendi perspektifinden ele alıp sunmuştur. Bazı portreleri yazarken sadece kendi hafızasına danışarak, yaşanan hadiseleri yeniden yaşayarak yazıya dökmüştür. Kitapta çeşitli başlıklar altında on yedi portre var gibi görünse de aslında satır aralarında başka portrelerde bulunmaktadır. Eser de ibret alınması gereken olaylar, hassasiyetle değerlendirilmesi gereken hayatlar da dile getirilmiştir. Eser, basımı devam eden kitaplar arasındadır.¹²⁶

2.2.10. Din İlim Medeniyet Düşünceler

Bu eser daha önce hiç yayınlanmamış çeşitli dergiler ve sempozyum kitaplarında yer almış din, ilim, medeniyet eksenli makalelerin bir araya getirilmesinden oluşmuştur. Din, İlim, Medeniyet ana başlıkları adı altında, alt başlıklardan oluşan makalelerden meydana gelmektedir. Pınar Yayınlarından¹²⁷ ilk basımı Ocak 2002 de yapılmıştır. Kitap içeriğini oluşturan üç ana başlıktan ilkinin oluşturan Din başlığı altında; Vahiy Akıl İlişkisi, Bilgi Çağında Hikmet'in Yeri ve Önemi, Esmâü'l- Hüsnâ'nın Dünyevî Değil Ezeli Görüş Açısından Anlamları, Kader ve Kazâ'ya İmânı Anlamak, Kutsal, Din ve Devlet, Abdest ve Kurbanın Remzî (Sembolik) Anlamı, "Hadislerin Sıhhati" Meselesini "Objektif Bir Metodoloji" Çerçevesinde Bakış, İlmî Araştırma Ahlâkının Bazı Temel Sorunları, Türkiye için Hâlâ Geçerli Bir Gözlem bu alt başlıklar ele alınmıştır. İlim, başlığı altında; Yanlış Vâz Edilmiş Bir Mesele Olarak İlimlerin İslâmîleştirilmesi Meselesi, Tabiat İlimleri'nin Mahiyeti Dayanakları Diyalektiği ve Sınırları, Kavramsal Filtrelerin Ardından "Fiziksel Realite" Nasıl Algılanır, Deprem ve İlmi Temkin, Cep Telefonlarının Baz İstasyonları ve İnsan Sağlığı bu alt başlıklar ele alınmıştır. Meeniyet başlı altında; Toplumların Yükselişinin Sırrı, İlk ve Orta Öğretimimizin Hâl-i Pür Melali, Cumhuriyet Döneminde Pozitif İlimler ve Teknoloji Önündeki Engeller, Eğer Cumhurbaşkanı Olsaydım..., Kültür-Medeniyet İlişkisi, Masonluğun Kökeni, Ramazanlarımız, Çocukluğumuz ve Gençliğimizin Üsküdar'ından Kaybolan Sesler, Zibidiler, Dayatmacı İdeolojilerin İnsanı ve Cemiyet Değiştirme Çabaları alt başlıkları ele alınmıştır.

2.2.11. Ah Şu Atom' dan Neler Çektim!

Müellif bu eserini 10.07.2002'de yayınlamıştır.¹²⁸ Eser de 26 Nisan 1986 da meydana gelen Çernobil Kazasının 1992-1993 yılları arasında Demirel- İnönü koalisyonu tarafından politik malzeme ve Özemre üzerinde baskı unsuru olarak kullanılması anlatılmıştır. Ayrıca Akkuyu Nükleer Santral ihalesinin hazırlık ve değerlendirme aşamasındaki Özemre'nin maruz kaldığı çileler kaleme alınmış bürokratlara yazılan onlarca evrâkta sunulmuştur. Yapılan yazışmalar

¹²⁶ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 3.

¹²⁷ Ahmed Yüksel Özemre, *Din İlim Medeniyet Düşünceler* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2002), 4.

¹²⁸ Özemre, *Ah, Şu Atomdan Neler Çektim!*, 4.

ardından hiçte dikkate alınmayan Özemre ve ekibinin görevden ayrılma süreçlerine de değinilmiştir.

2.2.12. Üsküdar Ah Üsküdar

Müellif çocukluğundan beri takip ettiği Üsküdar'ın maddi ve mânevî güzelliklerini üzüntüyle hatırlarken ayrıca değişen yönlerini de ifade etmiştir. Yirmi iki başlıktan oluşan bu eser, müellifin 1935-1954 yılları arasındaki Üsküdar'ın bütün değişimlerini ve yaşadığı ortamdaki değişikliklerin tahlillerini yapmasıyla ortaya çıkmıştır. Üsküdar'ı ilk önce semt olarak konumunu anlatmış sonrasında Üsküdar'ı besleyen bostanlardan, akabinde yaşadığı konak ve ortamından, Üsküdar'ın esnaflarından, İkinci Cihan harbinin sonrasında yaşananlara değinmiştir. O dönemlerdeki misafirliklerin nasıl olduğunu, Üsküdar'a has olan adab-ı muâşeret kurallarını ifade etmiştir. Üsküdar'ın mânevî efendilerine değinmiş, manevî ve kültürel hayatına nasıl yön verdiklerini anlatmıştır. Üsküdar'ın sahillerinden ve balıkçılarından, lodosundan, kuşlarından, çocuklarından bahsederek geçmişe olan tahassürünü dile getirmiştir.¹²⁹

2.2.13. Üsküdar'ın Üç Sırlısı

Müellifin bu eseri Kubbealtı Neşriyatı tarafından baskısı halen devam etmektedir.¹³⁰ Bu eserde müellif, Üsküdar ahalisi arasında dolaşan, esrarlarını kimsenin bilmediği ancak sevenlerinden de pek azının bu sırı vâkıf olduğu üç zât-ı muhteremden bahsetmiştir. Bunlardan ilki müellif üzerinde çocukluğundan beri nâfiz nazarlarıyla etkili olmuş olan Emetullah Gülnûş Vâlide Sultan Câmîi müezzinlerinden ve Aziz Mahmud Hüdâyî türbesinin türbedârı Hâfız Eşref Ede Efendidir. İkinci zâtı muhterem de müellifin 4-6 yaş aralığında iken sokakta ne zaman karşılaşsalar onu kucaklayıp sıkı sıkıya saran Mihrimah Câmîi baş imamı Hâfız Nâfiz Uncu Efendidir. Üçüncü zât-ı muhteremde müellifin sohbet şeyhi olan Bankacı Şevket Turgut Çulpan'dır.

2.2.14. Akademik Yıllarım

Bu eserde müellif, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinde ki 31 Temmuz 1958 tarihinden 3 Mart 1984 tarihine kadarki süreçte kendi isteğiyle emekli oluncaya kadarki akademik hayatını ve zaman zaman da bunun dışına taşmış bazı sıkıntılarını kaydetmiştir. Eser altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesindeki Asistanlık ve Doçentlik Yıllarım (1958-1968) başlığı altında; müellifin asistanlık ve doçentlik yıllarındaki karşılaştığı durumlar, eşi Kamuran Hanımın yurt dışındaki bir üniversiteye doçentlik tezi için gönderilmesi sebebiyle yaşanan gerginlik anlatılmıştır. Teorik Fizik Kürsüsündeki rutin ve sıra dışı faaliyetleri

¹²⁹ Ahmed Yüksel Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2010), 3.

¹³⁰ Ahmed Yüksel Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2004), 2.

üzerinde durulmuştur. 1962-1965 yılları arasında fakülteden izinli ama Teorik Fizik Kürsüsünde derslerini vermek şartıyla Çekmece Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezinde “Araştırmacı” olarak çalıştığını ifade etmiştir. Bölümün sonunda İ.Ü. Fen Fakültesinden ayrılmasına sebep olan asistanla yaptığı kavgayı anlatarak birinci bölümü bitirmiştir.

İkinci bölümde İTÜ Elektrik Fakültesindeki Yıllarım ve Çilelerim (1968-1973) başlığı altında; Elektrik Fakültesindeki öğrencilerle ilişkilerini anlatarak, öğrencilerin her zaman kendisine ulaşmada kolaylık sağladığını hatta onun öğrencilerine gösterdiği ilgi ve yakınlıktan fakültedeki hocaların rahatsızlığı ifade edilmiştir. Hatta o dönem itibariyle öğrenci ayaklanmalarına maruz kalan fakültenin târûmar edilmesi, Özemre ve Tahsin Hocanın odalarının etkilenmemesini onların aleyhine çevirerek, “komünist sempatizanı” şeklinde izolasyon süreci başlattıkları üzerinde durulmuştur. Elektrik Fakültesindeki hocalarla ilişkilerinden, onlara bir türlü entegre olamayışının nedenlerinden bahsederek bölüm tamamlanmıştır.

Üçüncü bölümde İTÜ Nükleer Enerji Enstitüsündeki Hizmetim (1962-1973) başlığı altında; müellifin, öğrencilik yıllarındaki notlarının kitap haline getirilmesi ve bu kitapların hem İ.Ü. Fen Fakültesinde kullanılması anlatılmış hem de İTÜ-NEE’ nün kitap yayınlarının bu kitaplarla başladığı dile getirilmiştir. 1967-1972 yılları arasındaki hocalık yaptığı öğrencilerinin isim, sahip oldukları makam ve mevkileri hakkında bilgiler verilmiştir. Öğrencileri Prof. Dr. Şevket Erk, Şarman Gençay, Altan Tapucu, Ahmet Bayülken gibi isimlerin ilim de fersah fersah ilerlemiş ve müellifin hayrî-î halefi olarak öne geçtikleri konusu üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde AEK İlmî İstişâre Heyeti ve AEK Üyeliklerim ile ÇNAEM Müdürlüğümün Çileleri, Beşinci bölümde TÜBİTAKLI Yıllarım, Altıncı bölümde İ.Ü. Fen Fakültesindeki Kürsü Profesörlüğü ve Dekanlık Yıllarım başlıkları altında, genel olarak örf, âdet ve dini inançları açısından değerlendirilerek ve asla bir kalıba sokulmayacağı anlaşılarak şahsına yapılan baskılardan, doğrulardan asla vazgeçmediği için maruz kaldığı olaylardan, çalıştığı alanlardaki meslektaşlarıyla olan ilişkilerinden, dekanlık yıllarında karşılaştığı durumlardan, sağlıkla ilgili problemlerinden bahsedilmektedir.¹³¹

Yukarda bahsettiğimiz eserlerinin yanı sıra Özemre’nin halen üniversitelerde okutulan ve defalarca yeniden basılmış ve tercümeleri yapılmış şu eserleri de bulunmaktadır:

- 1) Nötronların Difüzyon Teorisi Cild:1¹³²

¹³¹ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 2.

¹³² Ahmet Yüksel Özemre, *Nötronların Difüzyon Teorisi 1* (İstanbul: Matbaa Teknisyenleri Basımevi, 1969), 4.

- 2) Nötronların Difüzyon Teorisi Cild:2¹³³
- 3) Contributions a' la Theorie de la Diffusion des Neutrons De'pendant du Temps¹³⁴
- 4) Çağdaş Fiziğe Giriş Çözümlü Problem Kitabı¹³⁵
- 5) Çağdaş Fiziğe Giriş Ders Kitabı¹³⁶
- 6) Teorik Fizik Dersleri Cild 1: Fizikte Matematik Metotlar¹³⁷
- 7) Teorik Fizik Dersleri Cild 2: Klâsik Teorik Mekanik¹³⁸
- 8) Teorik Fizik Dersleri Cild 4: Klâsik Elektrodinamiğe Giriş¹³⁹
- 9) Teorik Fizik Dersleri Cild 5: Isı Teorisi¹⁴⁰
- 10) Teorik Fizik Dersleri Cild 5/ I: Isı Teorisi Çözümlü Problem Kitabı¹⁴¹
- 11) Teorik Fizik Dersleri Cild 7: Gravitasyonun Rölâтивist Teorileri¹⁴²
- 12) Teorik Fizik Dersleri Cild 8: Kozmolojiye Giriş¹⁴³
- 13) Çözölmüş Atom Fiziği Problemleri, G. Mardus (Almanca çevrilmiştir.)¹⁴⁴
- 14) Geometrik Eşitsizlikler, N. Kazarinoff (İngilizceden çevrilmiştir.)¹⁴⁵
- 15) Kuantum Mekaniği Matematiğine Giriş, J.D. Jackson (İngilizceden çevrilmiştir.)¹⁴⁶
- 16) Reaktör Kritikliğinin Difüzyon Teorisine Göre Analitik Vecheleri, H.L. Garabedian (İngilizceden çevrilmiştir.)¹⁴⁷

¹³³ Ahmet Yüksel Özemre, *Nötronların Difüzyon Teorisi 2* (İstanbul: Matbaa Teknisyenleri Basımevi, 1969), 3.

¹³⁴ Ahmet Yüksel Özemre, *Contributions a' la Theorie de la Diffusion des Neutrons De'pendant du Temps* (İstanbul: İTÜ Nük. Ener. Enst. Yayınları), 4.

¹³⁵ Ahmet Yüksel Özemre- Şehsuvar Zebitay, *Çağdaş Fiziğe Giriş Çözümlü Problem Kitabı* (İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1979), 4.

¹³⁶ Ahmet Yüksel Özemre, *Çağdaş Fiziğe Giriş Ders Kitabı* (İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1983), 3.

¹³⁷ Ahmet Yüksel Özemre, *Teorik Fizik Dersleri Cild 1: Fizikte Matematik Metotlar* (İstanbul: Matbaa Teknisyenleri Koll. ŞTİ, 1971), 3.

¹³⁸ Ahmet Yüksel Özemre, *Teorik Fizik Dersleri Cild 2: Klâsik Teorik Mekanik* (İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1976), 3.

¹³⁹ Ahmet Yüksel Özemre, *Teorik Fizik Dersleri Cild 4: Klâsik Elektrodinamiğe Giriş* (İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1983), 4.

¹⁴⁰ Ahmet Yüksel Özemre, *Teorik Fizik Dersleri Cild 5: Isı Teorisi* (İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1977), 4.

¹⁴¹ Ahmet Yüksel Özemre- Emine M. Rıza, *Teorik Fizik Dersleri Cild 5/I: Isı Teorisi Çözümlü Problem Kitabı* (İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1978), 4.

¹⁴² Ahmet Yüksel Özemre, *Teorik Fizik Dersleri Cild 7: Gravitasyonun Rölâтивist Teorileri* (İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1982), 4.

¹⁴³ Ahmet Yüksel Özemre, *Teorik Fizik Dersleri Cild 8: Kozmolojiye Giriş* (İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1982), 4.

¹⁴⁴ Günter Mardus, *Çözölmüş Atom Fiziği Problemleri*, çev. Ahmet Yüksel Özemre (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, 1962), 5.

¹⁴⁵ Nicholas D. Kazarinoff, *Geometrik Eşitsizlikler*, çev. Ahmet Yüksel Özemre (İstanbul: Türk Matematik Derneği Yayınları, 1963), 2.

¹⁴⁶ John David Jackson, *Kuantum Mekaniği Matematiğine Giriş*, çev. Ahmet Yüksel Özemre (İstanbul: Matbaa Teknisyenleri Basımevi, 1965), 2.

¹⁴⁷ H. L. Garabedian, *Reaktör Kritikliğinin Difüzyon Teorisine Göre Analitik Vecheleri*, çev. Ahmet Yüksel Özemre (İstanbul: İTÜ Nük. Ener. Enst. Yayınları, 1966), 3.

- 17) Hızlı Reaktörlerin Fiziğinin Matematik Temelleri, J. Horowitz, M. Cadilhac, P. Reuss (İngilizceden çevrilmiştir)¹⁴⁸
 - 18) Hızlı Reaktörlerin Fiziksel Analizine Giriş, D. Meneghetti (İngilizceden çevrilmiştir.)¹⁴⁹
 - 19) Cappadoce, Mehmet Ali Birant (Türkçe’den Fransızca’ya çevrilmiştir.)¹⁵⁰
 - 20) İbn Arabî’nin Fusûs’ndaki Anahtar- Kavramlar, Toshihiko İzutsu (Türkiye yazarlar Birliği 1998 Çeviri Ödülü)¹⁵¹
 - 21) Tao-culuk’taki Anahtar- Kavramlar/ İbn Arabî ile Lao-Tzû ve Çuang-Tzû’nun Mukayesesi, Toshihiko İzutsu (İngilizceden çevrilmiştir.)¹⁵²
- Yukardaki eserlere ek olarak editörlüğünü yaptığı eserler ise şu şekildedir:
- 22) Türkiye’nin Çernobil Çilesi¹⁵³
 - 23) Kur’ân-ı Kerîm ve Tabiat İlimleri (Tenkidî Bir Yaklaşım)¹⁵⁴
 - 24) 50 Soruda Türkiye’nin Nükleer Enerji Sorunu¹⁵⁵
 - 25) Toma’ya Göre İncil ya da Hz. İsa’nın 114 Hadîsi¹⁵⁶
 - 26) Muhabbet ve Mücadele Mektupları¹⁵⁷
 - 27) Fiziksel Realite Meselesine Giriş¹⁵⁸
 - 28) Çernobil Komplosu¹⁵⁹
 - 29) Din ve Misyonerlik¹⁶⁰
 - 30) XX. Yüzyıl da Fiziğe Yön Verenler¹⁶¹
 - 31) Çağdaş İlmî Tefsirde Vehmin Egemenliği¹⁶²

¹⁴⁸ Josef Horowitz vd., *Hızlı Reaktörlerin Fiziğinin Matematik Temelleri*, çev. Ahmet Yüksel Özemre (İstanbul: İTÜ Nük. Ener. Enst. Yayınları, 1969), 3.

¹⁴⁹ David Meneghetti, *Hızlı Reaktörlerin Fiziksel Analizine Giriş*, çev. Ahmet Yüksel Özemre (İstanbul: İTÜ Nük. Ener. Enst. Yayınları, 1966), 5.

¹⁵⁰ Mehmet Ali Birant, *Cappadoce*, çev. Ahmet Yüksel Özemre (İstanbul: And Yayınları, 1992), 4.

¹⁵¹ Toshihiko İzutsu, *Tao-culuk’taki Anahtar- Kavramlar/ İbn Arabî ile Lao-Tzû ve Çuang-Tzû’nun Mukayesesi*, çev. Ahmet Yüksel Özemre (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1998), 5.

¹⁵² Toshihiko İzutsu, *Tao-culuk’taki Anahtar- Kavramlar/ İbn Arabî ile Lao-Tzû ve Çuang-Tzû’nun Mukayesesi*, çev. Ahmet Yüksel Özemre (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001), 3.

¹⁵³ Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *Türkiyenin Çernobil Çilesi* (İstanbul: Nehir Yayınları, 1993), 5.

¹⁵⁴ Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *Kur’ân-ı Kerîm ve Tabiat İlimleri (Tenkidî Bir Yaklaşım)* (İstanbul: Furkan Yayınevi, 2000), 4.

¹⁵⁵ Ahmet Yüksel Özemre- Ahmet Bayülken (ed.), *50 Soruda Türkiye’nin Enerji Sorunu* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2000), 5.

¹⁵⁶ Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *Toma’ya Göre İncil ya da Hz. İsa’nın 114 Hadîsi* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002), 5.

¹⁵⁷ Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *Muhabbet ve Mücadele Mektupları* (İstanbul: İstanbul Yayınları, 2002), 4.

¹⁵⁸ Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *Fiziksel Realite Meselesine Giriş* (İstanbul: Açılım Kitap, 2005), 5.

¹⁵⁹ Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *Çernobil Komplosu* (İstanbul: Bilge Yayınları, 2004), 3.

¹⁶⁰ Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *Din ve Misyonerlik* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2004), 5.

¹⁶¹ Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *XX. Yüzyıl da Fiziğe Yön Verenler* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2005), 4.

¹⁶² Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *Çağdaş İlmî Tefsirde Vehmin Egemenliği* (İstanbul: Nesil Yayınları, 2006), 4.

32) Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nde Sekiz Yılım¹⁶³

33) Türklere Karşı Haçlı Seferleri, (Râşid Erer'in)¹⁶⁴

34) Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Çeşitli Fen Bilimi Dallarının Cumhuriyet Dönemindeki Gelişmesi ve Milletlerarası Bilime Katkısı¹⁶⁵

35) Üsküdar Dergâhları (Sâlim Yorgancıoğlu'nun)¹⁶⁶

2.3.İlim Anlayışı

Yukarda bahsi geçen eserleri telif etmiş olan velûd şahsiyetin genel çerçevede ilim anlayışında ayrı bir başlık altında incelemek yerinde olacaktır. Ahmet Yüksel Özemre yaşadığı muhit dolayısıyla donanımlı bir genç olarak yetişmiştir. Akademik hayatı ve tasavvufî yönünde bu birikim göze çarpmaktadır. Özemre'nin ilmî anlayışını; sürekli ilmini artırarak kendini geliştirme, arkasında etkin ve yetkin düzeyde öğrenciler bırakma, tevâzu ve alçak gönüllük esası üzerine bina ettiği müşahede edilmektedir.

Özemre'ye göre ilmin kişide oluşturmaya gereken en önemli hasletlerden birisi tevazudur. Âlim ilmini aktarma noktasında kibre düşmemeli ilminin gereği olarak muhatabına anlayacağı şekilde bilgiyi aktarmalıdır. Özemre tevazusundan dolayı öğrenciler arasında fikir danışılabilen, kendisine rahatlıkla ulaşılabilen bir hoca konumunda olmuştur. Bu durum öğrenci ve Özemre için memnuniyetle karşılanırsa da Özemre'nin mesai arkadaşı olan bazı akademisyenler tarafından hoş görülmemiştir. Bazı akademisyenler Özemre'ye öğrencilere yüz vermemesi gerektiği şeklinde uyarılarda bulunmuştur.¹⁶⁷ Oysaki Özemre'ye göre hocalık vakar ve tevâzu gerektirmektedir. Allah Teâlâ'nın "... Şüphe yok ki O (Allah) kibirlenenleri sevmez."¹⁶⁸ âyet-i kerîmesi gereğince Özemre, hayatı boyunca kibir ve taassuptan uzak durmuştur. Bulunduğu her ortamda mütevâzi tutum ve davranışlarıyla dikkat çekmiştir.

Özemre'ye göre ilim yolunda ilerlemek isteyen, ilk önce ilim aldığı hocalarına sonrasında da kendisinden ilim alan öğrencilerine saygı göstermek mecburiyetindedir. Çünkü saygı ve sevgi olmadan eğitim süreci gerçekleşmemektedir. İlim yolunda oluşan sevgi ilmi talep etmek anlamına gelmektedir. Bu sevgi hâsıl olmazsa bu sefer talebede ilim aldığı hocasına karşı saygı

¹⁶³ Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nde Sekiz Yılım* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2005), 4.

¹⁶⁴ Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *Türklere Karşı Haçlı Seferleri* (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2002), 5.

¹⁶⁵ Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Çeşitli Fen Bilimi Dallarının Cumhuriyet Dönemindeki Gelişmesi ve Milletlerarası Bilime Katkısı* (İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1982), 3.

¹⁶⁶ Ahmet Yüksel Özemre (ed.), *Üsküdar Dergâhları* (İstanbul: Ekspres Matbaası, 2003), 3.

¹⁶⁷ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 103.

¹⁶⁸ en-Nahl, 16/23.

oluşmayacaktır. Bu sebeple kişi, ilim öğrendiği hocalarına ve kendisinden ilim öğrenen öğrencilerine karşı da sevgi ve saygı duymalı, mütevâzi olmalıdır. Bu bağlamda astronomi kürsüsündeki yaşadıkları Özemre'nin ilim anlayışına örnek teşkil edecek niteliktedir: Özemre astronomi kürsüsündeki öğretim üyelerine ve kürsü başkanı Nüzhet hanıma eşi Kâmuran hanımdan kaynaklı saygı ve muhabbeti bulunmaktadır. O dönemde nişanlısı olan Kâmuran hanımın yanında, yakınında olabilmek amacıyla zaman zaman astronomi kürsüsünde bulunmaktadır.¹⁶⁹ Astronomi kürsünün de bulunduğu zamanlarda kitap okumayı çok sevdiği için kürsüdeki kütüphanenin bütün kitaplarını bir bir elden geçirmekten de geri kalmamıştır. Netice itibariyle de bu kürsü hakkında da donanım sahibi olmuştur. Kimi zamanlarda da Nüzhet hanımın daveti üzerine kürsünün bazı seminerlerine de katılmıştır. Özemre'nin astrofizik hakkındaki bilgilerini zaman zaman astronomi kürsüsündeki yemek odasında, astronomi kürsüsünün seminerlerinde ukalâca olmayan ancak sırası geldiğinde tevâzu ile açıklaması belli belirsiz huzursuzluklara yol açmıştır.¹⁷⁰ Bu huzursuzlukların farkına varan Özemre, hocalarına hürmeten astrofizik hakkındaki tartışmalara ve seminerlere katılmama kararı almıştır.¹⁷¹

Özemre'ye göre bilgi her zaman kıymetlidir ve muhataba uygun zamanda, sevgiyle ve anlaşılabilir bir şekilde aktarılmalıdır. Bu düşüncüyü kendine dustûr edinen Özemre'nin Resûlullah'ın "*Bildiğinizi öğretin! Öğretirken kolaylaştırın, güçleştirmeyin! Müjdeleyin! Nefret verip kaçırmayın! Ve biriniz kızdı mı sussun!*"¹⁷² hadis-i şerifini kendisine rehber edindiği aşikârdır. Öğrencilerin dersi daha kolay anlaması adına bilgi aktarımında cimrilik yapmamış, kendi notlarından ders kitabı tasarlayarak öğrencilerin istifadesine sunmuştur. Tasarladığı ders kitaplarını, kendi öğrencilik yıllarında çıkarttığı ders notlarından bastırdığı için bu notlar öğrenciler için bulunmaz bir kolaylık olmuştur. Çünkü ders notları teksir edilip, çoğaltılıp öğrenciye bedava dağıtılmıştır.¹⁷³ Özemre'nin ders notlarıyla birlikte Fikret Hocanın ders notlarında basılıp bedava dağıtılması Teorik Fizik Kürsüsü öğrenci sayısında artmasına vesile olmuştur.¹⁷⁴

Özemre ilmini öğrencilere öğretmek amacıyla çok fazla okuma yapmış ve çok çalışmıştır. Araştırma yapmayı, öğrencileriyle meşgul olmayı özellikle de ders vermeyi çok seven Özemre, kara tahtayı çok dikkatli kullanarak ve öğrencilerin dikkatinin dağıldığı noktada onlara, bilim

¹⁶⁹ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 337. Bkz. Detaylı bilgi için EK II Astronomi Enstitüsü'ndeki Güneş Rasatlarına Katkım s. 338-343.

¹⁷⁰ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 67.

¹⁷¹ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 70.

¹⁷² Ebû'l- Hüseyin Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi 'u ş-sahih*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâ't-Turasi, 1374-75/1955-56), "Cihad", 6,7, (No:1732-1733.)

¹⁷³ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 76.

¹⁷⁴ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 77.

adamlarıyla ilgili anekdot sunarak dersle ilgilerini canlı tutmaya çalışmıştır.¹⁷⁵ Bu yöntem ile Özemre hem öğrencinin ilgisini derste zinde tutmak hem de dersten sıkılmamaları amacındadır. Özemre'nin bu yöntemle bildiğini ehline öğretirken kolaylaştırma, dersi sevdirmeye yolunu takip ettiği ve gücü dâhilinde ilim hayatını bu yönde devam ettirdiği müşahade edilmiştir.

Özemre, okuma ve araştırma yönünden kendini sürekli geliştiren velûd bir şahsiyettir. O, okullar ve üniversitelerde verilen derslerle yetinmemiş kendisini geliştirmek için alanıyla ilgili kütüphanelerde bulunan kaynakları inceleyerek bilgi birikimini artırmıştır. Kur'ân-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerde sürekli ilmin önemi ve ilim öğrenmeye teşvik bulunmaktadır. Allah Teâlâ “*Yaratan Rabbinin adıyla oku*”¹⁷⁶ âyeti kerimesiyle bu vurguyu yapmaktadır. İlim öğrenmek İslâm'a göre kadın ve erkeğe farzdır. Rasûlullah (s.a.s) bir hadisinde “*İlim definelerdir. O definelerin anahtarları da sorudur. Sorun! Allah rahmet etsin size! Çünkü soruda dört kişiye ecir vardır: sorana, öğretene, dinleyene ve bunları sevene.*”¹⁷⁷ buyurmuştur. Burada ilmi artırmak ve onu çoğaltmak için soru sormanın gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Özemre, Galatasaray lisesinde okurken hocaları tarafından yerinde soru sormayı, cevabını da yerinde aramayı, bu arayış içerisinde hakikati bulmayı öğrenmiştir.¹⁷⁸

Özemre, ilkokul okurken kendi kitaplığını oluşturmuş, lise yıllarında ise ders dışı çalışmalarıyla üniversitede ilk iki yılda okutulan *Matematik Analiz, Analitik Geometri, Vertürel Hesap, Klâsik Cebir Kompleks Sayılar Cebri, Denel fizik ve Mekanik* derslerini hazmetmiş duruma gelmiştir. Üniversiteye başladığı birinci yıl aldığı *Rasyonel Matematik* dersinin ise zor bir ders olduğunu söyleyen Fezâ Gürsey hocasına ise lise yıllarında ders dışı okumalarının sayesinde bu dersi yapabileceğini göstermiştir. Böylelikle lise yıllarında ders dışı çalışmalarının sayesinde üniversite birinci yılda okutulan: *Analiz I, Analitik Geometri, Denel Fizik*; ikinci yıl okutulan: *Diferansiyel Geometri I*; dördüncü yıl okutulan: *Kompleks Değişkenli Fonksiyonlar Teorisi* ile *Rasyonel Mekanik* derslerini almıştır.¹⁷⁹ Hocalarının çoğunluğu bu dersleri almasına izin vermiştir ama Doç. Dr. Nâmık Oğuz Törelî, *Kompleks Değişkenli Fonksiyonlar Teorisi* dersini almasına izin vermemiş, o dönemde başarılı olan bölüm birincisini örnek göstererek “Siz bu dersi yapamazsınız. Bölüm birincisi Nihat bile son imtihanda çaktı” şeklinde açıklama yaparak Özemre'yi derse kabul etmemiştir. Lakin Özemre'nin ısrarına karşılık dersi almasına müsaade etmiştir. Özemre bu kabul

¹⁷⁵ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 77.

¹⁷⁶ el-Alak, 96/1-2.

¹⁷⁷ Ebu Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetu'l-Evliya*, çev. Hüseyin Yıldız- Hasan Yıldız (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2015), 3/192; Ebu Usman en-Necîrî, *el-Fevâid*, 1/24.

¹⁷⁸ Ahmet Yüksel Özemre, “AhmetYüksel Özemre Röportajı” (Elif Kara- Erdal GökYıldız, Görüşme transkripsiyonu) (Nisan 2006)

¹⁷⁹ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 6.

edilişten sonra daha çok kendini ilme adanmış ve hocalarına karşı mahcup olmamak adına kendisini bölümün kütüphanesinde derslerle alakalı Almanca, Fransızca ne kadar kitap varsa tek tek elden geçirerek kendini geliştirmiştir.¹⁸⁰ Özemre dönem boyunca sergilediği iddialı tutumu herkesin dikkatini çekmiş, hocaları ve arkadaşları sene sonu imtihan dönemini merakla bekler olmuşlardır. Onun dersler konusundaki olağanüstü tutumu ve aldığı ders notları hocası Cahit Arf'ın da dikkatini çekmiş, o yıl ikinci sönestrin başında Konikler bahsine gelindiğini söyleyerek ona, "sen bu konuları biliyorsundur, bu sebepten bu derse gelip te vakit kaybetme. Kütüphaneye git ve orada daha enteresan konulara çalış" diyerek derse gelmemesini telkin etmiştir. Özemre böyle bir teklif üzerine kütüphanede Ferdinand Ganseth'in altı ciltlik *Geometri ve Uzay Meselesi* isimli epistemolojik eserini tetkik etmiştir.¹⁸¹

Özemre, ilmini sürekli artırmanın idrakinde olan bir şahıs olması itibariyle bu yöndeki çalışmalarının sonucunu üniversitede her öğrencinin vermekte zorlandığı *Analitik Geometri* dersini sözlü olarak Cahit Arf hocaya başarıyla vermiştir.¹⁸² Hatta hocanın sözlü olarak sınavda sorduğu soruları derste işlememesine rağmen Özemre'nin daha önceden kendi kendine işlediği Ferdinand Ganseth'in altı ciltlik *La Geometrie Et Le De L' Espace* isimli eserinde konuya hâkimiyeti oluşmuştur. Sınavda hâkim olduğu bu konuyu etraflıca anlatarak hocasından Pekiyi notuyla dersini vermiştir.¹⁸³ Sürekli kendini geliştirmenin faydalarını fazlasıyla bu derste görmüş ve herkesin zorlandığı bu dersi o kolay bir şekilde geçmiştir. İlmini sürekli artırarak başarılar kazanan Özemre, Rasûllah'ın buyruğu üzerine çalışarak, sorgulayarak ilmi sevmiş ve bunun güzel sonuçlarını da hayatına yansıtmıştır.

Özemre'nin kendini yetiştirdiği gibi öğrencilerinde aynı ölçüde donanımlı yetiştirmeye gayret ettiği görülmektedir. Özemre, 1962-1971 yılları arasında İTÜ-NEE' de, "*Reaktör Teorisi I*", "*Reaktör Teorisi II*" ve "*Nükleer Fizik*" derslerini vermiştir. Enstitüde göreve başladığında sadece dört öğrencisi bulunmaktadır. Bu öğrencilerden iki tanesi lisansüstü (master) tezlerini Özemre yönetiminde tamamlamışlar, hatırı sayılır yerlerde görevlerde bulunmuşlardır. Bunlardan ilki Erdoğan Şuhubi, 1976 yılında TÜBİTAK Bilim Ödülü'ne layık görülmüştür. Özemre'nin bir diğer öğrencisi ise Doğan Üner'dir. Doğan Üner, ÇNAEM'de TR-1 araştırma reaktörünün işletme şeflerinden birisidir. Sonrasında TAEK Başkan yardımcısı ve Viyana Büyükelçiliğinde Özemre'nin Dışişler Bakanı Vahid Halefoğlu'yla yapmış olduğu teklifin kabul edilmesi üzerine, Nükleer Ataşe olarak görev yapmıştır. İlim alanında öğrenciler, hocalarının izinden giderek önemli

¹⁸⁰ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 6,7.

¹⁸¹ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 8.

¹⁸² Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 9.

¹⁸³ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 10.

merciiler de görev almışlar ve tıpkı hocaları gibi kendilerinden sonra gelecek nesilleri yetiştirmişlerdir.¹⁸⁴ Bu kıymetli öğrencilere hocalık yapan Özemre geriye hayrî'l-halef bırakma konusunda isabetli bir tavır sergilediği görülmektedir. Özemre, bu isimlerin dışında birçok kişiyi yetiştirmiştir. Prof. Dr. Teoman Turalı bu isimlerden öne çıkanlardandır. Özemre ona ithafen “hocalarının hayrî'l-halefî aziz talebem Prof. Dr. Teoman Turalı'ya 60. Yaş günü için muhabbetlerimle”, 31 Aralık 2006 tarihinde Türkçe Kur'an Çevirilerinde “Nefs-Ruh”, “Resûl-Nebî”, “Yakıyn-Mevt”, “Kelime Çiftlerindeki Kavram Kargaşası” isimli makalesini ona hediye etmiştir.¹⁸⁵ Teoman Turalı da kendi eseri olan *Çağdaş Küresel Medeniyetin* giriş kısmında hocası Özemre'ye “Fehmi ve ilmiyle yol göstermiş” şeklindeki beyanıyla teşekkürlerini sunmuştur. Özemre'nin geride bıraktığı kıymetli hayrî'l-halefler arasında Necmettin Şahinlerde bulunmaktadır. Şahinler onunla yaptığı sohbetleri kitaplaştırarak, onun ilmini yaymış ve vefat etmeden önce hastanede geçirdiği son dönemdeki sohbetlerini de Ahmet Yüksel Özemre ile Son Sohbet¹⁸⁶ başlığı altında kitaplaştırarak 16 Aralık 2023 tarihinde okuyucularına sunmuştur.

2.4. Tasavvuf Düşüncesini Etkileyen Şahsiyetler

Özemre'nin doğup büyüdüğü Üsküdar muhiti onun mânevî anlamda belirli bir seviyeye ulaşmasındaki en büyük etkindir. Üsküdar da ikamet ettikleri için babasıyla sık sık ziyaretinde bulundukları Aziz Mahmut Hüdâyî Türbesi'nin uhrevî sükûneti onun üzerinde derin izler bırakmıştır.¹⁸⁷ Özemre'nin hayatına dokunan onu tasavvufî anlamda doygunluğa erdirenlerin ilki Üsküdarlı Hafız Eşref Ede (ö.1954), ikincisi İskele Câmî İmamı Hafız Nafiz Uncu Efendi (ö.1958) ve son olarak Bankacı Şevket Turgut Çulpan'dır (ö.1990). Bu şahsiyetler onu sessiz ve nafiz bakışlarıyla, samimi sevgi ve muhabbetleriyle irşat etmişlerdir.¹⁸⁸ Bu şahsiyetleri Allah Teâlâ muhabbetiyle, Zâtına mahsus tecellileriyle, onlara verdiği teslimiyet elbisesiyle beşerin gözünden saklamış, örtmüştür. Onlar toplum arasında dolaşmışlar ama esrarlarını pek az kişi vakıf olmuştur.¹⁸⁹

2.4.1. Üsküdarlı Hâfız Eşref Ede Efendi (ö.1954)

Emetullah Gülnûş Valide Camii müezzinlerinden, Aziz Mahmut Hüdâyî (ö.1628) türbesinin türbedarı olarak bilinen Eşref Ede Efendi ahali arasında sırrını pek az kişinin bildiği bir zât-ı muhteremdir.¹⁹⁰ Bakışını yönelttiği kişide etkisini bırakan güçlü nafiz bakışlara sahiptir.

¹⁸⁴ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 120.

¹⁸⁵ Ahmet Yüksel Özemre, “Türkçe Kur'an Çevirilerinde ‘Nefs-Ruh’, ‘Resûl-Nebî’, ‘Yakıyn-Mevt’ Kelime Çiftlerindeki Kavram...” *özemre* (Aralık 2006).

¹⁸⁶ Necmettin Şahinler, *Ahmed Yüksel Özemre ile Son Sohbet* (İstanbul: Ketebe Yayınevi, 2024), 3.

¹⁸⁷ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 9.

¹⁸⁸ Özemre, *Üsküdar'ın Üç “Sırlı”ı*, 8.

¹⁸⁹ Özemre, *Üsküdar'ın Üç “Sırlı”ı*, 11.

¹⁹⁰ Özemre, *Üsküdar'ın Üç “Sırlı”ı*, 7.

Özemre, Eşref Ede Efendi'yi babasıyla müdavimi oldukları Attar Dükkânında kendisinin varlığını ve hâlet-i ruhiyesini farkedene ilk kişi olarak tasvir etmektedir. Eşref Ede Efendi'yle gerek dükkânda gerekse dükkân dışında karşılaştıklarında onun nâfiz ve rahmânî bakışlarını hep üzerinde hissettiğini ifade etmektedir.¹⁹¹ Boyu 1,70 cm civarında, düzgün yuvarlak bir çehreye, pembe beyaz tene, beyaz saç ve kaşlara, daima düzgün kesilmiş beyaz sakallı bir sîmâ'ya sahiptir. Mûsiki ve şiir hafızasına maliktir. Gizlice Evliya Türbesinde daha sonraları vefatına kadar Aziz Mahmut Hüdâyî türbesinde türbedar olarak hizmette bulunmuştur.¹⁹²

Eşref Ede Efendi'nin hangi tarikata müntesip olduğu ve seyrüsülûkünü kimin yanında tamamladığı bilinmemektedir. Hamzavî- Melâmî ya da Üveysî meşrepli, Allah Rasûlü sevdalısı, az konuşan, her beyanı hikmetle dolu bir zâttır. Bununla birlikte hakikate aykırı bir durum karşısında bunu kuvvetle belli eden celalli bir mizaca sahiptir. Hayatı boyunca hiç evlenmemiş, mücerred yaşamış kız kardeşi ve eniştesiyle beraber bir konakta hayatlarına devam etmişlerdir.¹⁹³ İstanbul'daki bütün meşâyihî tanıdığı, gençliğinde pek çok İnsan-ı Kâmil'den feyz aldığı ve bunlar arasından evliyâ olanları bildiği söylenmektedir. Matematik ve İlm-i Nücûm bilgisi kuvvetlidir. Eşref Ede Efendi, Melâmet anlayışına sahip "Fatih Türbedarı" Ahmet Amiş Efendi (ö.1920), Şeyh Murat Buhârî Dergâhının zamanının "Melâmî Kutbu", Hz. Peygamberin otuz ikinci göbekten torunu Seyyid Abdülkadir Belhi (ö. 1923), olağanüstü sırlı ve zamanın Gavsı olarak bilinen lakın tekke literatüründe adı geçmemiş nakşî Mehmet Sabit Efendi'nin (ö.1920) sohbet ve nazarlarına nail olmuştur. Bu İnsan-ı Kâmillerin yanında kıymetinin pek yüksek olduğu rivayet edilmektedir.¹⁹⁴ Bir keresinde Üsküdar'da Sandıkçı Şeyh Erdem Dergâhında büyük bir toplantıya, Seyyid Abdülkadir Belhî'nin davet edilmesi için Eşref Ede Efendi'nin aracılığı istenmiştir. Yapılan davet sonucunda tekkesinden hiç çıkmayan Hazret, Sandıkçı Dergâhına vasıl olmuş ve gelmesini pek mümkün görmeyenler tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır. Zamanın kutbu nezdindeki Eşref Ede Efendi'nin kıymetinin büyüklüğü de böylelikle anlaşılmıştır.¹⁹⁵ Eşref Ede Efendi gençliğinde bir hanıma âşık olmuştur. Feyzlerine mazhar olduğu bu mübareklerin evliliğine izin vermedikleri rivayet edilmektedir.¹⁹⁶

Yukarıda bahsettiğimiz bu isimlerin dışında yakın dostları da bulunmaktadır. Bunlardan birkaçının ismi ise şu şekildedir: Galata Mevlevihanesi postnişini Ahmed Celaleddin Dede (ö.1946), Üsküdar Mevlevihanesi postnişini Ahmet Remzi (ö.1944) ve Üsküdar Mihrimah Sultan

¹⁹¹ Özemre, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı*, 57.

¹⁹² Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 13, 14.

¹⁹³ Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 14,15.

¹⁹⁴ Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 18.

¹⁹⁵ Özemre, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı*, 59.

¹⁹⁶ Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 18.

Camii baş imamı Nâfiz Uncu Hoca Efendi. Özellikle Nâfiz Uncu Efendi ile çok yakın dost oldukları bilinmektedir. O da Eşref Ede Efendi gibi Melâmi bir anlayışa sahiptir ve sırrını gizleyenlerdendir. Eşref Ede Efendi sırrını sükût ve vakar ile örterken, Nâfiz Uncu Hoca Efendi ise tam tersi nitelikte Üsküdar avam takımıyla samimi olmak suretiyle kendini gizlemiştir.¹⁹⁷

Eşref Ede Efendi herhangi bir kişi hakkında kötü söylemi olmadığı gibi onun hakkında kıskançlıktan hâsıl olan haksız gıybetler karşısında dahi vakarını korumuş, bu durumu kimsenin yüzüne vurmamıştır. İki kıymetli ihvanı olduğu bilinmektedir. Bunlardan ilki hayatı boyunca hiçbir hastasından ücret almayan askeri Doktor Ziya Erdoğan; diğeri ise Üsküdar'ın eski tulumbacılarından Abdi Özcanlı Efendi'dir. Her ikisi de Bektâşi Hâfız Abdüllâtif babanın tavsiyesiyle Eşref Efendiye sohbet için intisap etmişlerdir. Hamzâvi-Melâmî neşvesine sahip mürşitleri, Eşref Ede Efendi gibi kâmil bir zât olmuşlardır.¹⁹⁸

Eşref Ede Efendi arkadaşlarının ve dostlarının mânevî eğitimiyle de meşgul olmuştur. O ve arkadaşlarının bir ilim meclisi gibi kullandıkları Üsküdar'daki Saim Efendinin Attar dükkânı onların hayatlarında adeta akademi gibi bir yer ihtiva etmektedir.¹⁹⁹ Saim Efendinin oğlu Mustafa Düzgünman (ö.1990) ciğerlerinden büyük bir rahatsızlık geçirmiş uzun müddet sanatoryumda yatmak zorunda kalmıştır. Bu süreçte onun mânevî eğitimiyle ciddi anlamda Eşref Ede Efendi meşgul olmuştur. Bunun sonucunda Mustafa Düzgünman da mânevî bir cezbe ortaya çıkmaya başlamış Aziz Mahmut Hüdayi hazretlerine ve Celvetiliğe karşı ilgi duymaya başlamıştır. Hastalık döneminde sofuluktan tasavvufa doğru ciddi bir yöneliş meydana gelmiştir. Bu süreçte Aziz Mahmut Hüdayi Hazretlerinin Dîvânını derinlemesine tetkik etmiş ve akabinde hayata bakış açısı olumlu yönde değişmiştir. Eşref Ede Efendi'nin sohbetleri ve irşâdî zamanla onu belirli bir olgunluğa ulaştırmıştır. Eşref Ede Efendi 30 Ocak 1954 tarihinde vefat etmiştir. Yatağının yanı başında cenaze levazımatı ile birlikte gerekli olan para hazır bulunmuştur.²⁰⁰ Eşref Ede Efendi taşıdığı Rahmânî Emaneti ömrü boyunca setretmiş, onu ancak ehline açık etmiştir.²⁰¹

2.4.2. İskele Câmîi İmâmı Hafız Nâfiz Uncu Efendi (ö. 1958)

Nâfiz Uncu Efendi, Şâbânî tekkesi olan Nâsûhi Dergâhı'nın son şeyhi Ahmet Kîrâmeddin Efendiye (ö.1934) bağlıdır.²⁰² Ortaya yakın uzun boylu, esmer, nâfiz nazarlı, cezbeli bir zât-ı muhteremdir. Hayatı boyunca hiç evlenmemiştir. Güzel bir sese ve mûsiki bilgisine sahiptir. Ramazanda onun Ayasofya camiinde okuduğu mukabelede izdiham olduğu, halkın özellikle de

¹⁹⁷ Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 26.

¹⁹⁸ Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 27,28.

¹⁹⁹ Özemre, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı*, 23.

²⁰⁰ Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 34.

²⁰¹ Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 60.

²⁰² Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 68.

hanımların akın akın dinlemeye gittikleri bilinmektedir. Bu durum onda zamanla birtakım sıkıntılar meydana getirmiştir. Benliğinde oluşan aşırı büyüklük ve güçlülük duygusunun kaynağı sesinin güzelliğinden hâsıl olmuştur. Bu durumun farkına vardıktan sonra müntesibi olduğu Nâsûhî Dergâhında Allah’a tövbe edip sesinin ondan alınması için niyazda bulunmuştur. Ertesi gün niyazı sonucu sesinin çatlak ve boğuk olarak değişmesini sevinçle karşılamıştır. Nafiz Uncu rûhânî emanetini gizlemek adına halkla ilişkileri gayet samimi bir hava içerisinde yürütmüştür. Üsküdar çarşısının esnafıyla özellikle şoför esnafla senli-benli konuşmakta olduğu, onların latifelerine cezbeli latifelerle karşılık verdiği bilinmektedir.²⁰³ Kendini setretmek adına tatlılara bir zaafi varmış gibi davrandığı hatta bununla ilgili Câmîatü’l- latâif, Hazret-i tel kadayif şeklinde esnaftan bir talik yazı istediği söylenmektedir. Nitekim bu hareket kendini gizlemesi adına bir Melâmî taktiğidir. Ne tatlıya bir meyli ne de avâmîliğe bir teveccühü vardır. Kendisi sinemayı çok sevmektedir. Halkla iç içe olmak adına sinemanın ilk katında ve öndeki en ucuz bölümde yerini almaktadır. Çocukların ve zengin ahalinin ona latife ile takılmalarına karşılık oda onlara aynı minvalde latifeler yapmaktadır. İmamı bulunduğu Mihrimah Sultan Camii müezzinlerini de sinemaya yönlendirmek adına onlara harçlık verdiği bilinmektedir.²⁰⁴ Özemre daha çocukken Attar Dükkânında Nafiz Uncu Efendi gibi birçok muhterem zâtla tanışma fırsatı bulmuş ve onlarla daha küçük olmasına rağmen sohbet ortamlarında nafiz nazarlarına maruz kalmıştır. Özemre, Nafiz Uncu Efendi’nin kendisini çocukluğundan itibaren çok sevdiğini ve sokakta her karşılaştıklarında Nafiz Uncu Efendi’nin onu kucaklayıp sıkı sıkı sarıldığını, sevgisini bu yolla gösterdiğini belirtmektedir. Özemre çocukluğu, gençliği ve akademik hayatı boyunca müdavimi olduğu Attar Dükkânının da Şerîat’a sıkı sıkıya bağlı tarikat ehli, Melâmî meşrep, Resûlullah ve ehl-i beyt aşkıyla dolu olan şahıslarla birarada kalma şansı bulmuştur. Bu onun tasavvufî yönünün gelişmesine ve Melâmî meşrep olmasına katkıda bulunan en önemli faktörlerdendir. Özemre, Nafiz Uncu Efendinin *Fusûs*’u idrâk konusunda önemli bir isim olduğunu belirtmiştir. Nafiz Uncu Efendi bağlı olduğu dergâhta okuduğu Cuma hutbelerinin etkileyiciliği ve kullandığı belagat, ehl-i dil olan kimseler tarafından tahassürle hatırlanmaktadır. Hâkim olduğu ilmin derecesi o kadar ileri boyuttadır ki herkesin kolay kolay anlayamayacağı *Fusûsu’l Hikem*’i anlayabilmek için Nafiz Uncu Efendi den dinlemenin yeterli olacağı belirtilmiştir.²⁰⁵

Nafiz Uncu Efendi’nin bütün yaşam çerçevesi sırlı olduğu gibi ölümü de sırlı olmuştur. 1958 yılında Arûsî meşayihinden Ömer Fevzi Mardin’in (ö.1953) ihvanı Abdurrahman Bey’in evinde misafir iken Niyazi Sayın onu ziyaret etmiştir. Nafiz Uncu Efendi’nin elindeki tesbihe

²⁰³ Özemre, *Üsküdar’ın Üç “Sırlı”ı*, 64.

²⁰⁴ Özemre, *Üsküdar’ın Üç “Sırlı”ı*, 66.

²⁰⁵ Özemre, *Üsküdar’ın Üç “Sırlı”ı*, 69.

binaen acaba kukadan mı diye düşünürken tesbih birdenbire kopmuştur. Sonrasında Nafiz Uncu Efendi tesbihleri toplayarak Niyazi Sayına bu tesbih senin olsun seninkini de bana ver, yarın nasıl olsa alırsın buyurmuştur. O gecenin sabahında Nafiz Uncu Efendi Hakk'a yürümüştür.²⁰⁶ Cenazesi 14 Haziran 1958 Cumartesi günü İskele Camii'nde kılınan namazın akabinde Üsküdar'da Özbekler Tekkesi haziresine defnedilmiştir.²⁰⁷

2.4.3. Bankacı Şevket Turgut Çulpan (ö.1990)

Nablus eşrafından Ahmed Hâmid Efendi ile Üsküdar Sandıkçı Rufâî Dergâhından Arif Dede'nin kızı muallime Hatice Hanım'ın oğlu olan Şevket Turgut Çulpan Üsküdar'da doğmuştur. Sandıkçı Dergâhının postnişini Şeyh Hayrullah Efendi, Haydar Dede ve dayısı Miralay Yusuf Efendi ondaki cevheri mücevhere dönüştürenlerdir. Fiziksel yapı itibariyle atletik bir vücuda sahiptir. Fevziye Lisesinde iken spora yönelmiş, yüzme, boks ve izcilik faaliyetlerine ilgi duymuştur. Vefatına kadar kültürfizik ile meşgul olmuştur. Boyu 1,80 cm aşan, nafiz nazarlı, güzel yüzlü, yakışıklı ve heybetli bir yapıya sahiptir. Tütün tiryakisi olmasından dolayı arada pipo ya da puro kullanmaktadır. Tarihe ve siyasete merakı olan bir zâttır.²⁰⁸ Halvetî Ümmî Sinan (ö.1067/1657) Hazretlerinden âlem-i ma'nâda seyr ü sülûkünü tamamlamış olduğundan üveysî meşreptir. Kendisinde hâsıl olan cezbeyi Eyüp'teki Ümmî Sinan Dergâhının son postnişini, emekli gümrük müdürü Nâsûhî Kargı Bey'i (ö.1968) sohbet şeyhi olarak kabul ettikten sonra yatıştırabilmiştir.²⁰⁹

Turgut Çulpan iş hayatına Merkez Bankası Ankara Şubesinde memur olarak başlamıştır. Evliliğini, bankanın İstanbul Karaköy şubesinde çalışan Hayriye Hanım'la yapmıştır. Bu evlilikten Neşe isimli bir kız çocuğu olmuştur. İlerleyen zaman diliminde bankadan ayrılarak serbest iş yapmak istese de ticaret hayatının şartları ile uyuşamayınca tekrar bankaya dönmüştür. 1954 yılında Türk Ticaret Bankasının Kadıköy şubesine girmiştir. Aynı bankanın İzmir şubesinde de çalıştıktan sonra 1956-1960 yılları arasında Üsküdar şubesi müdürü olarak hizmette bulunmuştur. Bu yılların akabinde sırasıyla Kadıköy, Laleli ve tekrar Kadıköy şubesinde müdür olarak çalışmıştır. Görevleri bu şekilde kalmamış 1972'den 1977 tarihine kadar Türk Ticaret Bankası murâkibi, sonrasında bankanın yönetim kurulunda murahhas âzâ ve yönetim kurulu üyeliğini yapmıştır. 1977'den vefatına kadar bu görevlerine devam etmiştir.²¹⁰

²⁰⁶ Özemre, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı*, 68.

²⁰⁷ Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 77.

²⁰⁸ Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 81.

²⁰⁹ Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 81,82.

²¹⁰ Özemre, *Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı*, 82.

Turgut Çulpan ömrü boyunca kendini setretmiş, seyyid olduğunu açıklamamış, mahfi kalmıştır. Sayılı dostları tarafından tanınan ve faydalanılan bir zât olmuştur. Cezbesinden kaynaklı nefesler yazmış “Şevket” ya da “Şevket Ümmî” mahlasını kullanmıştır. Yazdıkları A4 boyutunda, daktilo ile yazılmış birkaç yüz sayfa kadardır. Nefeslerinin ve diğer yazılarının içeriği merâtib-i tevhîd’den hâsıl olan ahvâl ve Resulullah’a olan derin muhabbeti içermektedir.²¹¹ Bu eserler belirli bir forma sahip değildir. Şathiyat olarak nitelendirilse de bu pasajların bazı mısraları aruz kalıbı ve hece vezniyle yazılmıştır.²¹² Turgut Çulpan’ın “Cahil-i evzân-ı şî’rim, anlamam kafiye” mısrasında da belirttiği gibi şiirlerinde vezin, terkip, kafiye kusurları bulunmaktadır. Fakat bunlar aşk sızıntıları olduğu için, şiirlerinde ki esrâr-ı mânâ bütün kusurları örtecek içeriktedir. Bu şiirler cezbeli bir Hak muhibbinin gönlünden sızan sırlı aşk damlacıklarıdır.²¹³ Özemre, Turgut Çulpan’la ilk defa 1970 yılında Çengelköyde karşılaşmıştır. Özemre, kendisinden feyz aldığı hocası Ali Fuad Gönülenenle birlikte bir terzi dükkânının önünde sandalyede otururken Turgut Çulpan önce bakışlarını onlara odaklayıp sonrasında yanlarına gelerek, Ali Fuad Gönülenen’e “Hazret; kimlerdensiniz?” diye hitap etmiş ve o gün yaklaşık kırkbeş dakika süren sohbetleri olmuştur. Bu karşılaşmadan hâsıl olan dostluk, arkadaşlık Turgut Çulpan’ın vefatına kadar yirmi seneden fazla sürmüştür. Özemre, bağlı bulunduğu hocası Ali Fuad Gönülenen’in desturuyla sohbet şeyhi olarak Turgut Çulpan’ın tarikatların teşrifatları hakkında engin bilgisinden, hikmetinden istifade etmiştir.²¹⁴ Özemre, içlerinde Turgut Çulpan’ın da bulunduğu Üsküdar’da yaşayan üç melâmiyi şu mısralarında anlatmaktadır:

Eşref, Nâfiz, Turgut Çulpan Üsküdar’a vedâ!

Ahval, etvâr yönünden de her biri bir bedia

Üsküdar da bu üç sırlı melâmî-meşreb zevât,

Ehl-i Beyt-i Resûlullah aşkında etti sebât.

Kimsecikler farketmedi, kime oldular bende;

Erimişce yaşadılar cemiyetin içinde.

Kıldı hikmet bu zevâtı, bi-zâtihi azîzân;

Edepleri cihetiyle: pür temkin ve pür iz’ân.

Hakk’ın lütfu olmuşlardı pek az bir muhibbâna,

Bütün herkes âşık idi onlardaki rüçhana.

²¹¹ Özemre, *Üsküdar’ın Üç “Sırlı”ı*, 84.

²¹² Özemre, *Üsküdar’ın Üç “Sırlı”ı*, 85.

²¹³ Mustafa Tatçı, *Nefesler (Üsküdarlı Sırlı Bir Eren Şevket Turgut Çulpan)* (İstanbul: H Yayınları, 2018), 10.

²¹⁴ Tatçı, *Nefesler (Üsküdarlı Sırlı Bir Eren Şevket Turgut Çulpan)*, 5.

Onlar için, bizâtihi farksızdızâhir, bâtin.

Hâtırâsı bile lütuf, bu mübârek zevâtın.

Bu azîzân Üsküdar'a vurulmuş bir mühürdü.

Vakt-i mev'ûd dolduğunda, hepsi Hakk'a yürüdü.

Var mı hâlâ Üsküdar'da onlar gibi Sırlılar?

Bunu bilmek, heyhat, muhâl! "Onlar", kendini sırlar.²¹⁵

Turgut Çulpan'ın kızı Neşe Hanım'ın sayesinde, onun elinde bulunan *Nefesler, Noktacıklar* isimli tasavvufî eser ve şiirlerine ulaşılmıştır. Ayrıca Yunus Emre'nin "Çıktım Erik Dalına" şiirine de bir şerh yazan Çulpan, böylelikle geriye üç eser bırakarak Hakk'a yürümüştür.²¹⁶

Eserlerin yayınlanmasında Özemre'nin maddî-manevî destekleri olmuştur. Özellikle *Üsküdar'ın Üç Sırlısı* kitabında Çulpan'a ait hayatıyla ilgili bilgiler ve *Nefesler*' in girişi bölümü Özemre'nin gözden geçirmeleri sonucu olduğu gibi, hiçbir düzenleme yapılmadan alınmıştır.²¹⁷ Özemre, *Nefesler*' in giriş bölümünde şu satırlara yer vermiştir: "Hayriye Hanım ve kızı Neşe Hanımın, rahmetlinin emanetini bendenize lütfetmeleri sonucu, Üsküdar'ın değerli ve sırlı bir evlâdı olan Turgut Çulpan'ın *Nefeslerini* tetkik edebilmem ve okuyuculara sunmam mümkün olmuştur. Kendilerine minnettarım."²¹⁸

Özemre, *Nefesler*' in giriş bölümünü hazırlarken kendisinde hâsıl olan ilhâmâtı Şevket Turgut Çulpan Hazretlerinin aziz hatırasına ithaf etmiştir:

Üsküdar'da Turgut Çulpan, hâlvetiyyü'l- melâmî,

Ömrü geçti olmaksızın hiç kimseyle avâmî.

Müntesibdi aileden Sandıkçı Dergâh'ına,

Müstesnâyı muhabbeti dostuna, âgâhına.

Ekserîsi dostlarının zâhirine aldandı;

Sûretiylehâzâ celâl, sîretiyle baldandı.

"Ümmî Sinân İrşâdı"na mânâda oldu mazhar.

Esrârını izhârdan sürekli etti hazer.

Kolay mıdır, bir dervişe, Üveysî meşreb olmak,

²¹⁵ Tatcı, *Nefesler, Üsküdarlı Sırlı Bir Eren Şevket Turgut Çulpan*, 11.

²¹⁶ Tatcı, *Nefesler, Üsküdarlı Sırlı Bir Eren Şevket Turgut Çulpan*, 12.

²¹⁷ Tatcı, *Nefesler, Üsküdarlı Sırlı Bir Eren Şevket Turgut Çulpan*, 12.

²¹⁸ Tatcı, *Nefesler, Üsküdarlı Sırlı Bir Eren Şevket Turgut Çulpan*, 7.

Esrârını ketmederken ifşâya kalsa ramak?
 Cezbesi de bahşederdi ona bir başka revnâk;
 Bankacılık, bundan nâşî, oldu emin sığınak.
 Tasavvufî meclislerin kuşkusuz goncasıydı;
 Teşrîfât-ı tarîkatın mahzeni, hocasıydı.
 Ârif, lâtif bir zât idi; nâfiz ve hem de fehâm;
 Anlayana, eş'arıyla sırrını eder ilhâm;
 Nûrun nura gark olması ona zaten âşinâ.
 Bundan nâşî olamazdı mevt dahî bir istisnâ.
 Rihlet etti bu âlemden, bu nûranî sırlı zât;
 Olmuş idi, ba'de-l Mi'râc, zaten kayıttan âzat.

(01.10.2003/15.50)²¹⁹

Turgut Çulpan'ın, az sayıda ihvanı olmakla birlikte seveni oldukça fazladır. İhvanları ona “Ağabey” ya da “Turgut Baba” şeklinde hitap etmektedir. Sadece bir tane halifesi vardır.²²⁰ Turgut Çulpan 30 Temmuz 1990'da Hakk'a yürümüştür. Cenaze namazı 1 Ağustos 1990 tarihinde Kadıköy Söğütlüçeşme Camii'nde öğle namazına müteakip kılınmıştır. Karacaahmet Mezarlığına defnedilmiştir.²²¹

2.4. İntisap Ettiği Tarikatlar

Özemre'nin târikatla ilgili ilk bilgi ve tecrübeleri babasının müdavimi olduğu Attar Dükkânının'da başlamıştır. Bu dükkân da haftanın belirli günlerinde Peygamber Efendimiz (s.a.s) ve ehl-i beyt'in hayatlarından bahsedilen sohbetler yapılmaktadır. Sadece müdavimlerinin bulunduğu ve halktan çok da kimsenin böyle bir sohbet ortamından haberdar olmadığı bu dükkânda, Peygamber Efendimiz ve onun sadık yakınlarının sevgileri aşılanmakta, menkıbelerle birlikte Allah'ın birliğine iman ve sadâkat, selâmet, dirâyet, ferâgat, adâlet, merhamet ve insanî vasıflarla ilgili konular temel alınarak manevî eğitim yapılmaktadır.²²² Bu dükkâna gelen zâtlar arasında Rufaî şeyhi Sarı Hüsnü Efendi, Rufaî tekkesi olan Sandıkçı Dergâhının son şeyhi Haydar Efendi, Rufaî şeyhi Hayrullah Tâceddin (Yalım) Efendi (ö.1954), Celvetî- Bektâşî şeyhi Yusuf Fâhîr (Ataer) Baba, Hamzavî- Melâmî meşreb Eşref Efendi (ö.1954), Özbekler tekkesinin son şeyhi Necmettin (Özbekkangay) Efendi (ö.1971), Nasûhi Dergâhının son şeyhi Kerâmeddin

²¹⁹ Tatcı, *Nefesler, Üsküdarlı Sırlı Bir Eren Şevket Turgut Çulpan*, 7.

²²⁰ Özemre, *Üsküdar'ın Üç “Sırlı”ı*, 84.

²²¹ Özemre, *Üsküdar'ın Üç “Sırlı”ı*, 82.

²²² Özemre, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı*, 41.

Efendi' ye bağı olan Üsküdar İskele Câmii baş imamı Nâfiz (Uncu) Efendi (ö.1958), Necmettin Okyay ve oğlu Sâcid Okyay, Halvetiyyenin Sinânîyye kolundan üveysi meşrep Turgut Çulpan (ö.1990), Saim Beyin küçük oğlu Mustafa Düzgünman gibi daha ismini burada sayamadığımız nice müdâvimler bulunmaktadır.²²³ Özemre bu zâtlarla daha çocukluk yıllarında babası sayesinde tanışmış sohbetlerinde bulunmuştur.

Özemre, melâmî zevk ve tavrını, on bir yaşında iken Mustafa Düzgünman'ın ona, bu zevki aşılmasıyla kalbinde hâsıl olan manevî bir güç ile tanımıştır.²²⁴ Mustafa Düzgünman yetiştiği çevre dolayısıyla Allah'ın emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağı bir zâttır. Babasının ve amcasının birlikte işlettikleri Attar Dükkânının devamlı müdâvimleri sayesinde âlem telakkisi yavaş yavaş değişmiş ve onun hayatında belirleyici rol oynamıştır. Bu müdâvimler arasında Hamzâvî-Melâmî meşrebli Eşref Ede'nin müstesna bir yeri vardır. Çünkü o, tasavvuf ve tasavvufî hayatın gerçeklerine karşı idrâkin anahtarı konumundadır.²²⁵ Eşref Ede nâfiz nazarlarıyla, sohbetleriyle Mustafa Düzgünman'ın kalbinde ilahi aşkı ve muhabbeti aşlamış Düzgünman da Özemre'ye bu aşkı aşılayarak onun gibi pek çok kimsenin kalbinde manevî bir taht kurmuştur.²²⁶ Zaman içerisinde hem Eşref Ede'nin nâfiz nazarları ve sohbeti hem de Düzgünman'ın ona aşıladığı zevk ve cezbe artık onda durdurulamaz bir hâle yol açmıştır.²²⁷

Özemrenin, rahmetli küçük amcası Şevket Bey kimyager ve eczacı olarak bilinse de kendisi keman, lâvta, ud, piyano, kemençe ve ney üfleyen; beste yapabilen, şiir yazan mevlevî meşrep bir zât-ı muhteremdir. Şevket bey hayatı boyunca bir mevlevî şeyhine intisap etmeyi çok istemiş lakin böyle bir şeyh bulamayınca karşısına Allah Teâlâ Halvetiyyenin Uşşakiyye kolundan kâmil bir insan çıkarmış ve şevket bey ona intisap etmiştir. İntisap ettiği efendisi vefat edince onun yerine geçen halifesiyle bir gün konuşurken ona Özemre'nin üç yıldır sürekli oruç tuttuğundan ve engel olamadığı taşkın cezbelerinden bahsetmiştir. Bu bilgi şevket beyin efendi hazretlerinin ilgisini çekmiş ve “Şevket Bey o zâtı bize gönderin!” demiştir.²²⁸ Bu zât hakkında sadece Halvetiyyenin Uşşakîye koluna mensup Ali Fuad Gönülenen olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Özemre'ye bu efendi hazretleri vefat edinceye kadar beş yıl boyunca yol ve yön göstermiştir. Özemre bu şekilde Halvetî-Uşşakî bir meşrebe sahip olmuştur. Bu beyanattan anlaşılıyor ki ilk efendisi Ali Fuad Gönülenen'dir. Vefatının ardından yerine geçen halifesinden 35 sene feyz almıştır.²²⁹ Maalesef bu

²²³ Özemre, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı*, 23.

²²⁴ Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!*, 214.

²²⁵ Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!*, 205.

²²⁶ Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!*, 214.

²²⁷ Özemre, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı*, 86.

²²⁸ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 21.

²²⁹ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 21-22.

zâtın ismine dair bir bilgiye ulaşılammıştır. Feyz aldığı zâtların ikisinin de sırlı olduğunu belirten Özemre, isimlerini soranlara ise “Uşşâkî Fukarası” dersiniz yeter şeklinde beyanatta bulundukları için bu zât-ı muhteremlerin isimleri bu şekilde sırlanmıştır. Sırlanan zâtların meslekleri ise emekli topçu albayı ve serbest meslek erbâbı olarak Özemre tarafından bildirilmiştir. Özemre bu sırlı zât’ları; fevkalade sınırlı çevreye sahip oldukları, etrafındaki insan sayıları otuz-kırk kişiyi geçmeyen, bir kişiyle hakiki manada ilgilenen, onların mânevî yönlerini inşâ etmeye çalışan çok bilinçli, çok mütevazı kâmil ve hakikaten mürebbi vasıflar içeren kimseler olarak anlatmaktadır.²³⁰

Özemre’nin yol olarak takip ettiği Halvetî-Uşşakî meşreb amcası Şevket Beye, sahip olduğu Hamzavî-Melâmî neşve ise Hüdâyî Türbedârî Eşref Ede’ye dayanmaktadır.²³¹ Özemre tıpkı feyz aldığı zâtlar gibi kendini sırlamıştır. Özemre’yle dokuz yıllık bir arkadaşlığa sahip olan Necmeddin Şahinler, onun neşve ve meşrebine dair ağzından tek bir kelime dahi duymamıştır. Ta ki 1995 yılında feyz aldığı hocasının vefatına dair Şahinlere “Evladım! Allah hiçbir kimseyi efendisiz bırakmasın. Benim de bir efendim vardı ve Hakk’a yürüdü” sözleriyle Özemre’nin sırrına vakıf olmuştur.²³²

Özemre’nin intisap ettiği Halvetiyye, ehl-i sünnet ilkelerini benimseyen, ehl-i beyt muhabbetine vurgu yapmalarıyla öne çıkan bir tarîkattır.²³³ Halvetiyye tarikatında mürîdin haftanın günlerine göre değişiklik gösteren günlük tek başına okuduğu dualar, zikirler ve virdleri bulunmaktadır.²³⁴ Uşşakiyye, Halvetî tarikatının dört ana kolundan olan Ahmedîyye tarikatının şubelerinden birisidir.²³⁵ Uşşâkîliğin İstanbulda faaliyet gösterdiği ana tekke Hüsameddin Uşşâkî Tekkesidir. Zaman içerisinde Mevlevî, Bektâşî, Gülşenî tarikatlarıyla ve Bayramî Melâmîleriyle yakın ilişkiler kurmuşlardır. Daha sonrasında ise zâhidlikten dünya işlerini hoş gören bir tasavvuf anlayışına yönelmişlerdir.²³⁶

Hamzavîyye ise Bayrâmîyye tarikatından ayrılmış Bayrâmî-Melâmîliği isimlendirilmesiyle ikinci devre melâmîlik olarak bilinmektedir.²³⁷ Bayrâmî-Melâmîliğinde, hangah, zaviye, resmî kabulleri, tövbe- zikir telkinleri ve özel kıyafetleri bulunmamaktadır.²³⁸ Mürîdin mürşide muhabbeti ve mürşidin mürîde nazarı yoluyla tarikata intisap süreci

²³⁰ Ahmet Yüksel Özemre, “Prf. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Geçmişten Günümüze Bir Hasret Sohbeti ‘Edep ve Muhabbet Farkı’ Altınoluk Dergisi 155 (Ocak 1999), 11.

²³¹ Arslan, “İki Denizin Birleştiği Adam: Ahmet Yüksel Özemre”, 2.

²³² Arslan, “İki Denizin Birleştiği Adam: Ahmet Yüksel Özemre”, 3.

²³³ Semih Ceyhan, *Türkiye’de Tarikatlar* (İstanbul: İSAM, 2015), 696.

²³⁴ H. Kâmil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), 263.

²³⁵ Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikâtlar* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1990), 475.

²³⁶ Mahmud Erol Kılıç, *Anadolu Tasavvuf Tarihine Notlar II Halvetî-Uşşâkîler* (İstanbul: Sufi Kitap, 2016), 35.

²³⁷ Aldülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik* (İstanbul: Devlet Matbaası, 1931), 190.

²³⁸ Gölpınarlı, *Melâmîlik*, 192.

başlamaktadır.²³⁹ Bayramî Melâmîliğinin (Hamzavîler) gizlilik esasına göre teşkilatlanmışlardır. Bu sebeple sayıları ve iktisadi hayattaki görevleri hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır.²⁴⁰ Melâmîyye, Melâmîyye-i Nûriyye (Tarikat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye) üçüncü devre Melâmîliği olarak bilinmektedir. Melâmîlik, Muhammed Nûrî'l-Arabî'nin gayretleri sonucu bir yol ve tasavvufî bir meslek haline dönüşmüştür. Melâmîler, esmâ'nın hakikatine ulaşma yolunda Peygamberimiz Hz. Muhammed'e ait irfan mesleğine önem vererek onu üstün tutmuşlardır. Bu yola girenleri daima irfan ve sohbe yönelendirmişlerdir.²⁴¹ Melâmîlik'te özel bir kıyafet yoktur. Emel ve hallerinin gizlenmemesini riyakârlık olarak gördükleri için hallerini herkesten gizlemektedirler.²⁴² Kerâmete iltifat etmezler. Tekke, hırka, taç, şekil ve merasim gibi zâhire önem veren bir anlayışa yer yoktur. Tekkelerde boş oturup beklemeye hoş bakmamakla birlikte belirli bir meslek sahibi olmayı tercih etmektedirler. Mürşîd, mürîdin kabiliyetine göre irşat yöntemi uygulamaktadır. Kendilerine mahsus belli sayıda vird ve zikirleri yoktur.²⁴³ Melâmîlik'te kalbi tezkiye ve tasfiye için "gönül paklama" adı verilen mânevî temizliğe yer verilmektedir. Bu temizlik kalbi dünya sevgisinden arındırarak Allah'a vasıl olmanın ilk aşamalarındandır. Gönül paklama yolu ise hakikat yolunda sohbet etmekten geçmektedir. Bu sebeple kendi aralarında toplanarak sık sık sohbe bulunduklarıdır. Keşf ve kerametlere önem vermemektedirler, nafilelerle ibadeti çoğaltmaya ve riyâzete gerek görmemektedirler. Güçleri doğrultusunda hakikat üzere yaptıkları sohbetlerden feyz ile yetinmektedirler.²⁴⁴

Bu bilgiler doğrultusunda Özemre'nin takip ettiği tarikatların ortak noktasının; ehl-i beyt sevgisi, sık sık sohbe bulundukları, zahir görünüşe önem vermemeleri, hallerini gizlemek şeklinde olduğu görülmektedir. Özemre'ninde bu yönde hayatını şekillendirdiği, özellikle akademik çevrede tasavvufî yönünü gizlediği müşahade edilmiştir.

²³⁹ Gölpınarlı, *Melâmîlik*, 194

²⁴⁰ Ergin Çağman, "Ülgener'in Protestanları: Bayramî Melâmîleri", *Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* 1/II (2016), 67.

²⁴¹ Cavit Sunar, *Melâmîlik ve Bektaşilik* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975), 14.

²⁴² Cavit Sunar, *Melâmîlik ve Bektaşilik* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975), 19.

²⁴³ Ömer Yılmaz, *Geçmişten Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2015), 311.

²⁴⁴ Sunar, *Melâmîlik ve Bektaşilik*, 19.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PROF. DR. AHMET YÜKSEL ÖZEMRE’NİN TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ

3.1. Seyr u Sülûk’a Dair Görüşleri

3.1.1. Mürîd ve Mürşîd ilişkisi

Mürîd, kulun nefsin arzularını terk ederek, irâdeden soyulmuş olarak Hakk’ın rızasına yönelmesi, bir mürşide bağlanarak tasavvuf yoluna giren kişi olarak tanımlanmaktadır. Mürşîd, irşâd eden, doğru yolu gösteren anlamındadır.²⁴⁵ Tasavvuf terimi olarak ise “tarikat önderi” manasına gelmekle beraber mürîdleri, tarikâtın eğitim, yöntem ve metodlarıyla yetiştiren mutasavvıf manasındadır. Postnişin, şeyh, seccâdenişin terimleri de mürşîd anlamında kullanılmaktadır.²⁴⁶ İnsan-ı kâmil olma yolundaki basamaklardan ilk ikisini oluşturan temel unsur mürîd ve mürşîddir. Bu iki temel unsurdan ilki olan ve en belirgin role sahip olan mürşîd bu yolda mürîd için önemli bir yere sahiptir. Çünkü mürîdin ilerlemesi için doğru bir rehber ihtiyacı vardır. Bundan dolayı mürşîdin mürîd üzerindeki sorumluluğu daha fazla önem taşımaktadır. Mürşîdin sergilediği yaşam tarzı daha disiplinli olmak zorundadır. Mürşîdin, mürîdine karşı sergilediği tutum, davranışlar ve sorumluluklar tıpkı babanın evladına, komutanın askere karşı sahip olduğu sorumluluk gibi olması gerektiği ifade edilmektedir.²⁴⁷

Özemre’ye göre ilim kendi kendine kazanılmamaktadır. Ona göre mürîd ile mürşîd arasındaki ilişki mürşîdin belirli kıstaslarıyla oluşmaktadır ve bu kıstaslar mürşîdin, kâmil bir mürşîd olduğunun göstergesidir. Ölçütler ise şu şekildedir: kâmil bir mürşîd asla davette bulunmaz, ona intisap etmek için önce talep gerekmektedir. Bu taleple ona gidildiği zaman mürşîd-i kâmil onda oluşabilecek sıkıntılardan dolayı talibi temkin ve temyizle karşılar. Taliple gönül bağı kurmaya çalışarak mana âleminde kapılar açmaya çalışır. Mâna âlemindeki açılmaya göre yavaş yavaş eğitim süreci başlar. Bu süreç talibi kabul anlamına gelmez. Çünkü eğitimle beraber talip te oluşabilecek nefsanî durumları göz önünde bulundurur. Zaman içerisinde hâsıl olan nefsanî zorlukları beraber aşarak ve belirli bir ders sonrasında mürşîde ihvan olarak kabul edilir. Bu zaman sürecinde talibi kendi seçiminde rahat bırakarak sonuca kendisinin ulaşması sağlanır. Talip ayrılmayı tercih ederse gönül rızasıyla helalleşerek ayrılır. Bu tutum mürşîd-i kâmillere has bir tutumdur.²⁴⁸ Tâlib, insan-ı kâmil olma yolunda seçtiği mürşîd-i kâmilî diğerlerinden yani bu işin

²⁴⁵ Seyyid Şerif Cürcânî, *et-Ta’rifât* trc. Arif Erkan (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 207, 231.

²⁴⁶ Cürcânî, *et-Ta’rifât*, 232.

²⁴⁷ Muhammed Yusuf Akbak, “Yunus Emre Dîvânında Mürîd-Mürşîd İlişkisi”, *Tokat İlmiyat Dergisi* 10/1 (2022), 232.

²⁴⁸ Necmettin Şahinler, *Kâmil Mürşîd’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler* (İstanbul: Furkan Yayınları, 1998), 27.

hilecisi olan zâtlardan ayırma yolunda, onun özelliklerini bilmesi gerekmektedir. Özemre'ye göre bu özellikler şu şekildedir: mürşîd-i kâmil, talibini ücrete bağlamaz, kendisinden ayrılmak isteyen ihvanına bedduada bulunmaz.²⁴⁹ Kendi cezbesini mürîdine yüklemeyi yani mürîd onun yanına girdiğinde ve çıktığında bir ferahlama hissetmelidir. Mürîdde oluşan kafa karışıklığı ve ne yapacağını bilememe durumu mürşîd'in kâmil olmadığının göstergesidir. Mürşîdin ısrarla talibini çağırması, kendisinden keramet hâsıl olduğunu iddia etmesi ve mucize argümanları bu zâtlardan uzaklaşılma sebebidir. Mürşîd ile mürîd arasında gizli olması gereken ders kâğıtları ve zikirlerin ortalıkta dolaşması da mürşîdin sıkıntılı olduğunu gösteren bir durumdur.²⁵⁰

3.1.2. Zikir

Zikir, bir şeyi zihinde tutmak, hapsedmek, hatırlatmak, ifade etmek, sağlam söz, gözden geçirmek, çok çalışmak, çağrıda bulunmak anlamlarına gelmektedir.²⁵¹ Zikir denilince, zihinde oluşan ilk tasavvur, dilde oluşan söz olarak anlaşılmaktadır. Tasavvuftaki anlamına zamanla evrilmiş olup Allah'ın sürekli hatırdaki tutulması, fiil ve söz olarak Allah'ın isimlerinin içselleştirilmesi olarak belirginleşmiştir.²⁵² Zikir, Allah'ın zât ismini tekrarlayarak zamanımızı daha verimli hale getirmek amacıyla ya kâmil bir mürşîttan alınarak ya da şeriat-tarikat edep ölçüsünde tesbih ve benzeri şeylerle Esmâ-i Hüsnâ'yı söylemektir. Nitekim bu söylenişte Allah'ı anmanın sadece dil ile söylenmesi değil, kalp ve zihinde de Allah ile meşgul olunması gerekmektedir.²⁵³ Kuşeyri'ye (ö.465/1072) göre zikir, dil ve kalp şeklinde iki kısımdan oluşmaktadır. Kul, dil zikrini devamlı kılmak suretiyle kalp zikrine ulaşmayı hedeflemektedir. Kul, kalbi ve diliyle zikretme aşamasına gelince de mânevî terbiyesinin en kâmil haline ulaşmış olmaktadır.²⁵⁴

Özemre'ye göre ise zikir, Allah'ın güzel isimlerini belirli sayı ölçüsünde, belirli silsile düzeninin de çekilmek suretiyle hâsıl olan zevk-i ilahidir.²⁵⁵ Bu zevk-i ilahi ilk başlarda Kelime-i Tevhîd'le başlamıştır. Zikirle başlayan bu yolculuktaki ana hedef Allah Teâlâ'ya ulaşmaktır. Allah Teâlâ'ya giden bu yolda ilerlemek için güvenilir bir yol göstericiye ihtiyaç vardır. Bu yolun tehlikelerini, sıkıntılarını nefsinde yaşamış bir mürşîde bir yol göstericiye ihtiyaç vardır. Mürşîdin idaresi altında, kendini ona teslim etmiş olan taliplerin bir arada toplandığı ve mürşîdinin belirli

²⁴⁹ Şahinler, *Kâmil Mürşîd'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 28.

²⁵⁰ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşîdlerin Mirası*, 50,51,52.

²⁵¹ Seyyid Cafer Seccâdi, *Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü* çev. Hakkı Uyar (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 522.

²⁵² Mehmet Necmeddin Bardakçı, *İslam Tasavvuf Düşüncesinin Teşekkülü* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2020), 425.

²⁵³ Mehmet Şirin Ayış, "Semennü'dî'de Zikir Anlayışı", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (2016), 26.

²⁵⁴ Abdülkerim Kuşeyri, *Kuşeyri Risâlesi (Sûfilerin İnanç ve Ahlakı)* trc.Dilaver Selvi (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2004), 254.

²⁵⁵ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşîdlerin Mirası*, 79.

bir çerçevede yol-yordam öğrendikleri, farz, nâfile ibadetlerle meşgul oldukları kurum olarak tarikat ortaya çıkmıştır. Hicri III. ve IV. asırdan sonra Allah’a ulaşma yolları ve yöntemleri kurumsallaşmaya başlamıştır. Nitekim XII. asırdan itibaren günümüze kadar tarikatlar pek çok şekillerde çeşitlenerek gelmişlerdir. Tarikatların bu denli çeşitli olmasındaki en önemli etken, Hulefâ-i Râşidin’in her birinden, Resûlullah’ın kendilerine vermiş olduğu zikir yöntemleri sebebiyledir.²⁵⁶

Tâlibin seyr u sülûk’ u nefsin yedi mertebesiyle başlar. Birinci nefis mertebesinde *Lâ İlâhe illâllâh*, ikinci mertebede *Yâ Allah*, üçüncü mertebede *Yâ Hû*, dördüncü mertebede *Yâ Hakk*, beşinci mertebede *Yâ Hayy*, altıncı mertebede *Yâ Kayyum*, yedinci mertebede ise *Yâ Kahhar* lâfzı celâli çekilir. *Yâ Kahhar* ile nefsin kötü huyları kahredilerek insan belirli bir kemâle erişmiş olmaktadır.²⁵⁷ Tâlip seyr u sülûk’ünü mürşidinin verdiği zikri yine onun verdiği sayı kadar çekerek yolculuğu başlatmış olur. Zikirler sayesinde tâlip, girdiği insan- kâmil yolunda esmâ zikrindeki vazifesini alabilecek kabiliyette olduğunu gösterir. Mürşid-i kâmiller zikri verdiği tâliplerini izlerler ve rüya aleminde (mânâ alemi) hasıl olan değişikliklere göre zikrin artırılması ya da değiştirilmesi yönünde değişikliğe giderler. Bu verilen zikirlerle tâlip’in seyr u sülûk’ü hedeflenmektedir.²⁵⁸

Zikir sayesinde tâlip Allah’a yakınlaşmakta ve nefsin tezkiye etmektedir. Zikirler her gün yapılarak vird haline geldiğinde Allah Teâlâ’nın rızası yolunda ilerlemiş olunmaktadır. Bazı zikirler bir ihtiyaca göre de verilmektedir. Tıpkı Özemre’nin hanımı için verilen zikir örneğinde olduğu gibi; Özemre, eşi ile birlikte 14 Ekim 1957 de Eğitim için Fransa da bulunmaktadır. Kamuran Hanım Meudon Rasathânesinde Mme Hermann’ın yanında astrofizik doktorası hazırlamaktadır. Özemre ise Fransız Nükleer Bilimler ve Teknoloji Millî Enstitüsünde atom mühendisi eğitimi görmektedir. Kâmuran Hanım doktora sürecinde hamile olduğu için ve yedi ay dolduğunda bir rahatsızlık, kanama geçirdiğinden dolayı doğuma kadar sırt üstü yatması, hiçbir iş yapmaması gerektiği söylenmiştir. Böylesi sıkıntılı bir durumda efendisi Ali Fuad Gönülenen’e durum bildiren bir mektup yazan Özemre, cevap olarak; eşinin “Hergün 781 adet Besmele çekmesini ve bunu 86.691 Besmeleye tamamlamasını belirten ve Rabbimden İnşâallah, büyük bir lütuf vâki olacaktır” şeklindeki zikir ve dua içeren bir mektup almıştır. Bu tavsiye üzerine hamileliğin yedinci ayından doğum anına kadar sırt üstü yatan Kâmuran Hanım her gün muntazam olarak bu zikri çekmiştir. Artık doğum vakti geldiğinde, sezaryenle doğum yaparak çocuklarını

²⁵⁶ Özemre- Şahinler, Necmettin, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 79.

²⁵⁷ Özemre- Şahinler, Necmettin, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 85.

²⁵⁸ Özemre- Şahinler, Necmettin, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 79.

sağ salim kucaklarına almışlardır.²⁵⁹ Böylelikle Kâmuran Hanım güne gün çektiği zikrin bereketini çocuğuna sıkıntısız bir şekilde kavuşarak görmüştür. Zikir aslında hayatın her alanında olmakla beraber bu tür acil durumlarda da koruyucu bir özelliğe sahip olduğu müşahade edilmiştir.

Özemre'nin tasavvufi yönü ile ilgili bilgileri daha çok *Kâmil Mürşidin Portresi* ve *Kâmil Mürşidlerin Mirası* isimli eserlerinden almaktayız. Bu eserler dâhilinde zikirle ilgili başka bilgiler bulunmamaktadır.

3.1.3. Dua

Dua, Arapça kökenli olup yardım istemek, Allah'a yakarmak, O'ndan bazı isteklerde bulunmak manalarını ihtiva eder.²⁶⁰ Dua, ihtiyacın anahtarı, sıkıntıda olanların rahatladığı yer, darda kalanların sığınağı, ihtiyaç sahiplerinin nefes alma mahallidir.²⁶¹ Tasavvufta dua genellikle sözle bazen de susularak hal ile yapılmaktadır. Sûfilerden bazıları dille yapılan duaya önem vermeyerek, belli bir makamda ve durumda hal diliyle isteklerini ilâhî dergâha arz ederek susmayı tercih etmişlerdir. Bu şekilde duanın kabul ihtimalinin daha yüksek olduğu kanaatindedirler.²⁶² Sehl b. Abdullah Tüsterî (ö.283/896): “Kabul edilmeye en yakın dua, hal ile yapılan duadır.”²⁶³ demektedir. Nitekim dua eden bir gönül için gerçek dost sadece Allah Teâlâ'dır. Duanın kişiye verdiği mânevî güç ile kişi Allah Teâlâ'nın istek ve iradesinde bütünleşmiş olmaktadır. Kul ile Allah Teâlâ arasında kurulan bu bağ hem bir iletişim hem de etkili bir diyalog yoludur.

Dua, insanın Allah'a olan kulluk vazifesinin en önemli unsurudur. İslâm literatüründe genel anlamda dua, kulluk unsurunun değişik kavramlarla anlatılan, çeşitli görünüşlerini de ihtiva eden geniş bir içerik kazanmıştır. Kulun Allah'tan bir şey dilemesi, istemesi, yardıma çağırması, anması olarak dini bir muhteva kazanan dua terimi, kulun içinde bulunduğu şartların etkisiyle Allah'a yönelmesi anlamı da içermektedir.²⁶⁴

Özemre'ye göre dua hayat içerisinde yapılan faaliyetlerden her biridir. Allah Teâlâ ile sürekli bir iletişim halidir. Ona göre duanın asıl hedefi, hayatı hayırlı dualarla bir ibadet haline getirmektir.²⁶⁵ Özemre yaşamı içerisinde bulunduğu ortama göre bir dua belirlemiş ve bu duaları vird haline getirmiştir. Bu yaşam şekli haline getirmiş olduğu dua örnekleri şu şekildedir: Mahalleye her giriş çıkışında oradaki oturanlar için hayır dualarda bulunmak; “İlâhî Ya Rabbi! Bu

²⁵⁹ Özemre, *Gel de Çık İşin İçinden!*, 121.

²⁶⁰ Rağıp el- İsfahânî, *Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü* trc. Abdülbaki Güneş-Mehmet Yolcu (İstanbul: Çıra Yayınları, 2012), 213.

²⁶¹ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfilerin İnanç ve Ahlâkı)*, 293.

²⁶² Süleyman Uludağ, “Dua”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994, 9), 535.

²⁶³ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfilerin İnanç ve Ahlâkı)*, 294.

²⁶⁴ Selahattin Parlador, “Dua”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994, 9), 530.

²⁶⁵ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 139.

mahallede oturanların umûrlarını hayra tebdil et! Onları kazâdan, belâdan, hastalıktan, idrâksizlikten muhafaza et! Hânelerine ve gönüllerine huzur bahşet! Borçları varsa hayırlısıyla vâdelerinde edâ etmelerini nasip et! Arabalarını kazasız, arızasız, hayırlı işlerde kullanmalarını lütfet! Hepsine îman selameti bahşet!” Hastane önünden geçerken “Ya Rabbî! Bu hastanede vefat edenlere mağfîret et, hastalarına şifa lütfet, çalışanlarını merhamet ve ilim ile donat, hepsine iman selameti ver!”; devlet dairesinin önünden geçerken, “Ya Rabbî! Bu devlet dairesinin vatana, millete, devlete hizmet etmesini, çalışanlarının rüşvete boyun eğmemesini, çalışanlarının ibadet idrâki içerisinde çalışmalarını nasip et!”; bir okulun önünden geçerken, “Ya Rabbî! Bu ve diğer okullarımızda okuyan çocuklarımızın analarına, babalarına, vatan ve milletine, devletine hayırlı hizmetkarlar olarak yetişmelerini nasip et! Onları yetiştiren hocalarından razı ol! Hepsini koru! Onları haramlardan koru, helalden uzaklaştırma, onlara iman selâmeti ver!”²⁶⁶; çocuklu bir çifti görünce, “Allah’ın birliğine emanet! Rabbim bu aileyi muhafaza etsin”²⁶⁷; gece yatmadan önce, “Ya Rabbi! Bu ülkeyi, beldeyi, savaştan, düşmandan, afet ve felaketten koru! Ahlâk bozgunundan, borçtan kurtar. Adâletsizlerin, ahlâksızların, hırsızların tasallutundan ve zararlarından koru!”²⁶⁸ şeklinde dua ederken, ulaşım araçlarını kullanırken de bu yöndeki dualarına devam etmektedir. Özemre sosyal yaşam çerçevesinde bu minval üzere vird edindiği dualarına devam ederken, akademik hayatında da her ders öncesi şu şekilde dua ettiği müşahede edilmiştir:

“Ya Rabbi! Lütfu kereminle benim fesahat, belagât ve ilmimi arttır! Beni talebelerimi müffit ve feyyâz kıl! Hata ve kusurlarımız setret! Bunlar dan dolayı beni de başkalarını da muazzeb etme! Talebelerimin cümlesini vatana millete devlete hâdim ve beni de hadimü-l hüdemâ²⁶⁹ kıl! Hepimizin umruna hayra tebdil et! Bizleri peygamber efendimizin ve senin gerçek dostlarının tertemiz yolundan ayırma! Lütfü kereminle bizlere iman selameti nasip et!”²⁷⁰

Bu duayı eda ettikten sonra ardından bir *Fâtiha*, bir *Âyetü’l-Kürsî* ile *Nass ve Felak* sûrelerini tahkim etmeden sınıfa girmediğini, sınıfa girdiğinde ise öğrencilerinin yüzüne Nazar Âyetini²⁷¹ okuduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Özemre, fakülte yıllarında âdet edindiği ve emekli olduktan sonrada fakültenin cümle kapısından girerken de okuduğu duası şöyledir: “Ya Rabbi! bu fakültede hizmet edip de geçmiş olanlardan rahmetini esirgeme! Hoca olsun, öğrenci olsun, hizmetli olsun halen çalışmakta olanları da koru! cümlesinin umurunu hayra tebdil et! hepsine iman selameti bahşet!” Bu duanın akabinde ise kabulü için bir *Fâtiha* okuduğunu belirtmiştir.²⁷²

²⁶⁶ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 143.

²⁶⁷ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 222.

²⁶⁸ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 143.

²⁶⁹ Hâdimü-l Hüdemâ: Hizmetkârların hizmetkârı.

²⁷⁰ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 48.

²⁷¹ Kalem, 68/51-52.

²⁷² Özemre, *Akademik Yıllarım*, 49.

Özemre hem akademik hayatında hem de sosyal hayatında Allah Teâlâ ile bağıını kuvvetli tuttuğu görülmektedir. Darda kaldığı zamanlarda, sevinçli, üzüntü, kederli anlarında, içinde bulunduğu şartların etkisiyle ve bazen de aşılabilir stresli anlarında hemen rabbine dualarıyla sığınmıştır. Hocası Fezâ Gürsoy'un kanser sebebiyle vefatından sonra Anadolu Hisarı Camii'nde cenaze namazında yaşananlar onun içinde bulunduğu şartların etkisiyle Rabbine niyazda bulunduğu duaya örnek teşkil eder niteliktedir: Fezâ Hocanın cenaze merasimine, 200'den fazla siyasi zevat, Türkiye Bilim Akademisi üyeleri, TÜBİTAK yetkilileri ve Türkiye'nin ileri gelen fizikçileri, öğrencileri, dostları gibi pek çok kimse katılmıştır. İkinci namazı için okunan ezanla beraber bu insanlar musalla taşının önünde el bağlayarak saf tutmuşlar ve imamı beklemeye başlamışlardır. Bu durumu şaşkınlıkla karşılayan Özemre, bu garip manzara karşısında ikinci namazını Anadolu Hisarı Camii'nde Prof. Dr. Mahmut Hortaçsu, Prof. Dr. Şehsuvar Zebitay, ile birlikte halktan iki kişi, imam ve müezzinle beraber toplam yedi kişiyle kılmışlardır. İkinci namazını eda ettikten sonra cenaze namazı kılmak için musalla taşının önüne gelen Özemre namazdan sonra şöyle bir duada bulunmuştur:²⁷³

“İlahi Ya Rabbi! Ne kadar büyüksün! İnsan idrâkinin kavraması mümkün olmayan ne yüce bir hikmetin sahibisin! Mâlikü-l Mülk olduğun için her şey senin emrine nasıl da kuzu kuzu itaat ediyor! Hamd ancak ve ancak Sanadır! Kulun Feza Gürseye yaşarken ne kadar büyük lütuflar da bulundun Ya Rabbi! Şimdi de Türkiye'nin kaymağı mesâbesindeki şu zevât içinde ateist olduklarını açık açık ilân edenleri de cenaze namazına ne zaman ve nasıl kılınacağını bilmeyenleri de abdesti ya da abdestsiz olanları da hocamın tabutun önünde tevhid edip nasıl da el bağlayarak, manası ancak idrâk edene âşikâr olan bir Hikmetle, hocama bir kere daha lütufta bulunuyorsun Ya Rabbi! Allah'ım; fakir'den Azametinin, Hikmetinin ve İlminin idrâkini kesme!”²⁷⁴

Bu duadan sonra Fezâ hocanın ruhuna *Fâtîha* 'lar okumuştur. Sadece bu yaşadığıyla kalmayan Özemre, Fatih Sultan Köprüsünden Anadolu yakasına her geçtiğinde Fezâ hocanın defnedildiği Anadolu Hisarı Mezarlığının hizasında ona Fâtihalar okuduğunu ifade etmektedir.²⁷⁵

Özemre TEAŞ Genel Müdürü Danışmanı görevini sürdürürken İstanbul'da altı arkadaşı vefat etmiştir. Vefat eden arkadaşlar arasında Prof. Dr. Nejat Aybers (ö.1998) hocanın ayrı bir yeri vardır. Ona dua ederken yaşadıkları olayı üzüntüyle hatırlamaktadır Nejat Hoca ile bir randevuya yetişmek için bir arabaya binmeye giderken beton yolda oluşmuş keskin bir seviye farkını göremeyen hoca bir anda eli altında kalarak düşmüş ve parmağı feci şekilde kırılmıştır. Bu durum karşısında Özemre hemen suhûletini koruyarak canı çok acıyan ve panik halindeki arkadaşını sakinleştirdikten sonra tedavisi için hastaneye götürmüştür. Özemre, ona iyileşme sürecinde “Yâhu Hoca bunda da bir hayır hikmet vardır”²⁷⁶ demiştir. Bu sözün anlamı, hocanın vefatından

²⁷³ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 58.

²⁷⁴ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 59.

²⁷⁵ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 60.

²⁷⁶ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 177.

sonra ortaya çıkmıştır. Özemre, olayın yaşandığı yerden her geçtiğinde, bu bazen günde 6 ya da 7 defaya tekâbül eden, hocasının ruhuna Fâtihalar gönderiyordur. Bu duaları yalnızca Nejat hocaya değil onun hatırasını hatırlatması sayesinde diğer arkadaşlarının da ruhlarına da Fâtîha gönderiyordur. Özemre, idrâk edene hocanın parmağının kırılmasındaki Hayır Hikmeti bu şekilde ifade etmiştir.²⁷⁷ Özemre'nin hayatının akışı içerisinde ve karşılaştığı olağanüstü durumlarda duaları diline vird ederek bunu bir hayat tarzı haline getirdiği müşahade edilmiştir.

3.2. Tasavvufî Ahlâka Dair Görüşleri

3.2.1. Kulluk ve İbadet Hayatı

Özemre insanın, başlangıcı Allah, bitiş noktası yine Allah olan bir varlık dairesinde yaratıldığını ifade etmiştir. Ona göre insan görünenle görünmeyeni, güzel hasletlerle kötü hasletleri, hayr ve şerri bir arada aynı anda barındırabilen bir varlıktır.²⁷⁸ Bu varlığın dünyaya gelme gayesi Allah'a kul olmaktır. Allah'a kul olmanın gereği ise ibâdettir. İbâdetler yapılış ve uygulanış yönünden farklılık arz etmektedir. Farklılık noktasındaki ayrım, avâmın ibâdeti ve havassın ibâdeti şeklinde sınıflandırılarak yapılmaktadır. Özemre, sınıflandırmadaki ilk başlık olan avâmın ibâdetini şu şekilde açıklamaktadır: Kişilerin ebeveynlerinden görmüş oldukları ve onların yaptığının aynısını yapmak üzere taklidî bir şekilde yapılan ibâdetlerdir. Bu ibâdetten kalbî olarak rahat olan kişi, başka bir araştırmayı gerek görmeden ibâdeti olduğu gibi almıştır.²⁷⁹ Otomatiğe bağlanmış gibi şekle dayanan ibadetler avâmın ibâdeti olarak değerlendirilmektedir.²⁸⁰

Özemre kişinin ibâdetini uygularken kulluk iradesine bağlı olarak tam bir teslimiyetle, sorgulamadan yapması gerektiğini ifade etmiştir. Kulluğun anlam olarak açıklaması da tam da bu şekildedir.²⁸¹ Kul ibâdetlerini Allah'tan geldiği gibi sorgusuz sualsiz tam teslimiyetle uygulaması onun samimiyetinin ve kulluğunun delilidir.

Özemre'ye göre ibâdetler arasında üstünlük vardır. Bu üstünlük, ibâdetlerin temelini oluşturmaktadır. İbâdetlerin temelini oluşturan üstün ibâdet ise "Allah'a şirk koşturmamaktır." Bu ibâdet, namaz gibi şekli bir ibâdet değildir. Düşünmeye, sürekli diri tutulması gereken bir tasavvura ve temyize yani ayırt etmeye dayanan bir ibâdettir.²⁸² Derin bir tefekkür ve idrâk isteyen bu ibadet en zor ibâdettir. Bunun gibi her an zinde ve idrak gerektiren bir diğer ibâdet ise Peygamber (s.a.s) efendimizin "Bir gün adâletle muâmele de bulunmak, altmış yıllık ibadetten

²⁷⁷ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 179.

²⁷⁸ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 7.

²⁷⁹ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 229.

²⁸⁰ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 232.

²⁸¹ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 231.

²⁸² Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 132.

üstündür.”²⁸³ hâdis-i şeriflerinde belirttiği “Adaletle muâmele de bulunmak” tır.²⁸⁴ Diğer mûtaad ibadetlerden üstün kılan özelliği ise şöyledir: Dinin temelini oluşturan namaz, oruç, hac, zekât gibi ibâdetler kişiler tarafından takliden yerine getirilmektedir. Buna karşılık “Adaletle muâmele de bulunmak” herkesin üstesinden gelebileceği bir ibâdet değildir. Çünkü bu ibâdet Allah’ın rızasına layık olacak bir şekilde hak, hakkâniyet ve adalet kavramlarını yerine getirmeyi öncelemektedir.²⁸⁵

Allah’ın her emrine tabi olmak ona kulluk etmek anlamına gelmektedir. Farz olan ibâdetleri, Kur’ân-ı Kerîm de yer alan her emir ve yasakları yerine getirmekte her kulun üzerine farzdır. Hucurât sûresi 12. âyette; zân, tecessüs ve gıybet gibi kavramlara vurgu yapılmaktadır. Özemre’ye göre bu kavramların içerdiği anlamlara, hayatımızda dikkat edecek olursak yani zânda bulunmadığımız, gıybet yapmadığımız, ya da tecessüste bulunmadığımız her an ibâdetten sayılmaktadır.²⁸⁶

Özemre, Peygamber (s.a.s) efendimizin: ibâdet olarak gördüğü birtakım tutum ve davranışları şu şekilde sıralamaktadır;

1. Helâl rızık çerçevesinde çalışmak, kazanmak.
2. Bir işin sonunu sabır göstererek beklemek.
3. Yemek yeme konusunda itidalli olup, az yemeğe dikkat etmek.
4. Duâ, ibâdetin en faziletlisidir.
5. Şahıslar hakkında hüs-i zânda bulunmak.
6. Susmak, ibâdetin bir alt derecesidir.
7. Bilgin bir kimseyle beraber olmak, beraber vakit geçirmek.
8. Kitaba bakmak, ilim ile bilgi ile bir an bile meşgul olmak, altmış yıl ibadetten hayırlıdır.
9. Bilgi edinmeye bir an bile gayret göstermek, bütün geceyi ibâdetle geçirmekten, üç ay oruç tutmaktan hayırlıdır.
10. Allah katında, bilgi elde etmeye çalışmak, namazdan, oruçtan, hacdan ve Allah yolunda cihattan üstündür.²⁸⁷

Özemre, avamın ibâdetini taklîd ve otomatige geçirilmiş bir hareket olarak değerlendirmektedir. Havassın ibâdetini ise şu şekilde anlatmaktadır: Havas, farz ibadetlerinin tamamını yapar ama bu ibadetlere ek olarak nâfile ibâdetlere de hassasiyetle önem vermektedirler. İbâdetlerini uygularken taklîd üzere değil idrâk üzere yani anlayış ve tefekküre dayalı

²⁸³ Abdülbâkî Gölpınarlı, *Hiz. Muhammed ve Hadisleri*, (İstanbul: Arkın Kitapevi, 1957), 50.

²⁸⁴ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 232.

²⁸⁵ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 234.

²⁸⁶ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 138.

²⁸⁷ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 135.

yapmaktadırlar. Bu şekilde yaşayan zâtlar hayatlarını ibâdet üzere şekillendirirler. Özemre'ye göre bu şekillendirme, her işlerinde duâyı dillerine pelesenk etmeleri, her duâ sonunda da “Elhamdulillahi alâ külli hâl” söylemiyle bir *Fatiha* sûresini okumayı adet haline getirmek şeklinde olmaktadır.²⁸⁸ Kendisi de bu şekilde derslerine girmeden önce “Yarabbi ilmimi ve belâgatımı artır, beni ve talebelerimi yararlı, bereketli kıl. Hata ve kusurlarımızı gizle, ört. Bunlardan dolayı sıkıntıda koyma, cümlesini vatana yararlı evlat, hâdim, benide hadîm-i hüde ma eyle. Bizleri peygamber yolundan ayırma, hepimizi hayra tebdil eyle, iman selameti nasip et”²⁸⁹ şeklindeki duâ da bulunması ve sonunda bir *Fâtiha* sûresini okuması, hayatını ibâdet üzere düzenlediğini gösterir niteliktedir. Özemre, yanına gelen öğrencilerini sabırla sonuna kadar dinlemesi,²⁹⁰ oturduğu mahalleye her giriş çıkışında, bir hastanenin, bir devlet dairesinin, bir okulun önünden geçerken, çocuklu bir aile gördüğünde ve gece yatmadan evvel bu yöndeki duâları icrâ ederek hayatını ibâdet kılmıştır.²⁹¹

Sonuç olarak denilebilir ki Özemre, kulluk ve ibâdet hayatını, Allah’a şirk koşmamak, adâletle muâmelede bulunmak, hayatı ibâdet kılmak üzere şekillendirmek önceliğinde ele alarak avamın ve havassın ibâdeti bağlamında konuya açıklık getirmiştir. Peygamber (s.a.s) Efendimizin bize ibâdet olarak bildirdiği tutum ve davranışları, ibâdetlerin yapılış şekli, idrak, temyiz ve zâhiri yönü ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Konuyu âyet ve hadislerle destekleyerek bu alanda da bilgili olduğunu gözler önüne sermiştir.

3.2.2. Zühd

Zühd, sözlükte bir şeye meyletmemek, yüz çevirmek, itibar etmemek, ilgisiz davranmak anlamına gelir. Arapça “z h d” fiilinin mastarıdır.²⁹² Zühd, yüce bir makamdır, her şeyden uzaklaşıp onu rızasına tâlip olanların, tevekkül erbâbının ilk basamağı ve hoş hallerin güzel mertebelerin temelidir. Sûfilerden, Serî es-Sakatî (ö.251/909) “Yüce Allah, velilerinden dünyayı çekip aldı, onu seçkin dostlarından, sevdiklerinin kalbinden uzaklaştırdı çıkarıp attı çünkü Allah onlar için dünyaya razı değildir” demiştir. Cüneyd-i Bağdâdî (ö.297/909) “Zühd, elden çıkana karşı kalpte hiçbir arzu ve isteğin bulunmamasıdır” demiştir. İbnü’l Cellâ (ö.306/918) “Zühd, Dünyaya yok olup gidecek gözüyle bakmaktır” demiştir.²⁹³ Aslında zühdi bir yaşam, sûfilere dünya sevgisinden uzaklaştırarak, dünyayı gözlerinde küçültmek suretiyle yüz çevirmeleri kolaylaştırmış ve dünya

²⁸⁸ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 139.

²⁸⁹ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 78.

²⁹⁰ Özemre, *Portreler, Hâtıralar*, 79.

²⁹¹ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 246.

²⁹² Ebü’l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânü’l- ‘Arab*. (Dâru Sadr, Beyrut 1414), III, 196.

²⁹³ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfilerin İnanç ve Ahlâkı)*, 166.

sevgisinden uzaklaştırmıştır. Bâyezîd-i Bistâmî (ö.234/849[?]), Muhâsibî ve Ebû Tâlip Mekkî (ö.386/996) zühdün kalbî bir hal olduğunu belirterek, dünya malına sahip olmanın zühde mâni olmayacağını vurgulamışlardır. Sûfilerin çoğunluğu zühd'ün en üstünü, dünya nimetlerini yerinde kullanarak şükrünü eda etmektir şeklinde değerlendirmişlerdir. Onların aynı zamanda fırıncı, attâr gibi küçük meslek erbabı oldukları dikkate alındığında zühdün dünyayı kötülemediği, çalışmaya ve tevekküle engel olmadığı anlaşılmaktadır.²⁹⁴

Özemre'ye göre zühd, her şeyden elini çekip kendini ilme vermek, bu vesileyle Allah'a ulaşmak ve onun yolunda kendini feda etmektir. Bu açıdan gündelik işlerde etkili bir biçimde, isâbetli ve dirâyetli bir şekilde kullandığımız aklın ötesinde başka bir akıl olan ilimde rûsûh sahibi olmayı öncelemektedir.²⁹⁵

Özemre, ashâb-ı suffe'den örnek vererek, Peygamber Efendimizin onlara, nazil olmuş âyetlerin herkese açıklanmayan manalarını açıklamak suretiyle yani ilm-i ledün sırlarını yavaş yavaş telkin ederek onları ayrı bir eğitime tutmuş olduklarından, onlara güzel mertebelerin, hoş hallerin temelini attığından bahsetmiştir. Onlara, Allah Teâlâ'nın rızası yolunda, yüce makama ulaşma yollarını göstermiştir. Nitekim o zaman diliminde bu makamın adı henüz konulmamıştır. Bu yol aslında zühd yoludur. Bu zâtlar Allah'ın âsârı, ef'ali, sıfatları ve isimleri ile bunların tecellileri hakkında derin bir anlayış ile donatılmışlardır. Özemre'ye göre ashâb-ı suffe üzerindeki bu eğitimin adı zühd idi.²⁹⁶ Onlar hayatlarını ilme adanmışlar ve bu yolda dünyayı kalplerinden çıkarmışlardır.

Özemre, zühde uzanan ilm-i ledün ilminin pratiğinin tarikatlar olduğunu belirtmiştir. Ona göre herkes ilm-i ledün sahibi olmaya mecbur değildir. Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmanın asgari şartı şerîattır. Ona göre şeriatla asıl gaye insanların aynı yolda birleşmesi ve şeriatın hükümlerini yerine getirmesi suretiyle, Allah Teâlâ'nın kendilerine vaad ettiği rızasını kazanmaktır. Eğer insanlar şeriatla yetinmez ve şeriatın arkasındaki ilahi hakikatleri anlamak isterse kendini eğitecek, kâmil bir yol göstericiye müracaat etmesinde isabet vardır.²⁹⁷

Özemre'nin akademik ve sosyal yaşantısını incelediğimiz bu çalışmamızda onun zühde dair yaşam şeklide dikkatimizi çekmiştir. Onun akademik hayatında Allah Teâlâ rızası ve Peygamber Efendimiz'in sünneti ışığında ilerlediği görülmektedir. Ona sunulan dünyalık menfaatleri elinin tersiyle itmesi ve O'nun rızası için görevlerinden ayrıldığı müşahade edilmiştir.

²⁹⁴ Bardakçı, *İslam Tasavvuf Düşüncesinin Teşekkülü*, 407.

²⁹⁵ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 30.

²⁹⁶ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 25.

²⁹⁷ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 32.

Yaşadığı sosyal çevresinde ve aile yaşantısında yine bu yönde tercihlerle hayatını sürdürdüğü gözlemlenmiştir.

3.2.3. Takvâ

Takvâ, korkulan şeylerden insanın kendi canını korumasıdır. Şerîatta ise kişinin kendisini günahlardan sakındırması anlamında kullanılmıştır.²⁹⁸ Bununla birlikte korkma, sakınma, kaygılanma,²⁹⁹ dikkatli davranmak, korunmak,³⁰⁰ anlamlarını da içermektedir. Takvâ, tasavvufta bir makam olup, kulun ibâdet, mücâhede, riyâzat ve uzlet gibi konularda Hakk'ın huzurun da bulunduğu mânevî yerdur.³⁰¹ İlk dönem sûfîlerinden Sehl et-Tüsterî "Takvâ, tek başına halleri müşâhede etmektir. Yani Allah ile sükûn bulan ve bu hâlden zevk alan bir kulun Allahtan başkasından sakınması gerekir demektir." sözüyle takvâyı tanımlayarak ve "Takvâsının doğru olmasını isteyen, bütün günahlardan el çeksin" demiştir.³⁰² Bu şekilde günahlardan uzaklaşarak Allah Teâlâ'nın rızası yolunda her şeyden uzaklaşmaya vurgu yapmıştır. Sehl et- Tüsterî ile benzer görüşe sahip olan İbrâhim b. Muhammed Nasrâbâdî (ö.367/978) "Takvâ, kulun yüce Allah'tan başka her şeyden sakınmasıdır."³⁰³ demekle aynı konuya işaret etmektedir.

Bu tanımlara göre takvâ, Allah Teâlâ'nın hoşlanmadığı, O'ndan uzaklaştıran her şeyden sakınmak olarak ifade edilmiştir. Kısaca takvâ, Kur'ân-ı Kerîm'e ve Hz. Peygamber'e (s.a.s) fiilen uyarak, hayatın hem zâhirini hem de bâtınını düzenleyerek yaşamaktır. Takvâ, Müminlerin temel özelliği olup, onları günahlara karşı bir kalkan vazifesiyle korumaktadır. Sûfîlerin de büyük önem verdiği bir makamdur. Bu makam helal ve haramların ayırımına dikkat ederek, şüpheli şeylerden sakınarak, uzak durarak korunabilir.

Özemre takvânın, rutin yapılan ibadetleri tam ve sürekli yapmaktan daha farklı bir şey olduğunu belirtmektedir. Ona göre takvâ, âriflerin kalbidir. Onlar ibadetlerini cennet ya da cehennem korkusuyla değil Allah'a olan sevgilerinden yapmaktadırlar. Bu sebepten âriflerin ibadetleri, günahlardan sakınmaları bir görev, bir korku değil Allah'a kavuşma, onun zatını müşâhede etmek içindir.³⁰⁴

²⁹⁸ İsfahanî, *Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 1176.

²⁹⁹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 259.

³⁰⁰ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Marifet Yayınevi, 1991), 342.

³⁰¹ Serrâc, *el-Luma' İslam Tasavvufu*, 42.

³⁰² Ebû Bekir el- Kelâbâzî, *Ta'arruf Doğu Devrinde Tasavvuf* haz. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1979), 148.

³⁰³ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfîlerin İnanç ve Ahlâkı)*, 158.

³⁰⁴ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 135.

Özemre takvânın, Peygamber Efendimizin: “Bir gün adaletle muamelede bulunmak 60 yıllık ibadetten üstündür”³⁰⁵ buyruğu ile Allah Teâlâ’nın “.... *Adil olun! bu Takvâya yakındır*”³⁰⁶ âyetini aynı anda göz önünde bulundurmak suretiyle Kur’ân’daki takvâ kelimesinin işaret ettiği sözcüklerde geçen, çekinmek, korumak, korunmak, nefsi faydalı şeylere yönlendirmek anlamlarından farklı olduğunu belirtmiştir. Takvâ sahibi olmanın, karşılığı 60 yıllık ibadetten üstün olan adaletten de üstün olduğunu ifade etmiştir.³⁰⁷ Özemreye göre nasıl ki zühd, aşk, vecd, zikir, namaz insanı Allah’a ulaştırır, kemâle erdirtir takvâda bu yollardan birisidir.³⁰⁸ Özemre’ye göre takvâ, Allah Teâlâ’ya ulaştıran yollardan birisi olmakla beraber ibadetlerin en üstünüdür. Hatta âdil olmaktan da daha üstündür.

Takvâ mûtaad ibadetlerden farklılık arz etmektedir. Bu farklılığı belirtmek için Peygamber Efendimiz bir hadisinde “Her Takvâ sâhibi Muhammed’in Ehl-i Beytindendir.”³⁰⁹ buyurmaktadır. Bir başka hadis-i şerifinde Peygamber Efendimiz “Her şeyin bir madeni vardır. Takvânın madeni ise âriflerin kalbidir”³¹⁰ buyurmakla Allah Teâlâ’ya ârif olanların Takvâ sahibi olduklarını bildirmiştir.³¹¹

Takvâ, aslında korkmayı değil sevgiyi ifade etmektedir. Takvâ’da Allah’ın rızasını kaybetme korkusu, kaygısı vardır. Sûfiler bu durumu şu şekilde ifade etmektedirler. “Neden ve niçin korkayayım ki, bütün gece bana dostluktan bahsediyorsun”; senden korkuyorum ama cehennem azabından çekindiğim için değil”³¹² Allah Teâlâ dostlarına yani takvâ sahibi insanlara hiçbir korkunun olmadığını şu âyette müjdelemiştir: “*Bilesiniz ki Allah’ın dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de.*”³¹³ Bu müjdeyle Allah dostları O’nun koruması altında olduklarının bilincindedirler.

3.2.4. Mücâhede

Mücâhede, muhârebe yani savaşmak anlamına gelmektedir. Nefs-i emmâre’ye zor ve güç gelen şeyleri ona yüklemek suretiyle savaşmaktır.³¹⁴ Bütün dünya sevgisinden sıyrılarak, Allah’a olan ihtiyacın doğruluk üzere olmasıdır. Nefsin Hak rızası yolunda ıslah edilmesidir.³¹⁵ Mücâhede, insanın nefsini eğiterek terbiye altına alması için verdiği mücadele ve savaştır. Kişinin batinında,

³⁰⁵ İsmail b. Muhammed Aclûnî, *Keşfü'l-Hafa*, çev. Mustafa Genç (İstanbul: Beka Yayıncılık, 2019), II,58,1721.

³⁰⁶ el-Mâide, 5/8

³⁰⁷ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 135.

³⁰⁸ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 44.

³⁰⁹ İsmail Mutlu vd., *Câmiü's-Sağır Muhtasarı, Tercüme ve Şerhi* (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1996), 1/28,10.

³¹⁰ Mutlu vd., *Câmiü's-Sağır Muhtasarı, Tercüme ve Şerhi*, 1/28,10.

³¹¹ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 135.

³¹² Kelâbâzî, *et-Ta’arruf*, 148.

³¹³ Yûnus, 10/62.

³¹⁴ Cürcânî, *et-Ta’rifât*, 205.

³¹⁵ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 189.

iç dünyasında verdiği mücadeledir. Kişinin nefsi için verdiği savaşın aşamaları bulunmaktadır ve bu tek başına olmamaktadır. Kişi nefisini kemâle erdirmek, benliğini eritmek için ilk önce kendine bir Mürşid-i Kâmil bularak bu yolda ilerlemeye başlaması gerekmektedir. Dervişler onun telkinleri ve yol göstermeleri ile insan-ı kâmil olma yolunda ilerler.

Özemre'ye göre insan-ı kâmil olma yolu ve yöntemleri nefsin tezkiyesi ile başlar. Nefsin tezkiyesi ise nefsin yedi tavrı (Etvâr-ı Seb'a) ile mümkün olmaktadır. Bu şekilde kişi nefsiyle mücâhedeyi başlatmış olmaktadır.³¹⁶ Özemre nefisle mücâhede'ye ilk önce Allah Teâlâ'nın esmâsından bir tanesini zikretmekle başlanacağını söylemektedir. Çekilen zikirler ve bunların sıralanışı tarikatlara göre değişiklik arz etmektedir. Özemre, Halvetiyyenin bazı kollarındaki uygulamayı örnek vererek açıklama yoluna gitmiştir. Halvetiyyenin birinci nefis mertebesinde Lâ İlâhe İllâllah zikriyle başlanılmaktadır. İkinci mertebede Yâ Allah lâfzı celâli çekilmektedir. Üçüncü mertebede Yâ Hü, dördüncü mertebede Yâ Hak, beşinci mertebede Yâ Hay, altıncı mertebede Yâ Kayyum, yedinci mertebede Yâ Kahhar çekilir. Sonuncu zikir olan Yâ Kahhar'dan sonra nefis kahredilir ve nefis ortadan kalkar. Nefis ortadan kalkınca "nefsin mahiyeti ruha inkılap edince" ortaya ruhun güzelliği çıkar. Bu şekilde insan belirli bir kemâle erişmiş olur.³¹⁷

Halvetiyye de nefsin mertebelerinin bütün hile ve hurdaları tespit etmiş ve bunları yaşamış olan kimselere, mürşidleri tarafından "İcâzetname" ya da "Hilâfetname" verilir. Halvetiyye'nin bazı kollarında on iki dersi bitirenlere bu belgeler verilir. On ikinci derse kadar başka esmâlar da vardır. Az önce bahsettiğimiz esmâlara ek olarak Yâ Vehhab, Yâ Fettah, YâVâhid, Yâ Ahad, Yâ Sâmed esmâlarında çekilir, ders tamamlanır ve icâzetname verilir. Bu icâzetname, târikata talip olanlara mürîd olarak kabul etmeye, zikirleri telkin etmeye, rüyaları dinlemeye, dersleri geçirmeye, dersleri bitirenlere de hilâfet vermeye yetkin bir kimse olduğunu gösterir niteliktedir. Kişi bu icâzetname ile bir tarikat şeyhi olur ve bu kollar halinde devam eder gider. Özemre: "Bu dersleri tamamlayanlar nefis hakkında bir ilim sahibi olmuşlardır ve mücâhedelelerini tamamlamışlardır lakin Allah mi'raçlarını vermemişse bunlar hala ilim bakımından cahildirler"³¹⁸ demektedir. Dolayısıyla kişide ikinci bir cihad başlar O da cehalete karşı cihaddır.

Nefse karşı mücâhede bittikten sonra Tevhid-i Ef'al,³¹⁹ Tevhid-i Sıfat,³²⁰ Tevhid-i Zât³²¹ mertebeleri tamamlanılmaktadır. Nefs-i emmâresini tanımayan bu mertebeye ulaşmamış kimse Tevhid-i Ef'ali anlamaz. Özemre, kişi emmâre nefsi tanırken kendine tevhid-i ef'al telkini

³¹⁶ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 84.

³¹⁷ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 50.

³¹⁸ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 51.

³¹⁹ Tevhid-i Ef'al: Fiilerin birliği.

³²⁰ Tevhid- Sıfat: Sıfatların Birliği

³²¹ Tevhid-i Zât: Kevnî zâtların, zât'î ahadiyyeye dönüşerek tamamen yok olması.

yapmışsa bu onu vehme götürür, sapıklığa götürür ve onun mertebeler arasında yolunu keser, zındık kılar demiştir. Nefse karşı mücâhede bitmeden tevâhid mertebelerine geçilmeyeceğini ifade etmiştir.³²²

3.2.5. Akıl ve İlim

Akıl, hayra ve şerre kullanılabilen, sınırlarının çerçevesinin Kur’ân ve sünnet olması, ustalıkla kullanabilmek içinde Allah Teâlâ’nın lûtfuna iltica etmemiz gereken bir imkândır. Özemre, akıl ile imanı ikiz kardeş olarak niteleyerek bu iki veçheyi kendinde cem etmiştir.³²³

Sûfiler, etki ve yetki alanı şehâdet âleminden oluşan akl-ı meâş, akl-ı cüzî, akl-ı tecrübi olarak isimlendirilen insan aklının değerini her vesileyle beyan etmişlerse de yüce, ezeli ve ebedi hakikatler söz konusu olduğunda bu alan da öne çıkan metafizik aklın yani akl-ı meâd’ın olduğunu belirtmişlerdir.³²⁴

Tasavvuf alanında akıl iki fasılda ele alınmaktadır. Özemre, *Kâmil Mürşidlerin Mirası* eserinde bunların Akl-ı Meâş ve Akl-ı Meâd olduğunu ifade eder. Akl-ı Meâş; insanın ilk doğduğu ve annesinin kokusunu ilk hissetmeye başladığı andan itibaren yani maddi âlemi ilk defa algılamaya başladığı andan itibaren oluşmaya başlayan akıldır. Bu akıl yaşam süresince etkileşimde bulunduğu her şeyle gelişme göstermektedir. Akl-ı Meâş, duyular yoluyla eşyayı tanımamıza, eşyalar arasında bağlantı kurmamıza, bunlar hakkında oluşan bilgileri sınıflandırmamıza, eşyadan hareketle öğrendiğimiz soyut bilgilerin zihnimizde oluşan remzlerini tanımamıza ve bunları kategorize etmemizi sağlayan bir vasıttır.³²⁵ Bu akıl kesbî akıldır yani insanın çabasıyla kazanılmaktadır.³²⁶ Akl-ı Meâş, nesneleri ve onun zihnimizde oluşan temsillerini anlayarak sınıflandırma işini yapmaktadır. Yani şehâdet âleminin zihnimizde oluşturduğu temsillerini anlayan akıldır. Bu anlama ve sınıflandırma işlemindeki sonuca ise; hâfıza, düşünce, kıyas, istidlal, istikra, diyalektik ve mantık gibi araçları kullanarak ulaşmaktadır.³²⁷ İnsan-ı Kâmil mertebesine ulaşamayan sıradan insanlara ait olan bu akıl, çokça hataya düşmekte ve tamamen nefsi hareket etmektedir. Özemre, akl-ı meâş’ın hem bu özelliğinden hem de ahlaka, adâlete ters düşen hareketleri kendisine haklı gösterebilme yeteneğinden dolayı onu “vahşi küheylana” benzetmektedir. Nasıl ki böyle bir küheylan gemsiz, eğersiz istediği her yöne gidebilirse akl-ı meâş’ta, Kur’ân ve Sünnet yoluyla dize getirildiği takdirde ahlâkî, vicdanî, yönden sapma

³²² Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 33.

³²³ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 33.

³²⁴ Kalkan, “Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre’nin Tasavvufi Görüşleri”, 260.

³²⁵ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 151.

³²⁶ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 154.

³²⁷ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 153.

gösteremez. Akl-ı meâş da bu şekilde zabt altına alınırsa, sınırı Kur’ân ve Sünnet ile belirlenirse insanı istediği yöne götürür ve sapma gösteremez.³²⁸

Özemre, akl-ı meâd’ın şehâdet âleminin arka planındaki Bâtındaki ilahî hakikatleri görme yetisi kazanan akıl olduğunu belirtir. Ahirete ve Bâtına yönelmiş bir akıldır.³²⁹ Metafizik gerçekliği anlamaya yönelik olan bu akıl, herkeste bulunmamakla birlikte bu akli kazanmak içinde bir eğitimden geçmek gerekmektedir. Bu eğitim, ilm-i ledün kapılarını açar ve eşyanın hakikatini yani neyi remz ettiğini, Allah Teâlâ’nın hangi isim ve sıfatının yansıması olduğunun idrakini de kazandırmış olur.³³⁰

Özemre ye göre, akl-ı meâş’ın objesi şehâdet âlemidir ve işlevi bu âlemedir. Metafizik âleme yani gayb âlemine bu akılla geçilememektedir. Bunun için sâlik’e Allah Teâlâ’nın lütfu keremiyle hikmet verilmiş olmalıdır. Akl-ı Meâş kesbî olmasına yani insan çabasına bağlı olmasına karşılık, akl-ı meâd vehbîdir, Allah’ın dilemesiyle olmaktadır.³³¹ Özemre’ye göre bu iki aklın ürünü olan bilgi türü arasındaki en önemli fark, birincisinin kaynağının direk insan nefsinden oluşması, ikincisinin ise nefse karşı savaş açıp sonucunda fena makamında kişiye verilen bilgi olmasıdır. Sonuçta, nefis kaynağında vehim ile bilgi elde edilmekte, akabinde Allah Teâlâ ile kulu ayıran vehim perdesinin aradan kalkması sonucu kesin bilgiye ulaşılmaktadır.³³² Nitekim bu iki aklın sonucu gaybî bilgi ile şehâdet âlemine ait bilgi, mahiyet bakımından farklılık arz etmektedir. Çünkü gayb âlemi bilgisi subjektif bilgidir. Aynı anda bu âlemi müşahade eden kişilerin tecrübeleri farklılık göstermektedir.³³³

Özemre’ye göre ledünnî bilgi, gayb âlemine ilişkin bilgi olup, fitraten üstün yetenekli, seçilmiş özel bir gruba, kâmil bir müridin eğitimi ile farklı bir olgunluk kazanmış kişilere onları hâl sahibi kılmaya yönelik bir bilgidir. Lakin zamanla bu bilgiler ehli olmayanlara sızarak, dindeki uygulamaların zamanla özünden uzaklaşmasına sebebiyet vermiştir ve bazı itikâdi fırkaların ortaya çıkmasına sebep olacak kötü sonuçlar doğurmuştur.³³⁴

Özemre, ilm-i ledüne ulaşmış kişiler ilmî seviye açısından sıradan insanların ulaşamayacakları bir noktada olsalar da Allah’ın ilmi ile kulun ulaştığı ilmin aynı sevide

³²⁸ Ahmet Yüksel Özemre, “Akıl Vahşi Bir Küheylana Benzer” (Görüşmecisi: Ercan Alkan, Görüşme Transkripsiyonu), *Altınoluk Dergisi* 4 (Mayıs 2005), 44.

³²⁹ Özemre- Şahinler, *Kâmil Müridlerin Mirası*, 41.

³³⁰ Özemre- Şahinler, *Kâmil Müridlerin Mirası*, 42.

³³¹ Özemre- Şahinler, *Kâmil Müridlerin Mirası*, 154.

³³² Kalkan, “Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre’nin Tasavvufi Görüşleri”, 261.

³³³ Özemre, “Akıl Vahşi Bir Küheylana Benzer”, 43.

³³⁴ Özemre- Şahinler, *Kâmil Müridlerin Mirası*, 57,72.

olmadığının vurgusunu yapar ve şöyle der: “Allah Teâlâ ilminin son kertesini kimseye vermez. Evliyâsına dahi vermez.”³³⁵ Nitekim Allah ilminden sadece dilediği kadar vermektedir.

3.2.6. Tevekkül

Tevekkül, bir kişiye güvenmek, onu kendi yerine vekil tayin etmek³³⁶ anlamına gelmektedir. Tasavvuf literatüründe ise tevekkül şu şekilde tanımlanmıştır: Serî es-Sekatî (ö.251/865), “Lâ havle velâ kuvvete” sözüyle, günahattan dönerek tâata yönelmek; zararı defederek faydayı istemek sadece Allah’ın kuvvetiyle olur diyerek, güç ve kuvvetten sıyrılıp çıkmandır, ayrılmandır.” demiştir. Sehl b. Abdullah et-Tüsterî (ö.283/896), “Kayıtsız şartsız Allah’ın huzurunda bulunma, tam bir teslimiyet hali.”³³⁷ şeklinde tanımlamıştır. Zünnû-i Mısırî, “sebeplere güvenmeyi bırakarak, kalpten silerek Allahtan başka mal, mülk sahiplerinin tamamına güvenmeyi bırakmak, terk etmek.”³³⁸ şeklinde ifade etmiştir. Bu tanımlamalardan onların, Allah’a tam teslimiyet ve O’ndan başkasına güvenmemek merkezinde, ortak bir görüşe sahibi oldukları görülmektedir.

Özemre de bu merkeze uzak olmayan bir tevekkül anlayışına sahiptir. Ona göre tevekkül, her işin kader hükmünde vuku bulması ve kimsenin bu hükmü değiştirme gibi bir gücünün olmaması olarak değerlendirmektedir.³³⁹ Bu tanımlamasına ek olarak hayatına dustur edindiği, insanlara şu iki prensip üzerinde kendilerini muhafaza etmelerini ve tevekkül üzere olmalarını önermektedir.

Prensibin ilki, Allah Teâlâ’nın Tevbe sûresin de işaret ettiği: “.....Bize, Allah’ın bizim için yazmış olduğundan başkası kesinlikle isâbet etmez. O’dur bizim dostumuz ve inananlarda Allah’a dayanıp tevekkül etmelidirler”³⁴⁰ Özemre, bu âyeti kerimeyi kaza ve kader bağlamında tevekkülle birleştirerek şu şekilde bize anlatmaktadır: İnsanlar akıllarıyla, vehimleriyle ya da mecburiyetten aldıkları bir takım karar ve tedbirleriyle Allah’ın takdirinin önünü kesemezler. Ezelde insanlar hakkında ne hüküm verildiyse, o hüküm tasarrufunda O’nu aciz kılamazlar. Aslında kendilerinin aldıklarını sandıkları bütün tedbirler, O’nun kendileri hakkında vermiş olduğu hükümlerden başka bir şey değildir. Bilineni ve bilinmeyi en ince ayrıntısına kadar ayarlayan ve ona hâkim olan Allah Teâlâ’dır. Kader çizgisinde O, bütün bunları belirlemiş, tespit etmiştir. O’nun hükmünün dışında hiçbir şey tecelli etmemektedir.³⁴¹

³³⁵ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 53.

³³⁶ İsfahânî, *Müfredat Kur’an Kavramları Sözlüğü*, 1177.

³³⁷ Kelâbâzî, *et-Ta’arruf*, 151.

³³⁸ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfîlerin İnanç ve Ahlâkı)*, 207.

³³⁹ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 38.

³⁴⁰ et-Tevbe, 9/51.

³⁴¹ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 96.

Özemre, ikinci prensip olarak sabır kavramına vurgu yaparak “*Muhakkak ki Allah sabredenlerle beraberdir*”³⁴² âyeti bağlamında Allah Teâlâ’nın “es-Sabûr” ismine dikkat çekmektedir. Özemre’ye göre es-Sabûr; Allah Teâlâ’nın Zât’ına lâyık gördüğü güzel isimlerden bir tanesidir. O, sabrı halk etmiş olan, her işin sonunu sabırla bekleyen, kullarına sabrı bahşeden anlamındadır. Âyetteki Allah, sabredenlerle beraberdir cümlesi bizlere, sabır sahibi olanların Allah Teâlâ katındaki mertebelerinin azametini gösterir niteliktedir.³⁴³

Özemre’nin tevekkül kavramını âyetler ışığında değerlendirdiği ve insanları bu anlayışa göre hayatlarını muhafaza etmelerini tavsiye ettiği görülmektedir.³⁴⁴ Özemre’nin kaza-kader bağlamında başa gelen her musibetin Allah’tan geldiği düşüncesiyle değerlendirmesi onun tevekkül anlayışının diğer bir yönüdür.

3.2.7. İhsan

İhsan, yapılması gereken hayrı yapmak, iyilik etmek, iyi davranmak anlamlarını ihtiva eder. Şeriatte ise Allah’ı görüyormuşçasına ibadet etmektir.³⁴⁵ Bir şeyi güzel, sağlam, kaliteli yapmak, yararlı bir iş işlemek, iyilikte bulunmak³⁴⁶ anlamı da bulunmaktadır.

Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerim’de “*Muhakkak ki Allah adaleti, iyiliği ve yakınlığı olana (özellikle akrabaya muhtaç oldukları şeyleri) vermeyi emreder; ahlaksızlığı/ hayasızlığı, fenalığı, zulmü/ azgınlığı yasaklar. İyice anlayıp tutasınız diye size (böylece) öğüt verir.*”³⁴⁷ Özemre, bu âyet-i kerîmeyi ve ihsan anlayışını şu şekilde ifade eder. İlim idareciliği hizmetinde bazı yerlerde çok çetin mücadele ve savaşlar verdim. Verdiğim mücadele ve tavizsiz davranışların çok kimseyi rahatsız etmiştir. Küçük yaştan itibaren İslâmi bir terbiye yetiştirilmiş ve her Cuma namazında “*innallahe ye’muru bil’adli ve ihsan....*” âyetini dinleyen ve âyetin muhtevası babası tarafından, feyz aldığı insanlar tarafından telkin edilmiş bir insan olarak büyümüş olmam beni adalet ve ihsan’dan ayrılmaz bir kişilik sahibine dönüştürmüştür. Özemre, hayatının belirli dönemlerinde belirli kurumlarda âmir olduğu zamanlarda insanları, belirli gruplara göre değil, onların sahip oldukları özelliklere göre değerlendirmiş ve istihdam etmiş yerleşmeleri gereken mevkilere getirmiştir. Onun bu hareketinin çoğu olumsuz karşılanmıştır. Özemre’ye ancak kânun, tüzük ve yönetmelik çerçevesi içinde söz geçirebildikleri, bunun dışında müdahil olamadıkları ve onun tabiriyle robotlaştıramadıkları için bu kimselerin sürekli kin ve nefretlerine maruz kalmıştır.³⁴⁸

³⁴² el-Bakara, 2/159.

³⁴³ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 101.

³⁴⁴ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 38.

³⁴⁵ Cürcânî, *et-Ta’rifât*, 14.

³⁴⁶ İbn Manzûr, *Lisânü’l- ‘Arap*, 13, 115.

³⁴⁷ en-Nahl, 16/90.

³⁴⁸ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 17.

Özemre, ihsan'ı güzel, sağlam, yararlı bir iş işlemek, iyilikte bulunmak şeklinde algılamış hayatıyla özdeşleştirerek çalıştığı kurum ve kuruluşlarda bu yönde çalışmıştır. Örneğin TAEK kurumunda başkan iken 1985 yılında Çernobil kazasının meydana gelmesiyle bu kazanın Türkiye'ye yansımalarının nasıl ve ne şekilde olacağı konusunda üstün gayret göstermiştir. Bu çalışmaları ihsan çizgisinde yani yaptığı işi kaliteli yapması sonucu birtakım baskılara maruz kalmış ve görevinden azledilmiştir.³⁴⁹ Nitekim TÜBİTAK'ta görev yaparkende kurumda yapılan tüzük ve kural ihlaline göz yummamış, bu sebepten yine görevinden azledilmiştir.³⁵⁰ Çünkü Özemre başında bulunduğu bunun gibi görevlerin birçoğunda güzel ve sağlam iş yaparak hayatıyla özdeşleştirdiği ihsandan taviz vermemek adına bulunduğu konumlardan vazgeçmede bir beis görmemiştir. Özemre'nin çalıştığı her alanda görevlerini ibadet gibi düşüdüğü ve bunu en güzel şekilde yerine getirmeyi kendine dustûr edindiği müşahede edilmiştir.

Özemre, Çernobil kazasının Türkiye'ye nasıl etki edebileceği konusunda aktif çalışan ve hiçbir ilmi konuda taviz vermeden konuyu araştıran, bu işi yerinde, sağlam ve kaliteli dayanaklarla çalıştığı için, onun açığını arayan insanlara hiçbir zaman fırsat vermemiştir. Bunun güzel bir örneği sol eğilimli bir gazetecinin sürekli Özemre'den beyanat alıp yalan yanlış haber yaparak onu zor duruma sokma isteğinde görülmektedir. Lakin Özemre'nin ilmi konudaki derinliğini ve hayat dustûrunu bilmediklerinden bu gibi yalan haberler amacına ulaşamamıştır.³⁵¹ Özemre'nin ilmi derinliği ihsanı içselleştirdiğinden kaynaklanmaktadır. Hem ilim hem de ilim idareciliği bakımından pek çok hizmette bulunan Özemre, ihsanı yaşayarak tebliğ etmiştir. Kim Allah'a inanır ve bulunduğu konumda adaleti, ihsanı içselleştirip, etrafındaki insanlara bunu yansıtarak gösterirse, ilim adına hizmette bulunmuş olur. Özemre hayatına bina ettiği erdemlerle birlikte, yaptığı işi layıkıyla, güzel, kaliteli ve sağlam yaptığı için etrafındaki insanları rahatsız etmiştir. Ama bu onu ihsan çizgisinden ayırmamıştır. Özemre'nin yaşadığı hayatta, bulunduğu hizmette, âmir olarak çalıştığı kurumlarda da ihsan çerçevesinde bir hayat sergilediği müşahede edilmektedir.

3.2.8. Cûd/ Sehâ

Cûd, cömertlik, karşılıksız maddi mânevî bir bedel beklemeden insanlara faydalı olma³⁵² bir şeye karşılıksız, uygun ve gerekli olan şeyi kazandırmanın bir niteliğidir.³⁵³ Kuşeyrî'ye göre sûfiler açısından cûd ve sehâ cömertlik anlamına gelmektedir ve mana olarak bir fark yoktur.

³⁴⁹ Özemre, *Çernobil Komplosu*, 120.

³⁵⁰ Özemre, *Çernobil Komplosu*, 128

³⁵¹ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 18.

³⁵² Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 120.

³⁵³ Cürcânî, *et-Ta'rifât*, 78.

Cûdun aslı, kula hayır yolunda harcama yaparken bu harcamanın ona zor gelmemesidir.³⁵⁴ Kim malının bir kısmını verip bir kısmını kendine ayırırsa o sehâ sahibidir, kim malının çoğunu verip bir kısmını kendine ayırırsa o cûd sahibidir.³⁵⁵ Sûfilere göre sehâ cömertlikte birinci dereceyi almakta sonraki sırayı cûd ve onu îsâr (kendini başkasına tercih etme) takip etmektedir.³⁵⁶

Cûd ve sehâ eş anlamlı kelimeler olarak değerlendirilmiş olup mal ve ilim gibi kazanımlardan başkalarına harcama, bol bol verme, cömert olma, eli açık olma, ihtiyacı olmayanın ihtiyacı olana karşılıksız vermesi gibi anlamları ihtiva etmektedir. Bu kavramlarla beraber değerlendirilen îsâr, tafdil/ üstün görme ve takdim/ önceleme anlamına gelmektedir. Tasavvufî ıstılah çerçevesinde bu kavramlar, yakın anlamlı olup cömertliğin üç derecesini ifade etmek için kullanılmaktadır.³⁵⁷

Özemre cûd/sehâ'yı, cömertlik anlamında görmektedir. Beşerî münasebetlerin en belirleyici özelliği olarak ifade etmektedir.³⁵⁸ Özemre, bu kavramları daha çok çevresiyle yaşam biçiminde ortaya koymuş ve yetişip büyüdüğü Üsküdar için sehâvet konusunda belirgin rol oynadığını belirtmiştir. Özemre'nin Üsküdar sehâveti olarak değerlendirdiği cömertlik örnekleri şu şekildedir:

Çarşı esnafının her sabah birbirlerini gözeterek daha hiç siftah yapmamış olana kendi müşterilerini göndermesi. Bu ince davranış müslüman ya da gayr-ı müslim fark etmeksizin bu şekilde devam etmesi.³⁵⁹ Özemre, babasıyla beraber her sabah çıktığı günlük çarşı alışverişinde esnafın birbirini gözeterek işe başladıklarına şahit olmuş ve bu haslete Üsküdar esnafının en bariz özelliği olarak bakmaktadır.

Esnafın teraziyi dengelemek konusunda hiç gaileleri olmaması ister manavda ister bakkalda isterse kasapta isterse balıkçıda olsun ne tartılırsa tartılsın kefenin daima ağır basmasına dikkat edilmesi. Müşterinin hakkının geçmemesi hususuna riayet edilmesi “Betim, bereketimdir” diyerek fazladan müşteriye mal tartılması. Bunun güzel bir örneği Özemre'nin, her manav ve bakkal alışverişinde esnafın ona sevecen bir şekilde fazladan mal tartarak “Betim, bereketimdir” üslûbuyla fazladan mal tartılmasını üzüntüyle hatırladığı anılarındanır.³⁶⁰ Çünkü artık sebze ve meyveler tartılırken önce iyileri sonrada araya kötülerinin sıkıştırılmaktadır.

³⁵⁴ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfilerin İnanç ve Ahlâkı)*, 278.

³⁵⁵ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfilerin İnanç ve Ahlâkı)*, 279.

³⁵⁶ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfilerin İnanç ve Ahlâkı)*, 278.

³⁵⁷ Mahmud Esad Erkaya, *Kur'an Kaynaklı Tasavvuf Kavramları* (Ankara: Otto Yayınları, 2017), 230.

³⁵⁸ Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!*, 92.

³⁵⁹ Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!*, 92.

³⁶⁰ Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!*, 94.

Fırınlara, manavların ve kasapların kendilerine has fukârası bulunması. Gün içerisinde satılamayan ekmekler, sebze ve meyveler, etlerden arta kalan büyük kemikler gün sonunda bu fukaraya teslim edilmesi. Aşçı dükkânlarında ertesi güne bırakılmayan yemeklerin fukâranın kapı önüne bırakılması.³⁶¹ Fukâraların gözetilip onları rencide etmeden bu şekilde yardım edilmesi sehâvetin yani cömertliğin başka bir güzel örneğidir.

Bazı mahallelerde fukâra taşı bulunması ve bu taşı mahalle sakinleri yatsı namazına giderken taşın kovuğuna para bırakması. Namaz sonunda ise ihtiyacı olan kimseler camiden en son ayrılarak ihtiyacı kadar para alması. Ahâlinin sokağa çıkarken yanlarında daima bozuk para bulundurması ve isteyene de sarhoş, meczûb fark etmeksizin vermesi.³⁶² Bu durum hem sehâvet hemde İslâmî bir tasarruftur. Üsküdar esnafında bu çizgide olduğu müşahede edilmiştir.

Resmî ve gayr-ı resmî doktorların da sehâvet timsali olmaları. Bu doktorlardan Dr. Sıbgatullâh Devletgeldi, sabah 08.00'den akşam 20.00'a kadar hastalarına ücretsiz bakan doktor olarak öne çıkmaktadır.³⁶³ Dr. Sıbgatullâh ve Dr. Amon Efendi fakir hastalar için asla ücret almazlar ve yazdıkları reçetenin karşılığı olan ücreti de hastanın yastığı altına koymalarıyla ünlenmişlerdir.³⁶⁴ Bu doktorlar arasında Üsküdarlılara pek sevimli gelen, genç bir doktor olan Dr. Murat Sıtkı Özferendeci, doktorluğuyla ün salmakla beraber gittiği fakir çocuk hastalarından ücret almadığı gibi reçete parasını da yastık altına koyup birde tavuk bıraktığı için kendisine "Tavuklu Doktor" denilmiştir.³⁶⁵ Ahalinin gayr-ı resmî doktorluk işini yürütenler genelde Attar dükkânları olmuş ve ihtiyaca göre terkipler hazırlamışlardır.³⁶⁶ Özemre esnafın sergilediği tutum ve davranışları ihtiyacı olmayanın, ihtiyacı olana karşılıksız vermesi olarak değerlendirmektedir.

Özemre, babasının dostlarının onun dar ve zorda kaldığı zamanlarda kendileri için ne yapmışlarsa babası içinde onu yaptıklarını şu örnekle anlatmaktadır: Çocukluğuna denk gelen İkinci Cihan Harbinin ilk yıllarında pek çok şeyin pahalandığı gibi gıda maddeleri de kara borsaya düşmüştür. Özemre böyle zamanlarda yardımlarına Saim Bey yetiştiğini belirtmektedir. Bu zât merhamet dolu düşüncesi ile bazen kendisinden bir şey talep etmeksizin hizmete talip olurdu. Özemre'ye göre bu onun üstün sehâvetinden kaynaklanmaktaydı.³⁶⁷ Özemre, Saim efendinin, babasının çok dar bir zamanında kışlık odun yüklü iki arabayı kapıya kadar getirttiği ve

³⁶¹ Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!*, 95.

³⁶² Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!*, 95,96.

³⁶³ Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!*, 96.

³⁶⁴ Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!*, 98.

³⁶⁵ Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!*, 99.

³⁶⁶ Özemre, *Üsküdar, ah Üsküdar!*, 97.

³⁶⁷ Özemre, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı*, 39.

kırılması içinde bir baltacı göndermesini sehâ olarak değerlendirmektedir.³⁶⁸ Çünkü Özemre'ye göre sehâ eli açık olma, ihtiyacı olana karşılıksız vermedir.

Özemre, konakta çok mütevazı bir hayatları olmasına rağmen yatılı ve yatisız misafirlerinin çokluğundan bahsetmektedir. Tabi ki bu durum onların geçim şartlarını zorlayan durumlardan birisidir. Bu gibi durumlarda aile dostlarının maddi manevî anlamda yardımcı olduklarını ifade etmektedir.³⁶⁹ Özemre bu şekildeki yaşamıyla aslında sehâ'nın içinde doğmuş, büyümüş ve yetişmiştir.

Sehâvet'i mal ve ilim gibi kazanımlardan başkalarına harcama olarak ta değerlendiren Özemre Nötronların Difüzyon Teorisi dersinin zor bir ders olmasından dolayı kendisinin öğrencilik yıllarında çıkarttığı ders notlarını bastırmıştır. Basımda kullanılan teksir makinesini teorik fizik bölümüne satın alarak getirmiştir.³⁷⁰ Ders kitaplarının basılmamış olduğu bir dönemde bu basım işi öğrenciler için büyük bir kolaylık olmuştur. Ders notlarının teksir edilip, çoğaltılıp öğrenciye bedava dağıtılması o dönemde bulunmaz bir kolaylıktır. Bu dönemde hem Fikret Hoca'nın ders notları hem de Özemre'nin ders notları çoğaltılıp öğrenciye dağıtılmış böylelikle bölümün öğrenci sayısının artmasına vesile olunmuştur.³⁷¹ İlmi kazanımları da paylaşarak hem güzel bir örnek olunmuş hemde kitaplara ulaşmada öğrencilere kolaylık sağlanmıştır. Burada ihtiyacı olana karşılıksız verme, mal ve ilim gibi kazanımlardan başkalarının istifadesine sunma gibi hasletler sehâ olarak vurgulanmıştır.

3.3. Tasavvufi Haller

3.3.1. Rüya

Rüya kelimesi sözlükte görmek anlamındaki ru'yet kelimesinden türemiştir. İnsanların uykularındaki gördükleri şeylerin bütününe genel adıdır.³⁷² Rüya ilk zâhid ve sûfilerden itibaren tasavvufun önemli bir konusu ve bilgi kaynağı olmuştur. Peygamberlerin gördükleri rüya vahiy mahiyetindedir. Takvâ sahibi Mümin ve velilerin gördükleri rüya ise ilham içermektedir.³⁷³

Sûfiler rüyayı bilgi yollarından biri olarak görmektedirler. Özellikle Seyr u sülûkte görülen rüyalardan deliller çıkarmak suretiyle mânevî yükselmeye işaret ederler. Kur'ân'da, rüyanın yorumuna bağlı olarak delil oluşu geçmektedir. Hz. İbrahim'in rüyasında oğlu İsmail'i kurban ederken görmesi ve bu rüyaya göre hareket etmesi,³⁷⁴ Hz. Yusuf'un rüyasında on bir yıldız, ay ve

³⁶⁸ Özemre, *Üsküdar'da Bir Attâr Dükkânı*, 40.

³⁶⁹ Özemre, *Geçmiş Zaman Olur ki*, 88.

³⁷⁰ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 76.

³⁷¹ Özemre, *Akademik Yıllarım*, 77.

³⁷² İbn Manzûr, *Lisânü'l- 'Arap*, 14, 297.

³⁷³ Süleyman Uludağ, "Rüya", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008, 35), 309.

³⁷⁴ es-Saffât, 37/103.

güneşin kendisine secde ettiğini görmesi,³⁷⁵ Hz. Peygamberin Mekke'nin fethine dair rüya görmesi³⁷⁶ ve bu rüyaların doğru çıkması anlatılmaktadır.³⁷⁷

Özemre'ye göre rüya, âlem-i misale dayandırılmaktadır. Rüyalar nefis aracılığıyla görülür. Uyuduğumuz zaman nefsimiz rüya âlemine çıkar. Bu âlem, gayb âleminin başladığı yerdir. Rüya âlemine, misal âlemi de denilmektedir. Misâl âlemi, şehâdet âlemi ile melekût âlemi arasında kalmış, berzah âleminin en alt tabakasıdır.³⁷⁸ Misâl âleminde, nefsin her mertebesine ait o âlemdeki olayları idrak edebilmek üzere kendine özgü duyu organları vardır. Örneğin, insanın rüyasında yaratıklar ya da şiddetli olaylara maruz kalması onun nefs-i emmâresine ait duyu organlarının algılarıdır.³⁷⁹

Âlem-i misâle giden nefis, birtakım hadiseleri müşahade eder. Bu hadiseleri kendi nefsinin filtresinden geçirerek onu bozar, renklerini, mahiyetlerini değiştirir. Bir nevi kendi benliğine göre olayların akışına müdahale eder. Bununla birlikte âlem-i misâli iyi tanıyan mürşid-i kâmil bunların gerçek anlamını, bütün deformasyonları tespit ederek rüyayı yorumlar ve mürîdine bildirir.³⁸⁰ Mürşid-i Kâmil burada rüyanın deforme halini ayırıştırarak saf halini yorumlar.

3.3.2. Nefs

Nefs sözlükte, kalp, topluluk, can, hayat kan, benlik, ruh, zât, beden manalarına gelmektedir.³⁸¹ Tasavvufta sûfiler, kulun sahip olduğu bozuk sıfatları, kötü ahlak ve hareketleri nefis olarak tanımlarlar.³⁸²

Kur'ân'da nefis zâtullah³⁸³, insan ruhu³⁸⁴, kalp ve sadr³⁸⁵, insan bedeni³⁸⁶, insanlara kötülüğü emreden kuvvet³⁸⁷ anlamlarında kullanılmıştır. İmam Gazali, insanın hakikati, gazap ve şehvet içeren duyguların toplandığı mana olarak tanımlamıştır.³⁸⁸ İnsan bedeninde hâsıl olan kötü huyların kaynağı olarak nitelendirmiştir.³⁸⁹ Sûfî psikolojisinde ise nefis, zihnimizin, bilincimizin

³⁷⁵ Yusuf, 12/74.

³⁷⁶ el-Fetih, 48/27.

³⁷⁷ Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, 316.

³⁷⁸ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 202.

³⁷⁹ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 203.

³⁸⁰ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 32.

³⁸¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, VI, 399.

³⁸² Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfilerin İnanç ve Ahlâkı)*, 141.

³⁸³ Tâhâ, 20/41; Âli İmran, 3/28; el-En'âm, 6/12,54; el-Mâide, 5/116.

³⁸⁴ el-En'am, 6/93.

³⁸⁵ el-A'râf, 7/205.

³⁸⁶ Âli İmran, 3/185.

³⁸⁷ Yusuf, 12/18,53.

³⁸⁸ Gazâlî, *İhyâ-u Ulûmid'dîn*, 3, 3,4.

³⁸⁹ Gazâlî, *İhyâ-u Ulûmid'dîn*, 3, 10,11.

ve bilinç dışımızın en kötü düşmanı olarak başlayan ancak değer ölçülemez bir nesneye dönüştürülebilecek bir unsur olarak nitelendirilmektedir.³⁹⁰

Peygamber Efendimiz bir hadisinde “*Ölmeden önce ölünüz*”³⁹¹ buyurmaktadır. Bu sebeple nefsi kemâle eriştirmek, onun zevklerini öldürmek, onu saflaştırılması esasına dayandırılır. Özemre, Allah Teâlâ’nın vücudumuzda üç öge yarattığını ifade eder. Bunlar bedenimiz, nefsimiz ve rûhumuzdur. Kişi bedenini görmektedir, nefsinin de âsârını müşâhede etmektedir. Şöyle ki acıktığımızda doyuyoruz, susadığımızda bunu gideriyoruz, uykumuz geldiğinde uyuyoruz. Bunların hepsi nefsimizin tezahürleridir.³⁹² İçimizdeki ruhumuzu göremiyoruz ama Allah Teâlâ’nın “*Ona ruhumdan üfürdüm*”³⁹³ sözüyle beden ve nefsimizin derinliklerinde iç içe geçmiş olan rûhun şerefi, kıymeti ve önemi bu ayeti kerimede vurgulandığını müşâhede etmekteyiz. Bu rûhu görmememizin sebebi rûhumuzla bizim idrâkimiz arasında nefsimizin hükümlan olmasındandır. Nefsimiz ona hapsetmiş, engellemiştir.³⁹⁴ Bu nefis öyle bir şeydir ki, ölümü tatmaya hazır lakin öldükçe dirilen bir mahlûktur. Nefis, insanın, ruha ulaşmak için çıktığı yolculukta ona erişmesini engellemek için tedbir üstüne tedbir alır, her türlü hileye başvurur. Bu durumda nefsi tezkiye etmek gerekmektedir.³⁹⁵ Nefis tezkiyesi ise nefsi bilmekle başlamaktadır. Sûfiler, nefsi yedi mertebeye ayırmışlardır. Kişi hangi mertebede olduğunu ve nasıl davranacağını bilmesi için bu mertebeleri öğrenmesi gerekmektedir.

Nefis tezkiyesi, nefsin yedi mertebesine göre yapılmaktadır. Etvar-ı Seb’a, olarak adlandırılan bu tezkiyenin aşamalarını Özemre şu şekilde açıklamıştır:

1.*Nefsi Emmâre* (kötülüğü emreden nefis): Bu nefis insana şehveti, hiddeti, hırsızlığı, dedikoduyu, şiddeti, yalanı, hilebazlığı, tembelliği, yalancılığı, sabırsızlığı, haksızlığı, merhametsizliği bunun gibi ne kadar kötü nitelikler varsa bunları emreder.³⁹⁶ Özemre’ye göre her türlü kötülüğü emreden nefisle mücâhede de her bir meretebede Allah Teâlâ’nın esmasından bir tanesini zikretmekle başlanır. Bu zikirler ve bunların sıralanışı bütün tarikatlarda aynı değildir.³⁹⁷ Bizi kötülüğe ve günaha sürükleyen güçleri içerir. Bu mertebede kişi tamamen negatif güçlerin altında kalır ve ne kadar basit, kolay olursa olsun bütün arzularını gerçekleştirmekten başka bir

³⁹⁰ Robert Frager. *Kalp, Nefs ve Ruh* çev. İbrahim Kapaklıkaya, (İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2014), 31.

³⁹¹ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafa*, II, 29.

³⁹² Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 81.

³⁹³ el-Hicr, 15/29.

³⁹⁴ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 82.

³⁹⁵ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 84.

³⁹⁶ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 82.

³⁹⁷ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 85.

şey yapamamaktadır.³⁹⁸ Tamamen nefsinin emri komutası altındadır, o neyi emrederse onu yerine getirir.

2.*Nefs-i Levvâme* (kendini kınayan nefis): Nefs-i Levvâme, kendini kınayan nefis olmakla beraber vehimle donatılmıştır. Bu durum da insan kendisine birtakım özellikleri izafe ettiği gibi kendisinde olmayan birtakım hataları da ekleyebilir. Her şeyde hata yaptığını, günahkâr olduğunu ve bu durum karşısında tövbe ederek, kendisini kınayarak ortaya koymaktadır.³⁹⁹ Bu nefse sahip olan zât her ne kadar yaptığı hatalardan pişman olsa da kendini kötülüklerden temizlemiş değildir.

3.*Nefs-i Mülheme*: Kendisine ilham olunan nefis mertebesidir.⁴⁰⁰ Bu makamın delâleti “*Her bir nefse ve onu (insan şeklinde) düzenleyene, sonra da ona hem kötülüğü hem de ondan sakınmayı/ korunmayı ilham eden (onlara bilme kabiliyeti veren)e and olsun ki!*”⁴⁰¹ âyetidir. Kendine ilham olunan nefis şeytanide olabilir, rahmânide olabilir. Bu açıdan çok tehlikeli bir mertebedir. Nefis, her bir mertebede insanın kendisiyle ilgili gerçeğini anlamaması için bin bir hile ile bin bir oyun hazırlar. Bu nefis mertebesiyle ilgili Özemre, “Bu çok tehlikeli bir makamdır ve ancak insan efendisine yani intisap ettiği mürşid-i kâmile rabitası çok kuvvetli ise bunun tehlikelerini atlatabilir” demiştir.⁴⁰²

4.*Nefs-i Mutmainne*: İtminân bulan, huzura kavuşmuş nefis anlamına gelmektedir. Nefis bu mertebeye ulaştığında yavaş yavaş artık nefsinin hilelerini öğrenir ve bu bilgisinin kendisine verdiği huzur ile rahata kavuşur.⁴⁰³ Allah Teâlâ’nın izniyle kalp artık ruhun nuru ile nurlanarak ahlâkı hamîdeye dönüşmüş olur. Zât artık tevekkülünü, ibâdetini tefekkürünü artırarak nefisini güzel ahlak ve sıfatlarla donatır.⁴⁰⁴

5.*Nefs-i Râziye*: Nefs-i Mutmainne’yi aşan nefis beşinci mertebe olarak karşısında Allah’tan razı olan nefsi, Allahtan hoşnut olan nefis mertebesini bulur yani nefsi Allah’tan razı, hoşnut olmuş olarak bu mertebeye ulaşmıştır.⁴⁰⁵ Bu mertebede Kâmil mürşidler tâlibi, nefsin kendine mahsus hilelerinin tâlibi terk etmeye teşvik etmesinin mümkün olması dolayısıyla onu Nefs-i Mutmainne’den Nefs-i Râziye’ye geçişe kadar merhameten muhayyer bırakırlar. Kendilerinden

³⁹⁸ Frager, *Kalp, Nefs ve Ruh*, 211.

³⁹⁹ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 82.

⁴⁰⁰ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 83.

⁴⁰¹ eş-Şems, 91/8.

⁴⁰² Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 83.

⁴⁰³ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 83.

⁴⁰⁴ Mehmet Zahid Kotku, *Nefsin Terbiyesi* (İstanbul: Server İletişim, 2016), 273.

⁴⁰⁵ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 83.

kopup ayrılan tâlip için yalnızca hayır dilerler. Onların umûrlarınının hayra tebdilini Allah Teâlâdan niyaz ederler.⁴⁰⁶

6.*Nefs-i Mardiyye*: Cenab-ı Hakk'ın kendisinden razı olmuş olduğu nefis mertebesidir. Bu mertebede Allah'tan razı olan nefis, Allah'tan hoşnut olan nefis mertebesine ulaşmış olur.⁴⁰⁷ Bu mertebede Allah Teâlâ kulundan razı olduğu gibi kulda Hak Teâlâ'dan razı olmuştur. Âriflerin mertebesi olan bu nefis,⁴⁰⁸ Allah Teâlâ'dan gayrısını terk ederek, O'na yaklaşma amacındadır. Yarattığı bütün eşyadaki hikmeti tefekkür ederek, taksimine razı olmuştur. Bundan dolayı mârifetullah kapısı onlara daima açıktır.⁴⁰⁹

7.*Nefs-i Sâfiyye* ya da *Nefs-i Kâmile*: Saf ya da kâmil nefis mertebesidir. Bu mertebenin hilesini aşmaya muvaffak olan kimse nefis yönünden bir kemâl mertebesine ulaşmış olmaktadır ve bu ilk kemâl mertebesidir.⁴¹⁰ Bu son mertebeye ulaşan nefis, artık bütün güzel sıfatları üzerinde toplayarak vücut, akıl, ruh hep nur olmuştur.⁴¹¹

Kişinin mânevi mertebelerde ilerlemesi, nefsinin tezkiyesine ve kalbinin temizlenmesine yani tasfiyesine bağlıdır. Nefis ile mücâhede ve mücadele ederek kalpte hasıl olan kirlerin arındırılması şarttır. Özemre'ye göre nefis tezkiyesi tek başına yapılacak bir iş değildir. Nefsin bütün hile, oyun ve sıkıntılarını yaşamış bir mürşidden alınması gerektiğini ifade etmektedir.⁴¹² Özemre, mürşid-i kâmil hizmetinde ve gözetiminde tezkiye edilmeyen nefis, Hak Teâlâ'ya yaklaşamaz demektedir. Ona göre yeteneği olmayan mürşid-i kâmil, nefis ve şeytan ikilisini eklenen üçüncü bir engeldir.⁴¹³

Özemre'ye göre bütün bu aşamaları geçen kişi nefse karşı cihadını bitirmiş olmaktadır. Artık nefsinin bütün oyunlarını, hilelerini her şeyini öğrenmiştir. Bu kemâle ulaşan insana, şeytan içten saldırmayı bırakır ve dışarıdan taarruz başlatır. Artık kişi cehalete karşı bir savaş başlatır. Cehalete karşı cihâd Meratib-i Tevhid dediğimiz: Tevhid-i Ef'al, Tevhid-i Sıfat, Tevhid-i Zât, Cem', Hazretü'l-Cem', Cem'ül-cem' mertebelerini idrak etmek suretiyle olur. Mürşid-i Kâmil tarafından misâllerle bu mertebelerin insanda idrâki sağlanarak, gelecekte ulaşmak istediği

⁴⁰⁶ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 224.

⁴⁰⁷ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 83.

⁴⁰⁸ Kotku, *Nefsin Terbiyesi*, 311.

⁴⁰⁹ Kotku, *Nefsin Terbiyesi*, 328.

⁴¹⁰ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 83.

⁴¹¹ Kotku, *Nefsin Terbiyesi*, 314.

⁴¹² Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 79.

⁴¹³ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 49.

hedefler sağlanmış olur. Bu mertebeler bitirildikten sonra insan, artık belirli bir kemâl derecesine erişmiş olur.⁴¹⁴

3.3.3. Ruh

Ruh, Arapça da gece yürümek, rüzgâr esmek, sevinmek, rahatlamak anlamlarına gelen revh kökünden türeyen bir isimdir.⁴¹⁵ Şiblî (ö.334/946), “Ruh, beden ve düşünce Allah ile kâimdir. Ruhlar lâtif varlıklardır. Hakikati görünce meyleder” şeklinde tanımlamıştır.⁴¹⁶ Vâsıtî (ö. 320/932)), ruhu iki kısma ayırmıştır. Birincisi yaratıklara can veren, ikincisi ise kalpleri aydınlatan ruhtur. Cenab-ı Hakk’ın: “*İşte böylece sana da emrimizle ruhu vahyettik*”⁴¹⁷ âyetini gönülleri aydınlatan ruh olarak nitelemiştir.⁴¹⁸ Bazı sûfiler ruhu, bedene konulmuş bir lâtife olarak değerlendirmişlerdir. Allah Teâlâ bu latife ile insan bedenindeki hayatı devam ettirmekte, ruh bedende bulunduğu sürece insan özel bir hayat ile diri olmaktadır. Ahirette ruh ile beden birlikte dirilecek, dünyadaki yaptıklarının karşılıklarını birlikte görecektir.⁴¹⁹

Özemre’ye göre insanın kendisini tamamlayabilmesi için varlık dairesini tamamlaması gerekir. Nasıl ki iniş noktası yani başlangıç noktası Allah’tır, bitiş noktası da Allah olacaktır. Kur’ân’da “*Allah hem başlangıç hem sondur*”⁴²⁰ ve “*Dönüş Allah’adır*”⁴²¹ buyrulmuştur.⁴²² Bu nedenle başlangıç ve bitiş noktasındaki yaşanılanlar Allah Teâlâ’ya ulaşmak içindir.

Kur’ân-ı Kerim’de insandan bahsedilirken şu ifadeler kullanılmaktadır. “*İnsan topraktan yaratıldı*”,⁴²³ “*İnsan Allah’ın bir nefhasıdır*”⁴²⁴ ve “*(Resûlüm!) Sana ruh (un ne olduğun)u sorarlar. De ki: “Ruh, Rabbimin emrinden (yarattığından bir şey)dir. Size (ona ait) ilimden ancak pek az bir şey verilmiştir.*”⁴²⁵ Özemre bu âyetlerden yola çıkarak Kur’ân’ın insanın varlık yapısının ölümlü olan beden ve ölümsüz olan Ruha vurgu yaptığını ifade etmiştir. İnsan farklı özellikleri toplayan, birleştiren bir varlıktır. Onun bu özellikleri bize iyi ile kötünün, güzel ile çirkinin aynı anda birleştiğini göstermektedir. Nitekim insan bir kavşak noktası olup yatanla, yaratılanın kesiştiği bir varlıktır. Bu yönden yaratılmışa izafetle fâni, diğer yandan yaratıcıyı izafetle ebedî özelliği taşımaktadır.⁴²⁶ İnsan özü itibariyle ilâh-i nefhadır. İnsan, Allah’ın halifesi ve ilahi

⁴¹⁴ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 54.

⁴¹⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l- 'Arab*, I,81-82.

⁴¹⁶ Serrâc, *el-Luma' İslam Tasavvufu*, 256.

⁴¹⁷ eş-Şûrâ, 42/52.

⁴¹⁸ Serrâc, *el-Luma' İslam Tasavvufu*, 256.

⁴¹⁹ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfilerin İnanç ve Ahlâkı)*, 141-142.

⁴²⁰ el-Bakara, 2/28.

⁴²¹ el-Bakara, 2/28.

⁴²² Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 6.

⁴²³ el-En'am, 6/2; el-Hicr, 15/28; Sâd, 38/71.

⁴²⁴ el-Hicr, 15/29.

⁴²⁵ el-Hicr, 15/85.

⁴²⁶ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 5.

emanetin taşıyıcısıdır.⁴²⁷ Bundan dolayı varlığının gayesini gerçekleştirme borcu taşımaktadır. Birçok müfessire göre bu âyet, ruhundan üfleme yapılmış bir işaret, bir atıftır. Bu konuda İslâm âlimlerinden Mâturîdî, ruhun bedene üflenmesini, nefesin bir kaba üflendiğinde içine yayılmasına benzetir. Yani onun şeklini alan, ona sirayet etmesine benzetmiştir. İsmail Burseviye göre ruh, üçe ayrılmaktadır. Bunlardan ilki olan zâtî ruh, bütün eşyanın varlık kazanmasını sağlayan ilahi tecellidir. İkincisi izâfî ruh; âleme hayat veren, zâhirin den cisimler âlemi, bâtınından melekût âlemi yaratılmıştır. Âyet gereğince bu ruh hakkın zâtına izâfe edilmektedir. Hayvanî ruh, insan söz konusu olduğunda izâfî ruhun bedene bağlanmasıyla, bedene canlılık kazandıran, nefis-i emmâre adı verilen ruhtur.⁴²⁸

Özemre, Allah Teâlâ'nın insana beden, nefis ve ruhu lütfettiğini, beden, ona verilen ruh sayesinde hayat içerisinde döngüsünü sürdürürken, nefis aracılığıyla Allah'a olan yani öze olan meşakkatli ve zor yolculuğuna başladığını ifade etmiştir. Bu yolculuğa seyr, sulûk, hicret adı verilmektedir. Varoluş, özünü bulma hareketine Mi'râc adı da verilmektedir. Mi'râc için kişinin özel bir eğitimden, terbiyeden geçmesi gerekmektedir. Bu özel eğitime, ilme Kur'an-ı Kerimde İlm-i Ledün adı verilmektedir. İlm-i Ledünün amacı insanı Mi'râca ulaştırmaktır. Özel eğitim, ancak kâmil bir mürşidin elinde gerçekleşmektedir ve Peygamber varisi yetiştirmek esas hedefidir.⁴²⁹

Özemre, ruhu Allah'ın ruhu yani Rûhullah, Allah'ın arzdaki halifesi, eşref-i mahlûkat ve Allah'ın arzdaki halifesi kılan ilahi emanet olarak ifade etmektedir. Ruh aslında Rûhullah olduğu için hiçbir şeyin tesiri altında kalmayan cevher-i aslî'dir. Bu sebepten günah ve sevaplarımızdan sorumlu tutulamaz görüşündedir. Esas sorumlu olması gereken nefsimizdir. Özemre, öldüğümüz zaman bedenimizin aslı olan toprağa, ruhumuzun da Cenab-ı Hakk'a döneceğini ve nefsimizin de dünya hayatında topladığı sevapların ve günahların karşılığını göreceği berzah âlemine rücû edeceğini belirtmiştir.⁴³⁰

3.3.4. Vecd ve Cezbe

Cezbe, celbetme kendine çekmek, Allah Teâlâ'nın kendisine giden yolda ihtiyaç duyulan her şeyi kuluna vermesi onu kendine yaklaştırmasıdır.⁴³¹ Cezbe, riyâzet ve ibadete devam etmekle hislerin yok olmasıdır. Cezbe, Allah'ın lütfuyla sâlikin kazandığı bir kabiliyettir. Bu lütufla Hakk'a kavuşmak temel şarttır. Hakk'a kavuşmayı amaç edinen sâlik iki durumdadır. Bunlardan ilki

⁴²⁷ el-Bakara, 2/30.

⁴²⁸ Süleyman Uludağ, "Ruh", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2018, 35), 192-193.

⁴²⁹ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 6.

⁴³⁰ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 206.

⁴³¹ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 117.

cezbeye tutulmuş ardından mürîdine kavuşmuş olan meczub-i sâlik, diğeri ise önce şeyhine bağlanmış sonunda muhabbetullahı kavuşarak cezbeye mazhar olan sâlik-i meczup' tur.⁴³² Bu her iki durumda da sâlik Allah Teâlâ'ya kavuşmaktadır.

Özemre cezbeyi, kâmil bir mürşîd ve ona tâlip olan mürîd çerçevesinde ele almıştır. Kâmil bir mürşîd, yanına gidildiğinde ferahlanan, çıktığında ferahlanan bir zât olmalıdır. Çıktığında ne yapacağını bilemeden cezbeyle yüklenmiş ise bu onun kâmil bir zât olmadığına göstergesidir. Çünkü mürşîd-i kâmillar, kendi cezbelerini hazmettiklerinden dolayı mürîdlerine cezbelerini yüklemeler ve mürîdlerinin cezbelerini hazmetmeleri için büyük himmette bulunurlar.⁴³³ Bu şekilde mürşîd sayesinde mürîd, kendisinde hâsıl olan engellenemez duygularını hazmederek, hareketlerini kontrol altına almış olur. Bu şekilde nefis yavaş yavaş dizginlenebilir bir hale gelir.

Özemre, mürşîdin cezbe'ye gelenlerin kontrolünü için nasıl davranılması gerektiğini zikir örneği ile açıklamıştır: Sâlikler, halka zikir yaparken, kendilerinden geçmek suretiyle, üstlerini başlarına yırtarak, ne yaptıkları anlaşılamayan hareketlerde bulunmaktadırlar. Özemre, cezbe olarak nitelendirilen bu halin rahmanî olmadığını belirtmektedir. Çünkü cezbeyi rahmanî ve şeytanî olarak iki şekilde değerlendirmektedir. Bu cezbe hali tarikat adabında bulunmayan aykırı hareketlerdir. Mürşîd-i kâmil zikir esnasında, zikir halkasını hiç görmemiş, halkaya ilk defa giren bir kimseyi ve mürîdini hiçbir zaman cezbeye getirmez. Onları sevk ve idare ederek kontrol altında tutar. Özemre'ye göre kendinden geçmeli, bağırmalı, kendini yerden yere atmalı cezbeler şeytanî ya da nefsanî cezbelerdir. Bu cezbe, insanın nefsini harekete geçiren bu tür hareketlerle kendini büyük mertebelere ulaştığını zannettiren bir oyundur.⁴³⁴ Mürşîd, zikir esnasında sâliklere ve daha önce hiç böyle bir tecrübe edinmemiş kimseleri yöneterek, onları kontrol ederek şeytanî cezbeye kapılmamalarının önüne geçer.

Özemre'ye göre Rahmânî cezbe, adâba ve şerîate aykırı hareketler, davranışlar içermez. Sâlik, Seyrüsülûkte en son Mi'râc'ını tamamladıktan sonra tekrar dünyanın şuuruna döndükten sonra onda Allah tarafından büyük bir cezbe meydana gelir. Bu oluşan cezbeyi ona hazmettirecek olan kendi mürşîdidir.⁴³⁵ Yani bu durumda oluşan cezbeyi kontrol edebilmesi için kâmil bir mürşîde ihtiyacı vardır. Kâmil bir mürşîd, her şeyden önce insan-ı kâmilidir. Peygamber Efendimizin (s.a.s) güzel ahlakıyla ahlaklanmış, cezbelerini zapt etmesini bilen, temkin sahibi, merhamet, ihsan, adalet ve ilim sahibi zât-ı muhteremdir. Onun görevi, kabule layık gördüğü tâlipleri şu hasletlere yöneltmektir: Şeriat hakkında çok daha geniş ve engin bir bilgi ile onları

⁴³² Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 49.

⁴³³ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 35.

⁴³⁴ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 35.

⁴³⁵ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 36.

donatmak, Hz. Muhammed'in (s.a.s) ahlâkıyla ahlâklandırmak, tâliplerin vâsisi olarak onları himmetiyle koruyup gözetmek ve her türlü rahmanî hayra yönlendirmektir.⁴³⁶ Bu şekilde hem müridini gözetken hem de onda oluşan cezbe kontrol altına alarak hazmetmesini sağlayan Mürşîd bu şekilde insan-ı kâmil yetiştirme görevini yerine getirmiş olmaktadır.

Vecd, samimi bir şekilde yapmacıklık ve zorlama olmadan kalbe gelen şeydir.⁴³⁷ Aşkla, özlemle kendini kaybetmektir.⁴³⁸ Bulma, varolma, hasılolma anlamına gelmektedir. Kulun herhangi bir çabası olmadan, onun kalbine gelen haldir.⁴³⁹ Cüneyd'e göre üzüntü ve sevinç halinde kalpte hasıl olan duygu vecd' dir.⁴⁴⁰ Cüneyd, Bakara sûresinde geçen "*Önceden kendiniz için yaptığınız her iyiliği Allah'ın katında bulacaksınız*"⁴⁴¹ âyetini vecd olarak tanımlamaktadır.⁴⁴² Yani yaptıklarıyla karşı karşıya geleceklerini ve beklediği şeylerle karşılaşamayacağını vurgulamaktadır.

Özemre insanı Allah'a, aşk, vecd, zikir ve namazın yaklaştıracığına dikkat çekmiştir. Ona göre kemâle erişmek için burada önemli olan şey makul, insan hayatı ile insanın yeteneklerine uyan bir yol, yöntem bulmaktır. Bu yol ise Peygamber Efendimiz zamanından beri onun vaaz ettiği şekilde önce zikirle başlamaktadır.⁴⁴³ Zikir, insanın nefsini temizlerken bir yandan da Allah'a yakınlaştırmaktadır. Böylelikle zikir esnasında kalpte hâsıl olan duygu sâlikî halden hale sokmaktadır. Kalpte hâsıl olan duygu yani vecd hali çoğunlukla semâ ya da zikir esnasında ortaya çıkmaktadır. Bu vecd hallerinden bazıları kişinin kendine zarar vermesi olarak ta algılanabilir. Çünkü Rufâî tarikatında zikirle vecde gelen sâlik bir yanağından şişi saplayıp diğer yanağından çıkarır. Kılıcı karınlarına saplarlar.⁴⁴⁴ Doğal olarak dışardan bu hareketleri görmek zorunda kalanlar bu işi, kişinin kendine zarar vermesi olarak görmektedir. Aslında bu hareketler aşırı vecd hali olarak değerlendirilse de çoğu sûfî tarafından uygun bir hareket olarak görülmemektedir. Özemre' de makbul bir hareket olarak görmemiş, insanların dikkatini çekmek için yapılan olağanüstü haller olarak değerlendirmiştir. Ona göre bu hallerle insan vecd haline gelebiliyor ama zor olması bakımından ve şerîat açısından tasvip edilebilecek bir tarafı olmayan şeylerdir.⁴⁴⁵

⁴³⁶ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 123.

⁴³⁷ Cürcânî, *et-Ta'rifât*, 244.

⁴³⁸ Cürcânî, *et-Ta'rifât*, 247.

⁴³⁹ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 514.

⁴⁴⁰ Serrâc, *el-Luma' İslam Tasavvufu*, 351.

⁴⁴¹ el-Bakara, 2/110.

⁴⁴² Serrâc, *el-Luma' İslam Tasavvufu*, 351.

⁴⁴³ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 44.

⁴⁴⁴ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 46.

⁴⁴⁵ Şahinler, *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 47.

Nitekim Allah’a giden yollar, insanın fitratına uygun, şeriat’e ters düşmeyen yol ve yöntem olmalıdır.

3.4. İrfanî Tasavvuf Anlayışı

3.4.1. Nübüvvet ve Velâyet

Velî, “Arapça fail kalıbında okunur ve mef’ul mânası verilir. Buna göre velî, Allah Teâlâ’nın her işini üstlendiği kişi anlamındadır. Velî, fail kalıbında mübalağa ifade eden ismi fail’dır. Buna göre de manası, isyana düşmeden, ara vermeden Allah Teâlâ’nın ibadet ve taatını üstlenen, yerine getiren kimse demektir. Bu bağlamda Allah velisine nefsinin alt edecek bir muhabbet bahşeder. Nitekim Peygamberlik için mâsumiyet şartı var ise velilik içinde günahlardan korunması şartı vardır.”⁴⁴⁶

Özemre, bu konuya kemâlin iki farklı veçhesi olarak bakmaktadır. Nübüvvet velâyetin görünen veçhesi, velâyet ise nübüvvetin bâtın veçhesidir. Yani her nebîde velâyet, her velîde de nübüvvet bâtın olarak bulunmaktadır. Özemre, nübüvvet ve velâyet arasındaki ilişkiyi vehbî olarak değerlendirmektedir. Çünkü ikisine de Allah tarafından verilmiş olan hakikat, onları birbirine paralel kılmaktadır. Bunların dışında farklılık oluşturan temel unsurlarda vardır: Peygamberler masum ve masumdurlar. Velâyetteki evliyâullahlar ise ölünceye kadar şeytanın tasallutundan kurtulamazlar. Allah onlara şeytana karşı koyma zevkini ve idrâkini vermiştir. Lakin yine de kabre kadar şeytanın yoklamaları devam edecektir.⁴⁴⁷ Nebîler, Allah Teâlâ’dan getirdikleri tebliği herkese iletmekle yükümlüdürler. Kimsenin vasîsi olmamakla beraber, kimseyi zorla dine sokmazlar. Sadece tebliğ ederler, geri kalanı kişiye bırakırlar. Veliler ise tebliğde husûsîdirler. Kişiye göre farklı farklı davranış şekli sunabilirler. Kendilerine ittiba etmiş olan sâliklerin sorumluluğu velînin üzerinedir.⁴⁴⁸

3.4.2. Şeriat ve Tarikat

Şeriat, sözcük olarak “yol, su kanalı, ark, develerin su içmek için tuttıkları yol”⁴⁴⁹, “insanların ve hayvanların su içtiği, açıkta olup kesilmeyen akarsu ve bu suya giden yollar manasına gelmektedir.”⁴⁵⁰ Şeriat/Şer’ kavramları, klasik dönem literatüründe biri geniş, diğeri dar anlam olmak üzere iki başlık altında tanımlama yapılmıştır. Geniş anlamda şeriat, insanlar için Allah Teâlâ tarafından din olarak öngörülen hükümler bütünü içermektedir. Dar anlamda ise değişime konu olabilen hükümler yani her peygamberin ve onun tebliği dönemine göre farklılık

⁴⁴⁶ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfîlerin İnanç ve Ahlâkı)*, 290.

⁴⁴⁷ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 93.

⁴⁴⁸ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 94.

⁴⁴⁹ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 451.

⁴⁵⁰ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, 8, 59-60.

arz eden hükümler kastedilmektedir.⁴⁵¹ Şeriat genel anlam itibariyle, İslâm'ın zâhiri hükümlerini, fıkıh ve hukuk kural ve kaidelerini kapsayan, insanın beşerî ve mânevî dünyasıyla ilgili dini konuları içeren kavram olarak nitelendirilmektedir. Şeriat, insanların dünya ve ahiretlerini ilgilendiren dinin getirmiş olduğu emir ve yasaklar çerçevesinde bu kurallara karşı sorumlu tutulan kişilere Allah Teâlâ tarafından konulan hükümler bütünüdür.⁴⁵²

Tarikat, sözlük anlamı “gidilecek yol, izlenecek usul, hal ve gidiş”, terim olarak ise “Allah’a vasıl olmak isteyenlere özel âdet, hal ve davranış” anlamındadır. Tasavvufta, “Hakk’a ulaşmak için benimsenen usul, tutulan yol” olarak tanımlanmaktadır.⁴⁵³

Tasavvuf düşüncesinin teşekkül ettiği ilk dönemlerden beri sûfiler, şeriat- tarikat ilişkisinden defâatle bahsetmişlerdir. Şeriat ve târikat birbirini tamamlayan öğeler olarak nitelendirilmektedir.⁴⁵⁴ Nitekim Serrâc, şeriat ve târikatın birbirinden ayıramayacağını “Zâhir bâtınsız, bâtında zâhirsiz olmaz” görüşüyle vurgulamıştır.⁴⁵⁵ Hucvirî (ö.464/1072), “Bâtını olmayan şeriat heva, zâhiri olmayan şeriat ise hevestir.” beyanıyla her ikisinin birbiriyle bağlantısına ve biri olmadan diğerrinin olamayacağına yani birbirlerine ihtiyacı olduklarına dikkat çekmiştir.⁴⁵⁶

Özemre’ye göre şeriat, Allah Teâlâ’nın rızasına giden yolların kuralları, tarikat ise bu kuralların bildirdiğinden daha geniş ve derin bilgi sahibi olmanın yollarını gösteren bir kurumdur. Özemre’ye göre biri olmadan diğerrinin derinliklerine inilememektedir. Birbiriyle bağlantılıdır.⁴⁵⁷ Allah Teâlâ, ezal hükmünde herkesin kemâl sahibi olmasını istememiştir. Ama kemâl sahibi olabilmek için de gayret sarfetmelerini, çalışmalarını murâd etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s) Allah Teâlâ’nın lütfu ile bütün insanlara bir şeriat getirmiştir. Şeriat’ın getirilmesinde Allah’ın sonsuz ve sınırsız merhameti bulunmaktadır. Çünkü şeriat, herkesin tabi olabileceği bir durum olmakla beraber, akl-ı balığ olmamış, aklını kaybetmiş kimseleri kapsamamaktadır.⁴⁵⁸

Özemre, târikatı, Allah Teâlâ’ya ulaşmak için daha önce bu yolu gidenlerin tecrübeleri ışığında, yolun tehlikelerini, tuzaklarını, hilelerini ve sıkıntılarını nefsinde yaşamış bir mürşidin idaresinde altında, belirli yol yordam çerçevesinde farz ve nafil ibadetlerle meşgul olunan,

⁴⁵¹ Talip Türcan, “Şeriat”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010, 38), 572.

⁴⁵² Ahmet Ögke, “Türk Tasavvuf Düşüncesinde Şeriat, Tarikat, Hakikat, Mârifet Kavramları ve Marmaravî’de ‘Dört Kapı Kırk Makam’ Anlayışlarının İzleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* VII/18 (2001), 398.

⁴⁵³ Reşat Öngören, “Tarikat”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011, 40), 95.

⁴⁵⁴ Ögke, “Türk Tasavvuf Düşüncesinde Şeriat, Tarikat, Hakikat, Mârifet Kavramları ve Marmaravî’de ‘Dört Kapı Kırk Makam’ Anlayışlarının İzleri”, 398.

⁴⁵⁵ Serrâc, *el-Luma’ İslam Tasavvufu*, 23.

⁴⁵⁶ Hucvirî, *Keşfü’l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi)*, 92.

⁴⁵⁷ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 79.

⁴⁵⁸ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 70.

tâliplerin, mürîdlerin, dervişlerin toplandığı bir kurum olarak tarif eder.⁴⁵⁹ Târikatların özünde ve hedefinde kişinin nefis tezkiyesi, mânevî olgunluğa erişmesi vardır.⁴⁶⁰ Nefs tezkiyesi tarikatın ilk adımıdır ve esmâ zikriyle başlar. Tâlib'e, Allah'ın bazı esmâları vazife olarak verilir. Mürşîd sonrasında tâlib'i izleyerek ve rüyalarını takip ederek, kıyaslama yaparak dersin değiştirilmesi ya da esmâ zikrinin artırılması konusunda yardımcı olur. Bu şekilde tâlip yolunda ilerlemeye devam eder.⁴⁶¹ Büyük târikatlar da nefis mertebelerine göre eğitim verilmektedir. Nefs tezkiyesi, nefsin yedi mertebesine göre yapılmaktadır. Sâlik, bütün mertebe aşamalarını ancak tarikatlar ve mürşîd-i kâmiller vasıtasıyla aşabilmektedir. Bu mertebeler tek başına gidilebilecek yollar değildir.

Özemre târikatı, esas itibariyle ilm-i ledün eğitiminin sekülerleşmiş hali olarak yani dünyaya çevrilen yüzü olarak nitelendirmektedir.⁴⁶² Sekülerleşme sonucu, tarikatların içine bir takım yabancı öğeler karışmıştır.⁴⁶³ XII. asırdan itibaren çeşitli târikatlar ortaya çıkmıştır. Bu tarikatlardan Nakşîbendilik, Şazelîlik, Rufaîlik, Halvetîlik, Kadîrilik, Sa'dilik, Bektâşilik vb. gibi günümüze kadar gelebilmiş, aynı zamanda yayıldıkları memleketlerin, burada yaşayan insanların tarihlerinin derinliklerinden gelen etkilerle etkileşim sağlamışlardır. Örneğin Rufaîlerde, zikir anında kılıcı karına saplamak, yanaktan şiş geçirmek gibi folklorik değerler vardır lakin diğer tarikatlarda bu tür sıra dışı olaylar yaşanmamaktadır. Nitekim her bir târikat ortaya çıktığı bölgeden kendi özelliklerine uygun folklorik değerleri içinde taşımıştır. Bütün bu olağandışı hareketler esas itibariyle insanların dikkatini çekmek, meraklarını cezbetmek için kullanılmıştır. Şerîat açısından tasvip edilmemektedir.⁴⁶⁴

Özemre, şerîat-târikat bağlamında ilm-i ledün'den bahsettiği anlaşılmaktadır. Özemre'ye göre, İlm-i Ledüne gidilen yolda şerîat şarttır çünkü insan maddi-mânevî hükümleri bilmeden, içselleştirmeden bu ilmi anlayamaz, anladım diyerek bu yola çıkarsa da ya küfre ya da zındıklığa gitme olasılığı çok yüksek görünmektedir.⁴⁶⁵ Nasıl ki Allah'a, kurbiyet kazanmak isteyen nafîle ibadetlere yönelerek bu yolda çaba sarf ediyorsa, ilm-i ledün içinde ilk önce şerîat, akabinde tarikat yoluyla kemâl derecesine ulaşmak gerekmektedir.⁴⁶⁶

⁴⁵⁹ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 79.

⁴⁶⁰ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 47.

⁴⁶¹ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 53.

⁴⁶² Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 47.

⁴⁶³ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 56.

⁴⁶⁴ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 80.

⁴⁶⁵ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 78.

⁴⁶⁶ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 81.

3.4.3. İlm-i Ledün

Ledün, sözlükte (batın) gizli olan, içeride olan anlamına gelir.⁴⁶⁷ Ledün ilmi, “gizli hakikatleri konu alan ve bu yolla insanı mânevî kurtuluşa ulaştırdığına inanılan ilim” şeklinde tarif edilirken, başka bir ifadeyle bâtın ilmi olarak ta tanımlanmaktadır.⁴⁶⁸

İlm-i ledün; tasavvuf büyükleri tarafından, Allah’ın dilediği kuluna verdiği hakikatini diğer insanların anlayamadığı bir ilim olarak tarif edilmiştir. Allah bu ilmiyle, peygamberlerini sorumlu tutmuştur. Lakin Salih kullarına verdiği bu ilimden diğer kullarını sorumlu tutmamıştır. Çalışmayla elde edilemeyen, aklın idrâkinin dışında hakikatleri içeren bu ilim, kesbî değil vehbî’dir.⁴⁶⁹

Tasavvuf büyüklerinden Gazali’nin (ö.505/1111) oluşturduğu bâtın ilmindeki etkilerden sonra, zâhir ulemâsı da bu konuyu kabullenmiştir. Gazali *İhya’* sını da ahiret ilmini ikiye ayırarak, bâtın ilmini “mukâşefe” olarak isimlendirmiştir. Konuyu şu şekilde ifade etmiştir; ilm-i ledün, “Sıddıkların ve Allah’ın rahmetine yakın bulunanların ilmidir. Bu ilim ancak kalbin temizlenerek, bütün kötü sıfatlardan arınarak ve akabinde kalbin nura dönüştüğü zaman elde edilmektedir.”⁴⁷⁰

Özemre’ye göre ilm-i ledün, tedrisatı zor olan, insanı temyiz sahibi olmaya ve hatalarının dikkatine varmaya, nefsin türlü hilelerine karşı keskin bir idrâk ile anlamaya zorlayacak çok zor bir ilimdir. Bu sebepten herkesin yapabileceği ya da kazanabileceği bir şey değildir. İlm-i ledün, insanın dikkatini, yeteneğini yani tüm becerilerini sadece ve sadece Allah Teâlâ’ya yöneltir. İlm-i ledün, Allah’ın gizemini, esrarını yavaş yavaş insanda oluşan akl-ı mead aracılığıyla yani zâhiri âlemin, gördüğümüz âlemin arkasındaki ilahi hakikatleri anlayabilen bir akılla anlamak, kavramaktır. Kavradığımız bu durumu da hâl edinmektir. Bu ilme talip olan sâlik’in temel amacı Allah Teâlâ’dır, ondan başka bir şey değildir.⁴⁷¹ Özemre’ye göre ilm-i ledün tahsili için bir temyize, bir hevese, aşkla sağlamlaştırılmış, uyanmış bir iradeye, izinden gidilebilecek sağlam, kâmil bir mânevî mürşid’e ve onun tarafında eğitime talip, mürşidi tarafından kabul edilmiş bir mürîd olunması gerekmektedir.⁴⁷² İlm-i ledün eğitiminin ilk basamağı nefse karşı açılan cihat’ tır. Bu cihat nefsin yedi tavrından Nefs-i Emmâre, Nefs-i Levvame, Nefs-i Mülhime, Nefs-i Mutmainne, Nefs-i Râziye, Nefs-i Merziye, Nefs-i Kâmile’den her birini öğrenerek sona erdirilir. Nefis mertebeleriyle şeytanın içten taarruz etmesi bitirilmiş olmaktadır. Artık şeytan dıştan taarruz

⁴⁶⁷ İbn Manzûr, *Lisânü’l- ‘Arap*, V, 383.

⁴⁶⁸ Süleyman Uludağ, “Bâtın İlmi”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992, 5), 188.

⁴⁶⁹ Yusuf Kenan Atılğan, “İslam Düşüncesinde İlm-in Kaynağı, İmkânı ve Sınırları”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2 (2013), 211.

⁴⁷⁰ Gazâlî, *İhyâ-u Ulûmid’din*, III, 56.

⁴⁷¹ Şahinler, *Kâmil Mürşid’in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*, 28.

⁴⁷² Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 125.

etmeye başlar bu aşamada da Merâtib-i Tevhîd aşamaları yani Tevhîd-i Ef'al, Tevhîd-i Sıfat, Tevhîd-i Zât, Cem', Hazretü'l-Cem', Cemü'l-Cem devreye girer. Mürşîd-i kâmil vasıtasıyla bu mertebelerin idrâki, zevki sağlanır ve mürîdde gelişmiş bir idrâk hasıl olur. Bu mertebeler sonrasında insan, belirli bir kemâl derecesine ulaşmış olur.⁴⁷³

3.4.4.Tevhîd Mertebeleri

Tevhîd, sözlükte, “birlemek, bir şeyin tek olduğu hakkında hüküm vermek, bir olduğuna inanmak” anlamındadır.⁴⁷⁴ Tasavvuf büyüklerinden bu kavrama pek çok tanımlama yapılmıştır. Bunlardan Kuşeyrî (ö.465/1072), “Allah Teâlâ’nın bir olduğuna hükmetmek ve bir şeyin tek olduğunu bilmektir.”⁴⁷⁵ şeklinde tanımlamaktadır. Cüneyd-i Bâğdadî (ö.297/909), “her türlü zâhir suretlerin içinde yok olduğu ve ilimlerin farklı farklı görüşler sunduğu bir manadır. Onda değişiklik olmadığı gibi, her zaman aynıdır.”⁴⁷⁶ demektedir. Tasavvuf büyüklerinin yaptıkları bu tanımlamalardan, tevhidi; zâhir sûretlerin O’nun içinde kaybolduğuna vurgu yaparak sâlikin Seyr u sülûk’ündeki son noktaya işaret ettikleri anlaşılmaktadır. Yani Allah’ın bir ve tek olduğu, sûretlerin manasını kaybedip O’nda fenâ makamına ulaşıldığı anlaşılmaktadır.

Özemre’ye göre tevhîd, Allah’a vasıl olmada onun birliğini idrâkte bir araçtır. Özemre, sâlik’in Allah’a ulaşmada, onu idrâk ve temyiz etmede gideceği yollar, aşamalar üzerinde durarak aslında bize tevhîdin genel bir tanımı yapmıştır. Yani sâlik, bir olan Allah’ı idrâk etmek için seyr u sülûk ile yola çıkarak, nefis mertebelerini tamamlayarak tevhîdin, idrâk ve zevkine ulaşmış olmaktadır. Akabinde tevhîd mertebelerine mürşîdinin yardımıyla bir geçiş sağlamaktadır.⁴⁷⁷

Tevhîd mertebelerine mürşîdinin yardımıyla geçiş sağlayan sâlik ledün ilminin başlangıcına hazır hale gelmektedir. Ganiyy-i Muhtefî, nefse karşı cihad gerçekleştirilmeden, tevhîd mertebelerine başlamanın talib’in vehmini artıracağına, sapıklığa uğrayıp, zındıklığa düşebileceğini belirterek ilk önce ehl-i hâl olmayı tavsiye etmektedir. Eğer ehl-i hal olmadan, ehl-i kâl olunursa bu tavırların sadece tasavvufu fıkri ve felsefi bir meşgaleye dönüştüreceklerini belirtmektedir.⁴⁷⁸

Özemre’ye göre tevhîd mertebelerine mürîd, nefsin mertebelerini başarıyla idrâk ederek ve bütün tuzaklarını tanıyarak ulaşabilir. Böylelikle nefse karşı savaşı, cihâdı sona ermiş olmaktadır. Bundan sonra mürîd, erişmiş olduğu bu mertebeyi korumakla yükümlüdür. Nefsi içten saldırı

⁴⁷³ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 54.

⁴⁷⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l- 'Arap*, III, 446-453.

⁴⁷⁵ Kuşeyrî, *Kuşeyri Risâlesi (Sûfîlerin İnanç ve Ahlâkı)*, 325.

⁴⁷⁶ Serrâc, *el-Luma' İslam Tasavvufu*, 27.

⁴⁷⁷ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 272.

⁴⁷⁸ Necmettin Şahinler, *Ganiyy-i Muhtefî'nin "Merâtib-i Tevhid Risâlesi"* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2011), 3.

halindeyken artık bu düşman dıştan saldırı haline geçmektedir. Dış saldırı durumunda şeytan, mürîdi eski haline geri çevirmek, onun vehmini artırmak için gizli şirke yönlendiren girişimlerde bulunacaktır. Mürîdin kemâle ermiş tevhîdi, bu savaştan ilim talebiyle ve tevhîd mertebeleriyle başarıyla çıkmaya çalışacaktır.⁴⁷⁹

Tevhîd mertebeleriyle mürîdin çok farklı idrâk ve anlayışla donandığını belirten Özemre, kâmil mürşidlerin mürîdini tevhîd mertebeleri hakkında gerektiği kadar bilgi sahibi yaparak, bu mertebelerin anlaşılması için gerekli zemini hazırladığını ifade eder.⁴⁸⁰ Mürîd gerekli donanıma sahip olduktan sonra artık oluşan sağlam zemin üzerine bu mertebeler bina edilmeye başlanır. Birer birer bina edilecek olan bu Tevhîd Mertebeleri; Tevhîd-i Ef'al, Tevhîd-i Sıfat, Tevhîd-i Zât, Cem', Hazretü'l-Cem', Cemü'l- Cem' ve Ahadiyet olarak yedi adettir.⁴⁸¹ Başlanılacak olan merâtib-i tevhîd sülûkü, bir daire gibi düşünecek olursak başlangıç noktası yani en alt noktası beşeriyet ve en üst noktası tevhîd-i zât'tır. Bu daire beşeriyetten başlayarak yükselişe geçer, fenâ mertebeleri olarak isimlendirilen bu mertebeler Tevhîd-i Ef'al, Tevhîd-i Sıfat ve Tevhîd-i Zât mertebelerini içine alır. Dairenin inişi ise, Cem', Hazretü'l-Cem', Cemü'l- Cem' mertebelerini kapsamaktadır.⁴⁸²

Beşeriyet durağından, ilk hareketin başladığı ve merâtib-i tevhîdin basamakları olan mertebeleri Özemre şu şekilde ifade etmektedir:

1. **Tevhîd-i Ef'al:** Fiillerin birliği anlamına gelmektedir. "Lâ fâile illallah" yani "Allahtan başka fâil yoktur" anlamını içermektedir. Sâlik, bu mertebede asıl failin Cenab-ı Hâk olduğunun idrâkine ulaşmayı hedeflemektedir. Tevhîd-i Ef'al'de hedeflenen idrâk tek bir ilkeye dönüşür. O ilke ise Hak Teâlâdır.⁴⁸³ Derviş bütün fiilleri, Allah Teâlâ'ya rûcû ettirerek, kendisininmiş gibi gördüğü fiillerin ortaya koyduğu hafî şirkten Allah'a sığınır. Böylelikle sâlik'in, Kader ve Kazâ'ya imânın temellerini hazmetmesi, bütün yaratılmışlara daha tefekürlü bakması sağlanır.⁴⁸⁴ İnsandan hâsıl olan tüm fiiller Allaha aittir. İnsanın kendi fiillerinin fâili olduğunu sanması, sadece bir vehimden ibârettir. Vehimden kurtuluş yolu ise kendisine izâfe edilen fiillerden soyunarak, fiillerin sahibinin kendisi değil Rabbinin olduğunu idrâk etmesiyle fenâ'yı aşarak saf kulluğa geçişle mümkün görünmektedir.⁴⁸⁵

⁴⁷⁹ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 272.

⁴⁸⁰ Özemre, Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 272.

⁴⁸¹ Özemre, Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 284.

⁴⁸² Özemre, Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 285.

⁴⁸³ Dâvûd el-Kayserî, *Tasavvuf İlmîne Giriş*, trc. Muhammed Bedirhan (İstanbul: Nefes Yayınları, 2013), 163.

⁴⁸⁴ Özemre, Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 285.

⁴⁸⁵ Özemre, Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 286.

2. **Tevhîd-i Sıfat:** Sıfatların birliği anlamındadır. Bu makamın zevki “Lâ mevsûfe illallah” cümlesiyle ifade edilmektedir. Bu makamda insanî sıfatların, ilahî sıfatlara dönmesi ve sıfatlarda yok edilmesi hedeflenmektedir.⁴⁸⁶ Bu mertebeyi idrâk etmeye çalışan sâlik, kendisinde geçici olan bütün sıfatları Allah’a döndürerek, sıfatlarını da ifnâ yani yok ederek üzerinden ikinci elbiseyi çıkarmaktadır. İnsana birer ayna olan Hayat, İlim, İrâde, Kudret, İşitme, Görme, Söz söyleme sıfatları Allah’a aittir. Bu aynalar sayesinde esas sıfatlananın Allah Teâlâ olduğunu anlamaktır. Sâlik idrâke ulaştığında, hiçbir sıfatı kendi sıfatı olarak görmez, gördüğü sıfatlarını da Allah Teâlâ ya döndürerek hâsıl olan hafî şirkten Allah’a sığınır. Bu idrâk, sâlik’e yaratılmış bütün varlıklara daha temkinli ve rahmânî bir nazarla bakmasını sağlar.⁴⁸⁷ Böylelikle idraki tefekkür açısından dahada kuvvetlenmiş olur.
3. **Tevhîd-i Zât:** Fenâ makamının sonuncusudur. Kevnî zâtların, zât-ı ahadiyyeye dönüşerek tamamen yok olmasıdır.⁴⁸⁸ Bu mertebenin idrâkine kaynaklık eden düşünce “Lâ mevcûde illa Hû” yani “Ondan başka mevcûd olan yoktur” ifadesidir. Sâlik, bu idrâke ulaşmakla bütün fiil, sıfat ve kişiliğinin özünü oluşturan zâtını da kendisine bir süreliğine izâfe edilen emanetler olarak anlar ve bütün bunları Allah Teâlâya rücû ettirerek kendisine izâfe edilenleri yani ef’âlî sıfatları ve zâtı kendisininmiş gibi görmüş olmasından kaynaklanan hafî şirkten Allah’a sığınır. Allah’ın zâtının ummanında, hakikî fakr ile bir damla gibi yok olup gitmesi gerektiğinin idrâkine kavuşur. Yok olup gittiğinin idrâkine kavuşan sâlikte bu idrâkle birlikte bütün arazın idrâkide yok olur.⁴⁸⁹ Bu mertebe nefsâniyetin bittiği ruhâniyetin başladığı, kesâfetin yerini letâfete bıraktığı bir makamdır. Hakikat yolcuları için Fenâ Mertebeleri bu mertebeyeyle tamam olmaktadır.⁴⁹⁰
4. **Makâm-ı Cem’:** Sâlik, Tevhîd-i Zât’a kadar her işin, her sıfatın ve her varlığın Hakk’tan ayrı olduğunun zannı içerisinde. Akabinde Cem’ Makamında “Hayy nefesinin” tesiriyle kendisinde uyanmaya başlayan yeni bir akıl ile her şeyin Hakk’tan gelip Hakk’a gittiğini, Hakk’ın Zâtı ile kaim olduğuna ve kendi Zât’ının Hakk’ın Zât’ndan bir farklılık arz etmediği anlayışına kavuşmuştur. Makâm-ı Cem’de bulunan sâlikin idrâkinde tüm halk silinir ve bu sâlik nereye bakarsa baksın eşyanın yalnızca bâtının yani Hakk’ı görmektedir.⁴⁹¹ Böyle bir sâlik’in gözünde artık tüm dış sebepler

⁴⁸⁶ Dâvûd el-Kayserî, *Tasavvuf İlmine Giriş*, 164.

⁴⁸⁷ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 290.

⁴⁸⁸ Dâvûd el-Kayserî, *Tasavvuf İlmine Giriş*, 164.

⁴⁸⁹ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 293.

⁴⁹⁰ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 295.

⁴⁹¹ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 297.

yok olmuş, sebepler perdesinin gizlediği güçlü olan Hakk ortaya çıkmıştır.⁴⁹² Bu mertebe “hakikat” mertebesidir. Her şeyin yerli yerinde olduğu yanlışlığın, eksikliğin olmadığı, Hakk ile Hakk üzere bir mertebedir. Mertebenin zevkini tadan sâlikte “Hoştur bana senden gelen” düşüncesi mevcuttur.⁴⁹³ Bu sebeple kızma, kırılma, darılma gibi hasletler yoktur. Her şeyi mahzâ hayır yani tam bir safi hayr ya da hayrın ta kendisi olarak değerlendirir.⁴⁹⁴

5. Hazretü'l- Cem': Makamda Halk zâhir, Hakk bâtındır düşüncesi hakimdir. Bekâ mertebelerinde giyilen ilk elbisedir. Bu makama şerîat makamı da denilmektedir. Sebebi ise Makam-ı Cem'de bâtın olan sâlik'in beşeriyeti, Hazret'l- Cem'de zâhirdir. Bundan önce yaratılanlar yani Halk, Hakk'ın ilminde saklı “isimler” durumunda idiler. Şimdi ise Hakk'ın batınından çıkmak suretiyle zâhir oldular. Bu mertebede Hakk, idrâk edene, kulun kuvvetlerinden görünmektedir.⁴⁹⁵ Hazretü'l Cem' mertebesi Eşya ilmi ile Esmâ' ilminin birbiriyle örtüştüğü, bütünleştiği bir makamdır. Eşya ilmi, (varlık) açısından bakıldığında Allah'ın güzel isimlerinin tecelli ettiği yer, Esmâ' açısından ise eşyanın batınını temsil etmektedir. Bu durumda bütün işin sâlik'in bakış açısına bağlı olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁹⁶

6. Cem'ül- Cem' Makamı: Bekâ mertebelerinin son makamıdır. Hakk ile Halk, Vahdet ile Kesret'in birleştiği buluşma yeridir ve tam kemâlat burada oluşmaktadır. Makama ulaşan sâliklerin tevhidi zevki, Hakk'ı müşâhede ederken halkı görmekten ve halkı görürken Hakk'ı müşahede ederken perdeli olmamalarıdır. Makamda sâlik'ten sadır olan Hakk'ın fiilleri ve izleridir. Bu makam tam olarak hazmedildiğinde sâlik en ileri derecede ezeli saflığa yaklaşmış nefsâniyeti ruhâniyetine dönüşmüş, iğreti arazlarda soyunarak Hakk'ın iradesinde eriyerek yok olmuş, nurânilerden olmuştur. Sâlik kendi zâtı ile Hakk'ın Zât'ının aynılığını fark etmiş, anlamış, varlığın ve kaderin sırrı kendisine açılmıştır. Bütün farklılıkları, zâhiri zıtlıkları aynı hakikatin çeşitli yönleri olduğunu idrak etmiş ve idrâkini her daim canlı tutma gücüyle donatılmıştır.⁴⁹⁷

7. Makâm-ı Ahadiyet: Tevhîd mertebelerinin sonuncusudur ve kendilerine Mi'rac lütfedilen zât'lardan hakke'l yakîn olarak zevk ettikleri makamdır. Bu mertebeyi yaşamak, Allah Teâla'nın lütf u keremiyle ve ihsanıyla gerçekleşmektedir. Bu mertebe kesbî değil vehbî'dir. Objektifleştirilmesi mümkün olmayan, tümüyle içe

⁴⁹² Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 298.

⁴⁹³ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 303.

⁴⁹⁴ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 304.

⁴⁹⁵ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 304.

⁴⁹⁶ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 305.

⁴⁹⁷ Özemre-Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 308.

dönük böyle bir mânevî tecrübenin içeriği bilgimiz dışındadır. Mir'âcı yaşayan sâlik, kazandığı, zevk ettiği âsârını, ef'âlini sıfatını ve zâtîyetini Allah Teâlânın nurunda yakarak nuruyla yıkanmış, abdest almış, nurâniler ve rûhaniler zümresine katılmıştır. Nefsi artık, tamamıyla rûhlaşmıştır.⁴⁹⁸

3.4.5.Kerâmet

Kerâmet, “Peygamberlik iddiasında bulunmayan, dine bağlı kimsede görülen olağanüstü olaydır.”⁴⁹⁹ Kerâmetin dünyada meydana gelmesi ve alışlagelen tabiat kurallarının dışında harikulade bir iş olması gerekmektedir.⁵⁰⁰ Bu bağlamda mû'cize ile benzer anlama geldiği görülmektedir. Şöyleki; etimolojik olarak arapça “ac” kelimesinden “bir şeye güç yetirememek” manasından türeyen, “mû'ciz” âciz kılan anlamına gelmektedir.⁵⁰¹ Etimolojik anlamının ötesinde mûcize, peygamberler tarafından ortaya konan, halkı şaşkınlık, idrâk ve akıl zafiyetinde bırakan olağan üstü durumlara işaret eden bir anlam kazanmıştır. Bu kazandığı mana itibariyle kerâmetle benzer anlam taşımaktadır. Nitekim Allah'ın mû'cizelerine: âyet, beyyine, burhan; velîninkine: kerâmet adı verilmektedir.⁵⁰² Bu benzerlik bağlamındaki karışıklığı ortadan kaldırarak bu iki kavramın farklı manalarını bizlere sunan İmam Ebû İshak-ı İsferâyînî (ö.418/1027) göre; “Mû'cizeler, peygamberlerin savundukları davalarında sadık olduklarını gösteren delilleridir. Peygamberliğin delili ise bu iddiada bulunandan başkasında görülmez. Nitekim sağlam bir muhakeme gücü, bir âlimin ilim sahibi oluşunun delili olduğundan âlim olmayan da bulunmaz. Velîlerin, duaların kabulü nevinden kerametleri vardır, fakat mûcize cinsinden kerametleri yoktur.”⁵⁰³ Velîlere, Allah Teâlâ kerâmetler izhâr eder, bu sayede nefislerini terbiye edip, ahlaklarını güzelleştirme sebepleri verilmiş olur. Bu konuda peygamberlerle velîler arasında fark olduğu görülmektedir.⁵⁰⁴ Keramet ve mû'cizenin tanımları tam olarak netleşmediği için tartışmalar zuhur etmiştir. Sehl b. Abdullah mû'cize hakkında: “Sadece Allah'a ait olana Âyet, peygamberlere ait olana mû'cize, velî ve salih mü'minlere ait olana kerâmet'tir” şeklin de kavramları netleştirmiştir.⁵⁰⁵

Özemre, yukarda bahsi geçen tanımlara ek olarak kâmil mürşidlerin kerâmetlerinin: tâliplerin yeteneklerini keşfetmeleri, taliplerin kalplerindeki hâsıl olan pası altına ve kapkara nefislerini Rûh'a dönüştürmeleri olarak sınıflandırma yapmaktadır. Özemre'ye göre Kerâmet,

⁴⁹⁸ Özemre- Şahinler, *Kâmil Mürşidlerin Mirası*, 310.

⁴⁹⁹ Cürcânî, *et- Tâ'rifât*, 191.

⁵⁰⁰ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfîlerin İnanç ve Ahlâkı)*, 373.

⁵⁰¹ Halil İbrahim Bulut, “Mû'cize”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020, 30), 348.

⁵⁰² Cemal Uşşak- Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre, *Aklın Yolu İlimdir* (İstanbul: Kırkambar Kitaplığı, 1999), 224.

⁵⁰³ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfîlerin İnanç ve Ahlâkı)*, 373.

⁵⁰⁴ Serrâc, *el-Luma' İslam Tasavvufu*, 373.

⁵⁰⁵ Serrâc, *el-Luma' İslam Tasavvufu*, 369.

aslında bir şeyhin kâmil bir mürşîd olması için bir kıstas değildir. Çünkü Hristiyanlık keşişlerinde ve Brahman rahiplerinin de kerâmetler gösterebildikleri bilinmektedir. Onların ki her ne kadar istidrâc olsa da yani fâsık ve kâfir olduğu belli olan kişilerin gösterdiği olağan üstü hal bağlamında değerlendirilse de bir nevi mû'cize kapsamındadır. Nitekim İstanbul fethinde, Ayasofya'nın kubbesinde uçarak kerâmet gösteren birkaç Ortodoks papazı, meydan okuyarak “Eğer sizin dininiz Hak dini ise bizi buradan indirin bakalım” şeklinde beyanatta bulunmuşlar; bunun üzerine Akşemseddin Hazretleri “Ya Allah” kelimeleriyle üç kere el çırparak, papazlar birer birer yere düşürmüştür.⁵⁰⁶ rivâyet edilen bu olay anlattıklarımıza örnek niteliğindedir.

Özemre'nin, Roma gezisinde yaşadığı akıllalmaz hadisenin Kerâmet bağlamında değerlendirmek gerekmektedir. Özemre, Berduş bir şahsın ve köpeğinin saldırısından, güzel, son derece alımlı bir bayanın ona teveccühünden “*Bismillah! Allâhümme innî eûzübike minel hubsi velhâbais!*”⁵⁰⁷ duasını içinden okuyup onlara farketirmeden üzerlerine üfledikten sonra bu şahsiyetlerin fiziki anlamda şekil değiştirerek ondan nasıl hızlıca uzaklaşıp kaçtıklarını hayretle müşahade etmiştir.⁵⁰⁸ Yaşadığı bu olağanüstü hali şeytanın aldatmacası olarak değerlendirip bu durum karşısında şükrünü artırarak hayatına devam etmiştir.

3.4.6. Hikmet

Hikmet; ilim, hilm, nübüvvet, Kur'ân-ı Kerim, veciz söz, felsefe, adalet anlamına gelmekle birlikte, bilgi ve amel bütünleşmesinden ortaya çıkan ilim olarak da tanımlanmaktadır. İnsanın kavrayış gücü oranında eşyanın mahiyetini idrâk etmesi ona göre hareket etmesi söz ve davranıştaki isabetli olması da Hikmet tanımı olarak değerlendirilmektedir.⁵⁰⁹

Dil âlimi İbn Manzûr (ö. 711/1311) Hikmet'i, Allah'a nispet ederek “en üstün bilgiyle en değerli varlıkları bilmek” olarak ifade etmiş, Hikmet ve hüküm kelimelerini bilmek (ilim), anlamak (fıkıh) manalarında eş anlamlı olarak görmüştür. Örneğin; “O’na- Hz. Yahya’ya- çocuk iken hüküm verdik⁵¹⁰ âyetinde ki hüküm, bilme ve anlama manası ile “Hikmet” demektir.⁵¹¹

Serrâc, Hikmeti peygamberimizin sünneti, ahlakı, adabı, halleri ve öğrettiği şeyler olarak kabul etmiş ve isabet olarak anlamıştır. Serrâca göre müritlerin eğitimindeki unsurların en önemlilerindendir. Müridin gönlündeki masıvanın silinmesi için bir araçtır.⁵¹² Kelâbâzi ise Hikmeti, Kur'ân, Hadis, Tevhid, Marifet ve İman konusunda şüpheleri giderecek ve ilk

⁵⁰⁶ Özemre-Uşşak, *Aklın Yolu İlimdir*, 223.

⁵⁰⁷ Buhârî, *Deavât*, 54.

⁵⁰⁸ Özemre, *Gel de Çık İşin İçinden!*, 52,57.

⁵⁰⁹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 276.

⁵¹⁰ Meryem, 16/12.

⁵¹¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l- 'Arap*, III, 271-272.

⁵¹² Serrâc, *el-Luma' İslam Tasavvufu*, 275.

öğrenilmesi gereken ilim olarak tarif etmektedir. Müslümanın nefsin türlü istek ve arzularını şeytan hilelerini kötü huylar ve onlardan arınma yollarını öğrenmesi gerekmektedir. Kelâbâzi, bu ilme “Hikmet” adını vermektedir. Hikmet ile talip marifete ulaşmaktadır.⁵¹³

Özemre’ye göre Hikmet, Allah tarafından verilen bir şeydir. Bu durumda insan Hikmet ile hareket etmek isterse zahiren Hz. Peygamber’in yani Kur’ân ve Sünnet’in yolunu ve bâtinen ise Hz. Allah’ı örnek almalıdır. Peygamber Efendimizin yolu Kur’ân ve sünnetin yoludur, diğer yol ise kâmillerin yolu olan herkese nasip olmayan ilm-i ledün yoludur.⁵¹⁴ Bu ilim ancak kalbi mâsivâdan temizleyerek, bütün kötü sıfatlardan arındırarak ve akabinde kalbin nura dönüşüp Allah’ın sıfatlarına bürünmesiyle elde edilmektedir.⁵¹⁵

Özemre’ye göre insanların hikmete kavuşmalarını engelleyen unsurların başında dünya hayatına çeken nefisleri, bu nefislerin yalnızca kendini düşünme ve vehim sahibi olma özellikleri gelir. Bunların saldırısından kurtulabilenler dünyanın da tasallutundan kurtulmuş olurlar.⁵¹⁶

Özemre, Hikmet kavramını şu âyetlerden yola çıkarak kesbî olmadığını ancak vehbî olması yönünde İslâmî delil olarak sunmuştur.⁵¹⁷

“Allah aziz ve hâkimdir”⁵¹⁸

“Rab Hikmetlerinden (dilediğini) vahyeder”⁵¹⁹

“Peygamber insanlara Hikmet getirir”⁵²⁰

“İnsanlar ise öğüt alsınlar diye kendilerine indirilmiş olan kitap ile hikmeti hatırlamalıdır”⁵²¹

Özemre bu âyetlerden Hikmet’in gerçek sahibinin Hazreti Allah (c.c) olduğu, hikmetlerinden dilediğini vahyettiği, Hikmetin kazanılan değil sadece Allah tarafından verilen bir şey olduğu, hikmet aklını ancak isabetle ve dirâyetle kullanılabilenler tarafından idrâk edilebileceği sonuçlarını çıkarmaktadır.⁵²²

⁵¹³ Kelâbâzî, *et-Ta’arruf*, 130,131.

⁵¹⁴ Özemre, *Din İlim Medeniyet Düşünceler*, 27.

⁵¹⁵ Atılğan, “İslam Düşüncesinde İlmin Kaynağı, İmkânı ve Sınırları”, 204.

⁵¹⁶ Özemre, *Din İlim Medeniyet Düşünceler*, 27.

⁵¹⁷ Özemre, *Din İlim Medeniyet Düşünceler*, 24.

⁵¹⁸ el-Cuma, 62/1-3.

⁵¹⁹ el-İsrâ, 17/39.

⁵²⁰ el-Kehf, 18/ 63.

⁵²¹ el-Bakara, 2/231.

⁵²² Özemre, *Din İlim Medeniyet Düşünceler*, 25.

SONUÇ

Ahmet Yüksel Özemre 1935-2008 yılları arasında yaşamış Türkiye'nin ilk Atom Mühendisi ve önemli bir sûfidir. Kendisi Hamzavî- Melamî neşveye sahip Halvetî- Uşşakî'dir. Yaşadığı dönemin siyasi açıdan çalkantılı, tasavvuf ve tarikatlar açısından sıkıntılı bir devir olduğu söylenebilir. Siyasî otoritenin hâkim olduğu bu dönemde Ahmet Yüksel Özemre, kendisini bu olayların dışında tutmaya gayret etmiş ve sûfî yönünü setretmiştir. Özemre'nin yetiştiği dönemde tekke ve zaviyeler kapalıdır. O manevî anlamdaki gelişiminin ilk adımlarını, babasının arkadaşı Saim efendinin attar dükkânında atmıştır.

Çalışmamızda Özemre'nin ders kitapları niteliğindeki bazı eserlerinin yanında on üç kadar telif kültür eserleri gözden geçirilmiştir. Bu eserler arasında tasavvufî düşüncesiyle ilgili en yoğun bilgilere *Kâmil Mürşidlerin Mirası* ve *Kâmil Mürşidin Portresi* isimli eserinde ulaşılmıştır. Diğer kültür eserlerinde ise onun tasavvufî yönü, yaşadığı muhit ve akademik hayatıyla ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Özemre'yi daha iyi tanımak adına akademik hayatı ve iş hayatı da çalışmamızda ele alınmıştır. Bunların yanında Fen ilimlerine dair görüş ve çalışmaları incelenmemiştir. Onun hakkında başkaları tarafından kaleme alınan makale ve yazılar incelenmiş, satır aralarında tasavvuf düşüncesine dair bilgiler bulunmaya gayret edilmiştir.

Özemre, Türkiye'nin ilk atom mühendisi olması itibarıyla akademik alanda ön plana çıkmıştır. Özemre'nin bu kimliği herkes tarafından bilinse de çalışmamızda onun daha önce pek değinilmemiş olan tasavvufî yönü ile ilgili bilgileri açığa çıkartılmak istenilmiştir. Özemre'nin yazılarında onun zahir ilimlerinin yanında bâtın ilmine de vâkıf olduğu görülmektedir. Onun tasavvufî yönünün oluşmasında Üsküdar yoğunlukta olmak üzere babasının İstanbul'da yaşayan arkadaş çevresinin etkili olduğu tesbit edilmiştir. Daha önceki kaynaklarda Özemre'nin şeyhinin kim olduğuna dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Araştırmalarımız neticesinde onun Ali Fuad Gönülenen'den tarikat eğitimini aldığı, şeyhinin izniyle Bankacı Şevket Turgut Çulpan'a sohbet şeyhi olarak intisap ettiği belirlenmiştir.

Özemre'nin akademik kariyeri ve iş hayatı rasyonel bilimlerde onu ülkenin en önemli isimlerinden birisi haline getirmiş aynı paralellikte tasavvufî yönünde gelişmiştir. Tasavvufun rasyonel bilgiyle çatıştığına dair hatalı kanaatin aksine Özemre son dönemde bu uyuşmanın olabirliğini gösteren en güzel örneklerden birisi olmuştur.

Çalışmamız Özemre özelinde şekillense de dönemin tasavvuf kültürünü daha iyi anlamak adına onun feyz aldığı kişilerin hayatları ve tasavvuf düşüncesi ekseninde talebelerinin tespiti başlı başına bir çalışmanın konusu olmaya müsaittir.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafa*. çev. Mustafa Genç. İstanbul: Beka Yayıncılık, 2019.
- Akbak, Muhammed Yusuf. “Yunus Emre Dîvânında Mürid-Mürşid İlişkisi”. *Tokat İlmiyat Dergisi* 10/1 (2022), 221-248.
- Ali Birant, Mehmet. *Cappadoce*. çev. Ahmet Yüksel Özemre. İstanbul: And Yayınları, 1992.
- Arslan, Yunus. “İki Denizin Birleştiği Adam” *Lacivert Dergi*. Ocak 2019.
<https://www.lacivertdergi.com/soylesi/2019/01/24/iki-denizin-birlestigi-adam-ahmed-yuksel-ozemre>
- Atılğan, Yusuf Kenan. “İslam Düşüncesinde İlmin Kaynağı, İmkânı ve Sınırları”. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2 (2013).
- Aydın, Halis. “Cumhuriyet Dönemi Din Eğitime Genel Bakış”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/4 (1999), 237-254.
- Ayış, Mehmet Şirin. “Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şirin AYIŞ”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (2016).
- Bardakçı, Mehmet Necmeddin. *İslam Tasavvuf Düşüncesinin Teşekkülü*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1. Basım, 2020.
- Beyhaki, Ebu Bekir b. el-Hüseyn b. Alî. *Şuabu'l- İman* trc. Mehmet Emin Akın. Ankara: Medarik Yayınları, 2006.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. el- Câmî’u’s-sahîh. nşr. Muhammed Zühreir b. Nasr. 8 cilt. b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 1422/2001.
- Bulut, Halil İbrahim. “mucize”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30/348. Ankara: TDV, 2020.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009.
- Ceyhan, Semih. *Türkiye’de Tarikatlar*. İstanbul: İSAM, 2015.
- Cilacı, Osman. “Dua”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 9/535. İstanbul: TDV, 1994.
- Cürcânî, Seyyid Şerîf. *et-Ta’rîfât* trc. Arif Erkan. İstanbul: Bahar Yayınları, 1997.

- Çağman, Ergin. “Ülgener’in Protestanları: Bayramî Melâmîleri”. *Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* I/II (2016), 51-72.
- Dikici, Ali. “Millî Şef Dönemi İç Güvenlik Anlayışı ve Türk Polisi”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 27/80 (2011), 389-460.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meâli. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012).
- Doğramaci, İhsan. “Atatürk ve Eğitim”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 1/3 (1985), 653-670.
- Duran, Faik Sabri. *Coğrafyada ilk adım*. İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1948.
- Duran, Faik Sabri vd. (ed.). *Çocuk Ansiklopedisi*. İstanbul, 1927.
- Eraydın, Selçuk. *Tasavvuf ve Tarikâtlar*. İstanbul: Marifet Yayınları, 3. Basım, 1990.
- Erkaya, Mahmud Esad. *Kur’an Kaynaklı Tasavvuf Kavramları*. Ankara: Otto Yayınevi, 1. Basım, 2017.
- Erkaya, Mahmud Esad. “Ulus Bilinci ve Tasavvuf: Cumhuriyet Döneminde Millileşmenin Dini Boyutunu Vurgulayan Eserlerde Tasavvuf ve Mutasavvıflar”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Dizisi - II Cumhuriyetin 100. Yılı ve İlahiyat*.
- Ertürk, Kıvanç. *II. Meşrutiyet’ten 1960’a Kadar Türk Siyasal Yaşamında Çok Partili Hayat*. İstanbul: İstanbul Rumeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Frager, Robert. *Kalp, Nefs ve Ruh* çev. İbrahim Kapaklıkaya. İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2. Basım, 2014.
- Garabedian, H. L. *Reaktör Kritikliğinin Difüzyon Teorisine Göre Analitik Vecheleri*. çev. Ahmet Yüksel Özemre. İstanbul: İTÜ Nük. Ener. Enst. Yayınları, 1966.
- Gazâlî, İmam. *İhyâ-u Ulûmid’dîn*. çev. Sıtkı Güllü. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2021.
- Giritli, İsmet. “Atatürk Cumhuriyeti’nin Lâiklik İlkesi”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 2/4 (1985), 55-64.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Melâmilik*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1931.

- Gölpınarlı, Abdülbakı (ed). *Hz. Muhammed ve Hadisleri*. İstanbul: Arkın Kitapevi, 1957.
- Gökçen, Salim. “İki Darbe Arası Türk Demokrasisi (1961-1980)”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 67 (2020), 241-264.
- Hucvîrî, Ali b. Osman Cüllabi. *Keşfü'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi)*. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh, 1. Basım, 1982.
- Horowitz, Josef vd., *Hızlı Reaktörlerin Fiziğinin Matematik Temelleri*. çev. Ahmet Yüksel Özemre. İstanbul: İTÜ Nük. Ener. Enst. Yayınları, 1969.
- İsfahanî, Ebu Nuaym. *Hilyetu'l-Evliya*. çev. Hüseyin Yıldız - Hasan Yıldız. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2015.
- İsfahânî, Rağîb. *Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü*. çev. Abdülbaki Güneş - Mehmet Yolcu. İstanbul: Çıra Yayınları, 2010.
- İzutsu, Toshihiko. *Tao-culuk'taki Anahtar- Kavramlar/ İbn Arabî ile Lao-Tzû ve Çuang-Tzû'nun Mukayesesi*. çev. Ahmet Yüksel Özemre. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2. Basım, 1998.
- İzutsu, Toshihiko. *Tao-culuk'taki Anahtar- Kavramlar/ İbn Arabî ile Lao-Tzû ve Çuang-Tzû'nun Mukayesesi*. çev. Ahmet Yüksel Özemre. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 3. Basım, 2001.
- İbn Manzûr, Ebü'l Fazl Cemaleddin b. Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmet el- Ensari. *Lisânü'l-'Arab*, thk. Emin Muhammed Abdulvehhab-Muhammed Sadık el-Ubeydi. Daru Sadr Beyrut, 1414.
- Jackson, John David. *Kuantum Mekaniği Matematiğine Giriş*. çev. Ahmet Yüksel Özemre. İstanbul: Matbaa Teknisyenleri Basımevi, 1965.
- Kazarinoff, Nicholas D. *Geometrik Eşitsizlikler*. çev. Ahmet Yüksel Özemre. İstanbul: Türk Matematik Derneği Yayınları, 1963.
- Kalkan, Bilgihan. “Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre'nin Tasavvufî Görüşleri”. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5/9 (Ocak 2016), 249.
- Kara, İsmail. *Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam 1*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019.
- Kayserî, Dâvûd. *Tasavvuf İlmine Giriş* trc. Muhammed Bedirhan. İstanbul: Nefes Yayınları, 2013.

- Kemal, Suavi. “Üsküdarlı Mutasavvıf Bir Atom Mühendisi”. *Millî Gazete İnternet Sitesi* (Temmuz 2008) <https://www.ozemre.com/basindan-yansimalar/uskudarli-mutasavvif-bir-atom-muhendisi-suavi-kemal>
- Keskin, Aslıhan. “Öğrenci Olaylarına Genel Bir Bakış (1968-1980)”. *Atatürk Dergisi* 8/2 (2019), 237-262.
- Kelâbâzî, Ebubekir. *Ta'arruf Doğu Devrinde Tasavvuf* haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1. Basım, 1979.
- Kılıç, Mahmud Erol. *Anadolu Tasavvuf Tarihine Notlar II Halvetî-Uşşâkîler*. İstanbul: Sufi Kitap, 1. Basım, 2016.
- Kotku, Mehmet Zahid. *Nefsin Terbiyesi*. İstanbul: Server İletişim, 7. Basım, 2016.
- Kuşeyrî, Abdülkerim. *Kuşeyrî Risâlesi (Sûfîlerin İnanç ve Ahlakı)* trc. Dilaver Selvi. İstanbul: Semerkand Yayınları, 1. Basım, 2004.
- Mardus, Günter. *Çözülmüş Atom Fiziği Problemleri*. çev. Ahmet Yüksel Özemre. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, 1962.
- Meneghetti, David. *Hızlı Reaktörlerin Fiziksel Analizine Giriş*. çev. Ahmet Yüksel Özemre. İstanbul: İTÜ Nük. Ener. Enst. Yayınları, 1966.
- Mutlu, İsmail vd. *Câmiü's-Sağır Muhtasarı, Tercüme ve Şerhi*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1996.
- Müslim, Ebü'l- Hüseyin Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-Sahih* nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. (Beyrut: Dâru İhyâ't- Turasi, 1374-75/ 1955-56), Cihad, 6-7.
- Nergiz, Bilal. *12 Eylül Döneminde Milli Güvenlik Konseyi'nin Yasama Faaliyetleri (12 Eylül 1980-18 Ekim 1982)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Ögke, Ahmet. “Tasavvuf Düşüncesinde ‘Sır’ Kavramı ve Marmaravî'nin ‘Keşfü'l-Esrâr’ İsimli Risâlesi”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/3 (2000), 225-262.
- Ögke, Ahmet. “Türk Tasavvuf Düşüncesinde Şeriat, Tarikat, Hakikat, Mârifet Kavramları ve Marmaravî'de ‘Dört Kapı Kırk Makam’ Anlayışlarının İzleri”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* VII/18 (2001), 63-74.

- Özcan, Zeynep. *Cumhuriyet Dönemi Dinî Hayat (1938-1950)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Özcan, Zeynep. “Yasaklı Dönem’ de Trabzon’da Dinî Hayat”. *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon’da Dinî Hayat Sempozyumu, Bildiriler Kitabı II/112* (2016).
- Özemre, Ahmed Yüksel. *Ah, Şu Atomdan Neler Çektim!*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2002.
- Özemre, Ahmed Yüksel. *Akademik Yıllarım*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1. Basım, 2004.
- Özemre, Ahmed Yüksel. *Çernobil Komplosu*. İstanbul: Bilge Yayınları, 2004.
- Özemre, Ahmed Yüksel. *Din İlim Medeniyet Düşünceler*. İstanbul: Pınar Yayınları, 1. Basım, 2002.
- Özemre, Ahmed Yüksel. *Geçmiş Zaman Olur ki*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2. Basım, 2010.
- Özemre, Ahmed Yüksel. *Gel de çık işin içinden!*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 11. Basım, 2019.
- Özemre, Ahmed Yüksel. *İslâm’da Aklın Önemi ve Sınırı*. İstanbul: Kırkambar Yayınları, 1998.
- Özemre, Ahmed Yüksel. *Nötronların Difüzyon Teorisi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Nükleer Enerji Enstitüsü, 2. Basım, 1963.
- Özemre, Ahmed Yüksel. *Portreler, Hâtıralar*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1. Basım, 2001.
- Özemre, Ahmed Yüksel. *Üsküdar, ah Üsküdar!*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 3. Basım, 2010.
- Özemre, Ahmed Yüksel. *Üsküdar’ın Üç “Sırlı”sı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 1. Basım, 2004.
- Özemre, Ahmed Yüksel - Şahinler, Necmettin. *Kâmil Mürşidlerin Mirası*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1. Basım., 2004.
- Özemre, Ahmet Yüksel. *İlimde Demokrasi Olmaz*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1991.
- Özemre, Ahmet Yüksel. *Üsküdar’da Bir Attâr Dükkânı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2002.
- Özemre, Ahmet Yüksel- Uşşak Cemal. *Aklın Yolu İlimdir*. İstanbul: Kırkambar Kitaplığı, 1999.
- Özemre, Ahmet Yüksel. *Contributions a’ la Theorie de la Diffusion des Neutrons De’pendant du Temps*. İstanbul: İTÜ Nük. Ener. Enst. Yayınları, 1964.
- Özemre, Ahmet Yüksel- Zebitay, Şehsuvar. *Çağdaş Fiziğe Giriş Çözümlü Problem Kitabı*. İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1979.

- Özemre, Ahmet Yüksel. *Çağdaş Fiziğe Giriş Ders Kitabı*. İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1983.
- Özemre, Ahmet Yüksel. *Teorik Fizik Dersleri Cild 1: Fizikte Matematik Metotlar*. İstanbul: Matbaa Teknisyenleri Koll. ŞTİ, 1971, 1983.
- Özemre, Ahmet Yüksel. *Teorik Fizik Dersleri Cild 2: Klâsik Teorik Mekanik*. İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 2.Basım, 1976.
- Özemre, Ahmet Yüksel. *Teorik Fizik Dersleri Cild 4: Klâsik Elektrodinamiğe Giriş*. İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 2.Basım, 1983.
- Özemre, Ahmet Yüksel. *Teorik Fizik Dersleri Cild 5: Isı Teorisi*. İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 2. Basım, 1977.
- Özemre, Ahmet Yüksel- M. Rıza, Emine. *Teorik Fizik Dersleri Cild 5/I: Isı Teorisi Çözümlü Problem Kitabı*. İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1978.
- Özemre, Ahmet Yüksel. *Teorik Fizik Dersleri Cild 7: Gravitasyonun Rölâivist Teorileri*. İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1982.
- Özemre, Ahmet Yüksel. *Teorik Fizik Dersleri Cild 8: Kozmolojiye Giriş*. İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1982.
- Özemre, Ahmet Yüksel (ed.), *Türkiyenin Çernobil Çilesi*. İstanbul: Nehir Yayınları, 1993.
- Özemre, Ahmet Yüksel (ed.). *Kur'ân-ı Kerîm ve Tabiat İlimleri (Tenkidî Bir Yaklaşım)*. İstanbul: Furkan Yayınevi, 2000.
- Özemre, Ahmet Yüksel- Bayülken, Ahmet (ed.). *50 Soruda Türkiyenin Enerji Sorunu*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2. Basım, 2000.
- Özemre, Ahmet Yüksel (ed.). *Toma'ya Göre İncil ya da Hz. İsâ'nın 114 Hadîsi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002.
- Özemre, Ahmet Yüksel (ed.). *Muhabbet ve Mücâdele Mektupları*. İstanbul: İstanbul Yayınları, 3. Basım, 2002.
- Özemre, Ahmet Yüksel (ed.) *Fiziksel Realite Meselesine Giriş*. İstanbul: Açılım Kitap, 2005.
- Özemre, Ahmet Yüksel (ed.). *Çernobil Komplosu*. İstanbul: Bilge Yayınları, 2004.

Özemre, Ahmet Yüksel (ed.). *Din ve Misyonerlik*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2004.

Özemre, Ahmet Yüksel (ed.). *XX. Yüzyıl da Fiziğe Yön Verenler*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2005.

Özemre, Ahmet Yüksel (ed.). *Çağdaş İlmî Tefsirde Vehmin Egemenliği*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2006.

Özemre, Ahmet Yüksel (ed.). *Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nde Sekiz Yılım*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 5. Basım, 2005.

Özemre, Ahmet Yüksel (ed.). *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2002.

Özemre, Ahmet Yüksel (ed.). *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Çeşitli Fen Bilimi Dallarının Cumhuriyet Dönemindeki Gelişmesi ve Milletlerarası Bilime Katkısı*. İstanbul: İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, 1982.

Özemre, Ahmet Yüksel (ed.). *Üsküdar Dergâhları*. İstanbul: Ekspres Matbaası, 2003.

Öztürk, Emine. "Türkiye ve Fransa'da 1968: Fransa'daki Mayıs Ayaklanmasını Başlatan Öğrenci Hareketinden Farklı Yönleriyle Türkiye'de Sosyalist Öğrenci Hareketi". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/34 (2018), 371-415.

Öztürk, Özkan. *1980 Sonrası Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

<https://www.ozemre.com/>

Özemre, Ahmet Yüksel. "Türkçe Kur'ân Çevirilerinde 'Nefs-Ruh', 'Resûl-Nebî', 'Yakıyn-Mevt' Kelime Çiftlerindeki Kavram..." *ozemre*. (Aralık 2006).

<https://www.ozemre.com/makaleler/turkce-kuran-cevirilerinde-nefs-ruh-resul-nebi-yakiyn-mevt-kelime-ciftlerindeki-kavram>

Özemre, Ahmet Yüksel. "Ahmet Yüksel Özemre Röportajı" (Görüşmecisi: Elif Kara- Erdal Gökyıldız, Görüşme Transkripsiyonu) *uskudarım*. (Nisan 2006).
<https://www.ozemre.com/roportajlar/ahmed-yuksel-ozemre-roportaji-elif-kara-erdal-gokyildiz>

- Özemre, Ahmet Yüksel. “Ahmet Yüksel Özemre Röportajı” *uskudarım*. Eylül 2007. <https://www.ozemre.com/roportajlar/profdr-ahmed-yuksel-ozemre-ile-gecmesten-gunumuze-bir-hasret-sohbeti-edeb-ve-muhabbet>
- Özemre, Ahmet Yüksel. “Akıl Vahşi Bir Küheylana Benzer” (Görüşmecisi: Ercan Alkan, Görüşme Transkripsiyonu) *Keşkül Dergisi* 4 (Nisan 2005) <https://ozemre.com/roportajlar/akil-vahsi-bir-kuheylana-benzer-ercan-alkan>.
- Parladır, Selahattin. “Dua”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 9/530. İstanbul: TDV, 1994.
- Seccâdî, Seyyid Cafer. *Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.
- Sunar, Cavit. *Melâmilik ve Bektaşilik*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975.
- Sühreverdi, Ebu Şehabeddin. *Avârifü'l-Meârif* (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2010).
- Şahinler, Necmettin. *Ahmed Yüksel Özemre ile Son Sohbet*. İstanbul: Ketebe Yayınevi, 2024.
- Şahinler, Necmettin. *Ganiyy-i Muhtefî'nin “Merâtib-i Tevhid Risâlesi”*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1. Basım, 2011.
- Şahinler, Necmettin. *Kâmil Mürşid'in Portresi Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Sohbetler*. İstanbul: Furkan Yayınları, 1. Basım, 1998.
- Tatçı, Mustafa. *Nefesler, Üsküdarlı Sırlı Bir Eren Şevket Turgut Çulpan*. İstanbul: H Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Turan, Mahmut. “Cumhuriyet Dönemi Demokrasi Hareketleri”, *Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, 2011.
- Tûsî, Ebû Nasr Serrâc. *el-Luma' İslam Tasavvufu*. çev. Hasan Kâmil Yılmaz. İstanbul: Erkam Yayınları, 2016.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınevi, 1991.
- Uludağ, Süleyman. “Batın İlmi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/188. İstanbul: TDV, 1992.
- Uludağ, Süleyman. “Dua”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 9/535. İstanbul: TDV, 1994.

Uludağ, Süleyman. “Ruh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/192-193. Ankara: TDV, 2018.

Uludağ, Süleyman. “Rüya”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/309. İstanbul: TDV, 2008.

Yılmaz, H. Kâmil. *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 21. Basım, 2016.

Yılmaz, Ömer. *Geçmişten Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1. Basım, 2015.

